This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

1332.e.13

Digitized by Google

NOVA
RICSOSLOVICA
ILIRICSKA
PO
SHIMI STARCSEVICHU
XUPNIKU OD NOVOGA U LICI.

1812.

U TARSTU.

Slovoutishteno kod GASPARA WEIS.

Digitized by Google

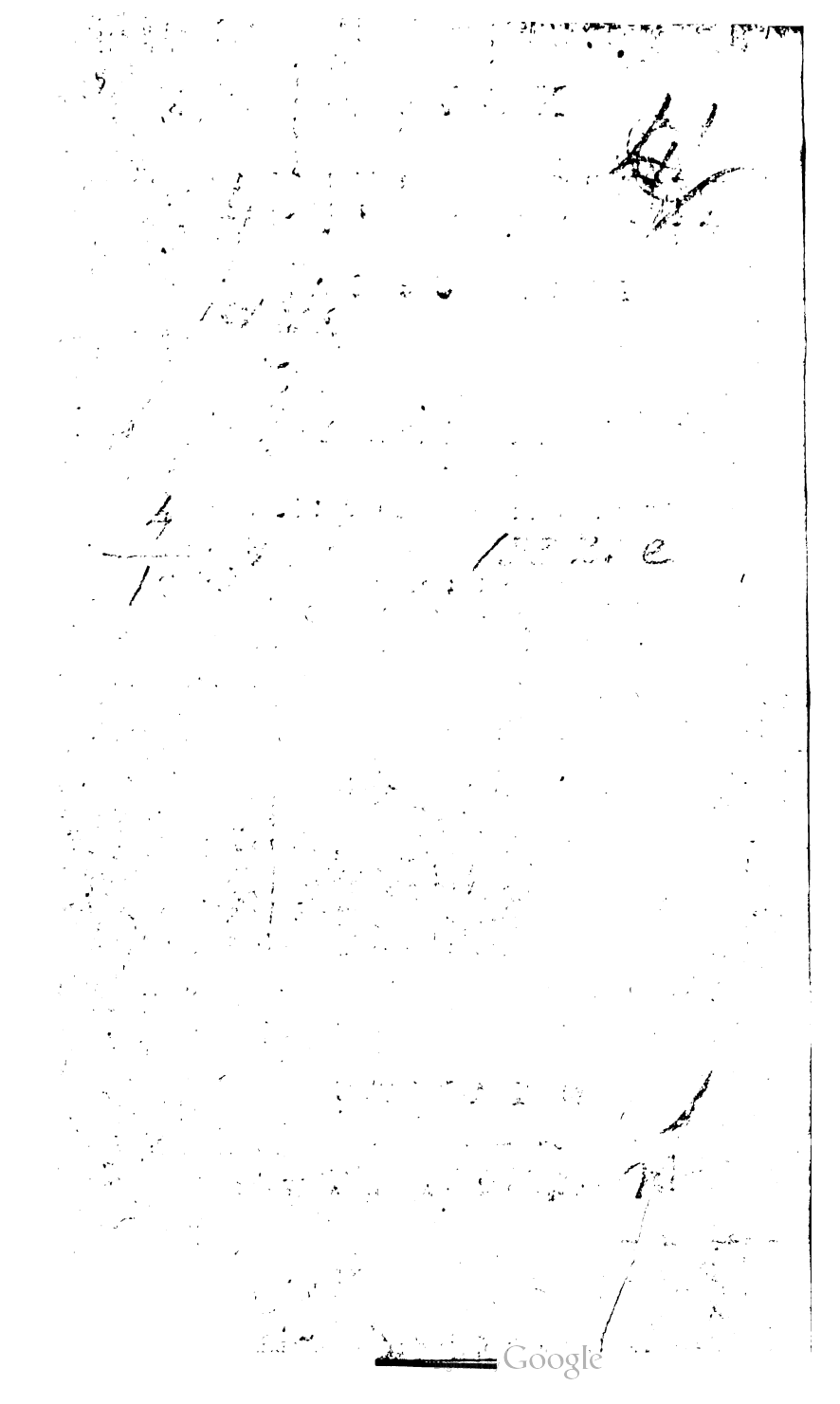

NOVA
RICSOSLOVICA
I LIRICSKA

VOJNICSKOJ MLADOSTI KRAJICSNOJ

POKLONJENA

TRUDOM I NASTOJANJEM

SHIME STARCSEVICHA

KUPNIKA OD NOVOGA

U LICI.

K Starcsevick

U TARSTU 1812.

Slovima Gaspara Weis.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRIDGOVOR.

Nebuduch písao Inostrancìm, koji od Národa Iliricskoga a josh manjè njegova jezika poznánja ne imajù, mista ne nahodìm za uzvíshiti toliko jezik u velikom dílu svìta protribitì, koliko Národ na oruxju od vikóvah glasovìtì, ovo-bo, ako imati xelìsh, najti budesh vishè nego plemenito izpìsano od Voltigia, koj ponáse, ako jurvè ucsinio ní je, dògòdòvshtine od Iliricskè zemljè i Národa skoro na svitlost bude izpushtiti, od Otca Appendinia, od Farlata, od Lucia, i ostalih pìsàcah, kojih písanja takva biashe podloga: nego samo za napoménuti, da sam podùmìnte za kuchu strahovitè velicsinè samo neokresane prípavio, koje vishtìm, i naucsenìm u jeziku Iliriáncìm na tèsànje za sagradjénje, i uzdignútje xeljnoga hràma ostàvljàm.

Ne budi indi u procidjénju pìsànih toliko oshtar súdac, koliko u zidjànju blagodáran pomôchnik, ne bili i mì na izgled òstàlih Nàròdah kojom srichom kuchu vlàstitu uzídjali to jest Jezik slàvnì ocsistili, zákonìm utemêljili, naucim od nas pìsànìm urésili i nakitili, da ga se ostàlì vechom xeljom, nego mì njihove silom ucsiti uztarse.

Digitized by Google

Eto jucsè Naródi ustadoshè! koji se jurvè krunam dìcsè, nauke svakè varstè u svojìm jezicìm prosto pìshù, kadi mì u nika doba osamnaest krùnah imajúchi josh ni temelje od jezika postavljene ne nahocìmò, ako ne shtogod, i to velè csipo ne od Illiriànăcah, nego xalosti! od Inostrànàcah sastavljeno. Da tvòr velè neoblicsan na svitlost shàljem, nemoj se csuditi, jerè izgleda ne imadoh, po kòmu bi se bio vládati mogao; nego shto krivo najdesh, izpravi, shto pravo, zagarli; i ako pomochi ne primàxèsh, bárem nemoj odmágati, stìm da si mi zdravo.

Dávah pod Novim u Líci na 1. Sîesnja 1812.

Digitized by Google

GLÁVA PÀRVA.

Ukazuje slova, i nácsin slovikovanja.

a b c d e f g h i j k l m n o p r s t u v x z

A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V X Z.

a b c d e f g h i j k l m n o p r s t u v x z.

A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V X Z.

I.

a		i	o	u
Ha	he	hi	ho	hu
Ba	he	bi	bo	bu
Pa	pe	pi	po	pu
Da	de	di	do	du
Ta	te	ti	to	tu
Fa	fe	fi	fo	fu
Va	ve	vi	vo	vu

II.

Ge	ga	gu	go	gi
Ke	ka	ku	ko	ki
Je	ja	ju	jo	ji
La	li	le	lu	lo
Rá	ri	ro	ru	re
Mu	mo	mi	ma	me
Nu	no	ni	na	ne
So	se	sa	si	su

Digitized by Google

III.

e	i	a	u	o
Eb	ib	ab	ub	ob
Ep	ip	ap	up	op
Ef	if	af	uf	of
Ev	iv	av	uv	ov
Eg	ig	ag	ug	og
Ek	ik	uk	ik	ok

Ah aj al ar ad at am an as az
Ob of or od ot om on os oz
Eh ej el er ed et em en es ez
Uh uj ul ur ud ut um un us uz
Ih ij il ir id it im in is isi.

IV.

Bag bok bad bat bab bub bob bot
Buh bah boh bar ban bel bil bum
Del dir dur din dev dor dim did
Fan far fel fer ger goz gob giv
Gin gor gos hit hod hor hud him
Jel jad jak jur jal jan jem jun
Kak kor kaz kup kap kand bam kon
Lin les lad lug luk lip lah liv
Moj mah mir mid mol mud mus mur
Nad naj nos nam nad pod pek pak
Rib pun pol puk rad rof raj red
Sal sav sil siv tat ter tir tor
Tik tam tup vek vuk van vid vol
Ten zub zab zor zid xar xer xir.

V.

Ca ce ci co cvu cve cvi cva cmo
Cha che chi cho chu cher chur chun che

Csa ese csi cso csu csil csir csim csin
Sha she shi sho shu shik shum shav shar
Sas sam sa[illegible] sad sol sud srid sram
Dja dje dj[illegible] dju dj[illegible] djer djum djid
Gja gje gji gjo gju lja lje lji ljo lju
Nja nj[illegible] nji njo [illegible]ju zma zro pli kro skur
M[illegible]a mre m[illegible] p[illegible]e pra pri p[illegible]o pru
ska spa st[illegible] sla sli sve sre sme
Zme zla zbu xni xma xdu xne xve.

VI.

Becs barst barv bics bash bizg bart bast
Dark darv danj dush farb gach gush galj
Gust garm gark gunj halj harg hach macs
Hart kacs konj karp karv kart kosh kost
Most mulj mazg nach nash pust polk pord
Tarn varh panj rigj xulj xilj xinj xugj
Tje tji tja tju tjo cha che chi cho chu.

VII.

Blax blid brat bzik brod broj brig blud
Chel csep char csud dram dlan dvor drug
Griv glaj gled hlad hval hran kvar hrip
Mlad mraz mlik mrix klin krix njiv njav
Xlib skut skok stup znam k'nam k'vam vlah
Zvon zril zral tram trug xman ljen gjun.

VIII.

Blesk blisk brist broch csast hrast kljast
Csist csast dracs drozd grozd hmelj hlacs
Kramp kralj krics kljush njash legj ljulj
Shtit sharg xart barsh znanj shtanj cslanj
Shics csash xudj xarsh xircs xurcs xurxd.

Digitized by Google

I.

Bi-ash, Mo-ab, Jo-ab, No-e.
Di-ak, pri-et, bi-en, ko-it.

II.

A-bel, A-dam, E-va, Da-vid, Io-sep.
Ne-bo, hva-la, si-la, je-li, va-ra.
Vu-csc, va-lje, ven-ku, vo-da, vra-ta.
Za-kon, za-vez, zi-ma, zo-ve, stu-den.
Sku-post, xa-lost, vru-che, xe-lja, xe-lje.

III.

Pa-sha, va-sha, na-sha, pu-she, ki-she.
Bar-do, bar-ka, bor ta, dar-vo, tvar-do.
Ham-bar, kar-ma, shu-ba, gle-da, sva-ki.
Par-vi, cher-ka, prics-ka, slux-ba, tor-ba.
Tar-buh, mracs-no, ru-csak, svar-hu, sve-ga.

IV.

O-chuch, da-tak, po-sluh, xli-ca, di-csak.
Lon-csar, csu-va, su-ner, par-stom, tri-ska.
Sa-blja, va-lja, ti-kva, bro-nja, bras-kva.
Mu-drost, xar-tva, groz-dje, tu-gje, gnjiz-do.
Raz-log, pi-ljug, cha-cha, mla-tit, sve-gjer.

V.

Dva kmat, troj nog, po dne, iz hod, na rod.
Po klon, na zlob, ne zdrav, ob hod, ne kriv.
Var tlar, o krug, po gled, za klop, pridrag.
Ri zati, mo xesh, klju csem, si pasi, smar znut.
U techi, vri dnost, xe ljom, mi rovat, ku pujuch.

Digitized by Google

VI.

Mar ljiv, plash ljiv, svit lost, rics ljiv.
Srid nji, noch ni, sud nji, cselj njak
Mu drosti, svag dashnji, mar zechi, pi vajuch.
Noz darva, pri govara, za govoriti, mo xemo.
Do brovoljno, iz govoriti, mudroznanstvo, meko putni.
Sar csànosti, glavo bolja, sveto skrovstvo, staroshtvo.
Raz bludjujuch, izgovarajuchima, blago darnostima.
Hodotajstvenoga, mudro slovstvenim, kopnomirstvenoga

VII.

Boj se Boga, csini pravo, nikoga se ne plashi.
Uztarpljenje svaka pridobiva.
Za budalu nitko ne mari.
Bixi kratko veselje, za kim slidi duga xalost.
Ne obechivaj, shto izpuniti ne moxesh.
Koj mnogo govori, mora mnogo znati, ali mnogo lagati.
Koj jednom slaxe, ritko mu se drugi put viruje.
Zdravlje vishe valja nego bogatstvo, i kripost vishe nego mudrost.
Ne moxe svaki lipu haljinu imati, ali moxe csist svaki biti.
Nemoj sudit, doklen stvar dobro razumio ni si, i pushti druge izgovoriti.
Ki pod drugim jamu kopa, sam u nju pada.
Tko se u mladosti, nishta ucsio ni je, onaj xali u starosti.
Koj druge rada tuxi, oni ne ima ljudoljubstva.

Obicsajnia prislovja ilirickà.

Vràg ne spàvà.
Dva brez dushè, a trechì brez glàvè.
Bezocsnì svìt uxívajù.
Ni moj lòv, ni moj zèc.
Natovari, ter udari.

Digitized by Google

Jedna, ripa u sve lito, i ta carvljiva.
Savishnja prisha misha ne lòvi.
Kakvo rilo, takvo dilo.
Shto macska kotì, sve mishe lòvi.
Zlo je upùtjen svaki pòsò, upravitelj gdi je òsò.
Nijednè zíme ní je vùk izio.
Poparshao je, nu ní je poletio.
Xédna bi te priko vòdè príveo.
Prùxà xaba nogu, da i nju podkujù.
Star vùk pasia shála.
Csâsnà haljna sramôtè ne pokrìvà.
Ní je plemena do slàvna imêna.
Koga je zmija ujlà, i gushtericè se bòjî.
Od pitoma zelja tarbuh ne bòlî.
Izskúbi komáru nogu, i críva su mu ma dvóru.
Tko rano ustajè, vas dan mu dobar nástájè.
Uza sùhò darvo, ì siròvò gòrì.
Kokosh pìjè ì na nebo glèdà.
Tko csèka, i docsekà.
Tko hochè csasno, ne moxè lasno.
Majka cherku kàrâ, a nevisti prigovàrà.
Dobro je posvíriti, i za pas zaditi.
Ni gòrè posíci, ni brez dárvah doma dójdi.
Kako tko niknè, tako i obiknè.
Ne ulomi nòx u kúdi.
Tirajuch lisicu nastupio je na vùka.
Boljî je dobar glàs, nego zlatan pàs.
Pribroj, ako i na putu nàjdèsh.
Csìm se je koza dícsila, tím se je óvca srámila.
Csavka i zla xena shto se víshè pêrè, to je carnià.
Pùstò mliko í psi lòcsù.
Oli malana nevista oli velika hòchè se svatovi.
Kàdgod po rúgu proso rodì.
Kad idèsh u vûka na pìr, vodi psa uza se.
Hráni konja kako brata, a jashi ga kako dushmanina
Prag od kuchè naj vishè bardo.
Za lúdu mi je biser, kad mi garlo udàvì.

Ne

Ne mògù biti i vùci siti, i kozlichi na broju.
Upala mu je sikira u mèd.
Tkogod se i za list sakriè, a koga ne moxè ni dùb da sakriè.
Tko moxè, i konj mu moxè.
Junàcskà, mati pàrva zaplacsè.
Medju dvà Bâna meni gola gláva.
Teshko vùku ne jíduch mêso, a junáku ne pijuch vína.
Na pútu rúxica, a na domu túxica.
Teshko ti punici po zetovoj ulici.
Kud vójska prohodì, tráva se ne nahodì.
Shtò pas làjè, vitar nòsì.
S'vlahom do pó zdilè, a od pò s'njom u glávu.
Sokò pèrjem lèti, a ne mêsom.
Gdi su rike bìle, tù i potoci ostajù.
Tko otára ne vidì i pechi se klànjà.
Za lúdu je zácsina, kad ní je nácsina.
Sestra udatà susida nazvatà.
Od zla duxníka dobrà je koza brez mlíka.
Prázna vricha uzgóru stat nè moxè.
Babu vôdè kad dìvojku ne nahodè.
Dòshò mu je lùcs do nòkàtah.
Jèx je od svàkè stranè oshtar.
Jako je magare, alì dvà tovarè.
Pasìì hak mòre ne mùtì.
Vodac ga vòdì, dòklè ga dovêdè.
Tko ùmì, tòmu dvì.
Báshtina gola pláshtina.
Badanj júvè tovar mêsa.
Ruka ruku úmìvà, a obraz obedvì.
Iz vranè shto izpanè, tèshkò sòkò postanè.
Kàkvò gnjízdo tàkvà tica, kakav otac, tàkvà dìca.
Do stò gòdìnah nì koxè ni mêsa.
Gládnu svatu divjakinje u slast idù i glôginje.

Digitized by Google

Dobro, izvan kóga se drugo ne xèlì, jest esestitost izvarstita. Ovo je svarha ònà, na koju svakoga náravsko potèxè prignúrje. Svak xèlì biti csestit, dali vechì dio cich prikarshénja otca parvòga zaslìpljen, ostavìvshi istinitò i naj vechè dobro, tràxì inà krìvà i laxjivà. Nikoji darxéchi, da naj vèchè dobro stèjì ù obilnosti svega, dàjù òvò ime bogatstvu. Drùgi, postavljajúchi ga ù mogúchstvo poglavàrskò, tràxè ili sami vládjti, oli se vladajúchim prilipiti. Napokon jèdnì, spúshtajuch se na stvàri naj nixè, dàrxè za naj vechè dobro plivati ù svakoj varsti nasladnosti, i mirè ga uxìvànjem rázkòshah puti, i ùznicah. Tet ovako brezplodno poslujuch, i kakono po zahodnjaku blùdech koliko se vishè sticsù, da ga pria nàjdù, tolikò daljè od njega odstúpajù. I koliko je vechà njihova nesricha, toliko su nesrichnìi, da ju nepoznàjù.

Ovò je nevoljni csovicse! vrilo tvojih nèvòljah. Tì bi rada csestito xívit i umríti, à misto tlachit staze tamo vodéche uhodìsh púte pune zàhòdah neizbrojenih. Shtogod-bo csinìsh, shtogod xùdìsh, shtogod pocsimljèsh, sve se protiva tebi okrichè, jèrè ne zamìràsh na dobro, koje imà, tvoju xedju ugásiti: ne imà-bo nishta izvan onoga, koj sva obuzimljè. Popùt mràva sad uz dùb sad niz dùb brezkoristno tarcsúchega basash tàmo i àmo brez svarhè i odlukè, brez ploda i koristi.

Bog stvoriteli svìh stvárih izveo te je iz nishta njega sámoga da ljùbìsh, njemu jedinome da slùxìsh. Kakonogod-bo on potribito jest, i biti mòrà, tako imà biti svarha tvoja naj poslidnja. Pazi dobro, koj dio xivôta dàrìvàsh onome, kòmè si duxan tebe cílòga. Znàj, da zahòdè tvoje poxude i odluke, ako njega za svarhu ne imajù. Kako je svarha tvògà putôvanja misto, u koje potèxèsh, kamo doshavshi upocsìvàsh; tako je Bog svarha dìlah tvôjih naj poslidnja, na koju, sve shto mislìsh, sve shto csinìsh, uznositi imàsh, doklen ga stignavshi ù njem upocsinèsh.

Digitized by Google

Kako ù korabljì putujúchi, ustavshise ona, na xálu izbacke morske, oli kamenice pnbírajùch csesto se na korablju obziruch ocsi pásè, docsìm mornar viknè, hitro sva ostavljajuch, u bròd tarcsè: tako se i tì u ovom xivôtu pozorno zabavljati imàsh, doklen te smartni zòvnè mornar u korablju vikovicsnosti.

GLÁVA DRUGÀ.

Od ricsôslovja.

§. I. Nashki *ricsôslovica* (grammatica) po dvà se nácsina uzimljè: pàrvò zlamenujè knjigu uzdarxéchu nauk od pravoshtivènja; písanja, i govorénja: drugo jest isto znánje pravo shtiti, písati, i govôriti.

Iliricski jezik kao i mnogi ìnì osam imádè dílah govorénja.

1. Ime.	5. Pridstavak.
2. Zaime.	6. Príricsak.
3. Vrimenorìcs.	7. Medjumetak.
4 Dionorìcs.	8. Vêznik.

§. 2. Medju rázlicsitim pridstòjcìm iliti stvárima, koje doisto jesu, ili biti mogù, nikoja su tilesnà, ili tilesnobitnà, druga duhovnà. Tilesna jesu na príliku: *dùb*, *kamen*, *knjiga*. Duhovnà, kojà se niti viditi, niti chútit mogù, jesu n. p. *dub*, *kripost*, *pràvda*.

§. 3. Ricsi ovakve pridstojke, oli stvàri zlamenujúche zòvù se imèna *samostàvnà*. Kad ovakvo ime svím stvárìm judnè vàrstè prístojì, zovè se *obchniskò*; n. p. òvà imêna: *csovick*, *gràd*, jesu imêna obchinskà, jèrè svima stvárìm òvè varstè pristojè: veli-bo se, *Petar je csovik*, *Stojan je csovik*, *Ante je csovik*; *Rìm je gràd*, *Dubrovnik je gràd*, *Zadar je gràd*, i tako dalje.

Ako-li pak spodòbnò ime ne prìstojì svima stvárìm pod jednìm plemênom, oli vàrstom uzdarxànìm, nego jednóme samo sobstvu, ali stvàri ponáse, zòvè se

ime vlastìtò. Takvà su: n. p. *Bècs*, *Rìm*, *Pariz*, *Ciceun*, *Platon*, i ostàla; jère Bècs zlamenujè ponáse jedìnî i poglaviti òvògà imena od Austriè grâd, kakono Cicerun zlemennuje jednoga samo jedinoga glasovitèga rìmskoga òvògà imena sloxnogovôritelja, i ost:

§ 4. Imêna obchinskà mògù jedno cìlò iz vìshe nerazdiljivih od istè vàrstè sastavljeno izrechi: ime takvà zlamenujúche zòvè se ime *sakupivò*, kòjé ako izgovàrà od ovakvògà cìlògà jedan samo dio, jest *dio nivò* a inacsie *inokùpnò*. Oné vàrsté jesu n. p. *mnoxtvo*, *mnox*, *jato*, *cseta*, a òvè *nârod*, *puk*, *vojska*; i ost:

§ 5. Imajuch svàkì pridstojak, svàkà stvàr svoje, vlastitosti, kakojsta, i oblicsje iliti obraz, vàljà imati imêna, koja tò nashemu razùmu prikazujù: buduch pak da svegjer s' onima u govoréniju dolazè, kojih vlàsti, kakojstva, i oblicsja ukazujù, nazivljù se imêna *pridàvnà*. Tàkvà bi bíla n. p. *dobar*, *lìp*, *visok*, dok se onim ne ptidrùxè, kojih kakojstva ukazujù, kako vidìsh, nishta ne zlamenujù, ako-li recsèsh: *dobar gospodar*, *lìp perîvoj*, *visôka planîna*, razùmìvash kakojstva *gospodâra*, *perîvoja*, *planînè*.

Bilixka. Zato se poslidnja zovù *samostavna*, jère sáma ponáse stojècha shtogod zlamenùjù, aparvà, ako se k' njima ne prilúcsé, nishta.

§ 6. U nashem jeziku moxemò govoriti od jednógà samo, ali vishe pridstojàkah, ili stvárih, koje istinito jesu, ali se samo za mùxkò dàrxè, ili xènskò, oli ni za mùxkò, ni xènskò. Za tìm moxemò uzéti ime polak cìlògà njegova raztegnútja, oli ga stisnuti na vishe ili manje nerazdiljivih. Za ukázati sve òvò slu, xìmò se nikìm ricsicam, koje *spol* imenujèmò, po kojem plemêna razlucsùjèmò tri, tò jest *mùxkó*, *xenskò*, i *neznànò*. Ime daklen, koje prìmà ricsicu *òvì* biti che *muxkògà*, koje prìmà *òvà*, *xenskògà*, a koje prìmà *òvò neznanògà* plemêna; one pak iste jesu *spoli*. Odkuda, ime *csovik* jest muxkògà, *xena* xenskògà, *cseljâde* ne-

znanògà plemêna, jère ne mòrésh rechi òvà csovik, òvi xena, òvà cseljáde, ali kako drugacsie, nego *òvi csovik*, *òvà xena*, *òvò cseljáde*, i tako dalje.

§ 7. Rìcs òva n. p. *kruh* prikazuje mòme razùmu prostu nadmisò ònògà, shto kruh nazivljèmò. Ako recsèm: *kruh je naj zaravìà jestojska*, ucsiniti chu òvu besidu *kruh* príchi od njezina neodlùcsènògà zlamenovànja na zlamenovànje obchinskò govorech obcheno od cìlé vàrsé. Istìm nácsinom polak izizkovànja slagnja bèsìdah mòxè se ime òvò stisnuti na ji dan samo ali vishe pridstòjakah ili stvárih posebnih rektich: *kruh mojè ujnè*, *kruh òvih triu pekàrah jest lîp*.

§ 8. Uvridjujuch se uho csèstìm priuzimanjem istè besidé, to jest istògà imena samostàvnògà sluxìmò sé ù takvom dogodjaju besidam cilovitò zlamenovànje imenah, misto kojih stòjè, davajúchìm, koje *Zaimêna* imènùjèmò, n. p. *Jakov je izgubio svoju knjigu, i rùbac svojè sestrè*; *svoju*, *svojè*, stòjì misto *Jakov*, koje ako bi ònde vargò, nepovoljnò bi izveo govorénje imajuch rechi: *Jakov je izgubio Jakova knjigu, i rubac Jakova sestrè*.

§ 9. Stvàri jeststvene, iliti koje istinito jesu, ní su svegjer u istom stálexu od nedilovànja, nego biahu jùcse, jesù danas, biti chè sutra; i ost:
Za ukázati takva iznajdene su *Vrimenoricsi*, u pomoch kojih izgovaramò stálexe, i nácsine, dilovànja vishe oli manje proshasta, sadashnja, ali budúcha; n. p. *jà pìshem*, *jà pìsah*, *jà chu pìsati*, i ost.

§ 10. Svaki put ni je zadosta izgovôriti sàmì stàlex oli dilovanje stvàri, nego je mnogo pútah josh potribito ukázati nácsin dilovanja, t. j. kako se stvàr imà, stojì, oli dilujè, n. p. *Vicko pèngà*, *Ante pìshè*, ako chu ukázati nácsin, kojim òvì pìshè, ònì pèngà, moràm nòvu besidu pridat vrimenoricsi imenom *Priricsak*, jére vekshinom u govorénju uz vrimenorics dohodì, pak chu imat. izrecsénje: *Vicko pèngà lîpo*, *Ante pìshè sporo*.

Digitized by Google

Bil: Premako priticsak obiesajno stòjì kod vrimenorìcsi, pridàjè se vindar mnogo pútah pridàvnìm imènim, i kad kad jedan drugòme, n. p. Ovì je mladich *vele* poslushan, ònà je kucha *jako lìpo* sagràdjena.

§ 11. Mòrà se vishe pútah izrechi uznoshénje iliti stanovitì vêz medju pridstojcìm iliti pridmetìm. Beside za tò izmishljene nazivljemò *Pridstavke*; n. p. ako prosto velìm: *Car odlazì*, *sunce svitlì*, *jabuka cvitàvà*, ne izgovàràm nikàkvo uzneshénje, koje bi se imalo medju stvárìm napomènùtìm, i josh kojìm drugim; ako-li recsèm: *Car odlazì u Budim*, *jabuka cvitàvà u perîvoju*, *sunce svìtlì na planîni*, ricsice òve *u*, *na* izgovárajù uzneshénje iliti vêz, koj se imà medju *Carom* i *Budimom*, *jabukom* i *perîvojom*, *suncem* i *planînom*.

§ 12. Izizkùjè se kadikad vishe od jednóga uzneshénja pridstojakah ukázati, da se iz njih jedno cilò ucsini; za óvó nam slùxè *Vêznici* rázlicsita úda govoréinja sapinjajúchi kao: *Svìtlì nam sunce i misec*; *kada ti dôjde*, *jà pîsah*.

§ 13. Dogàdjà se koj pùt, da na jednom u nami rázlicsita pochutjujemò ganútja kad xalosti, kad radosti; rìcsi, koje prilicsna chutjénja ocsitujù, zòvù se *Medjumedci*, jère kakogod iznenada na nas navaljujù, tako ih u svaka doba u govoréuje postavljamò kao: *jao! lele! ah!* i ost:

§ 14. Imàmò mnogo pútah potribu mnòga u kratko izrechi, shto ako csinimò, *Dionorìcsi* potribujèmò, n. p. *poklam bi bio poslanicu napîsò*, *odpravih se na ulak*, imash na kratje izrechi: *Napisavshi poslanicu*, *odpravih se na ulak*.

Digitized by Google

GLÁVA TRÈCHA

Od Slóvah.

§ 15. Beside uzètè za sámi glàs, po kojem stvàri zlamenujemò, sastavljajù se iz slóvah i slòvàkah, koja ukázasmo na gl. 1.

Iz med slóvah na gl. 1. §. 1. zabilixenih jedna su *samoglasnà*, a drùgà *skupglasnà*; ona su *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, a òvà ostàlà. Zòvù se parvà samoglasnà, jère dàjù glàs sáma po sebí, drùgà skupglasnà, jère se izgovárajù u pomoch parvih. Samoglàsnici dakle ponáse ùzèti, ali skupglàsnicìm pridrùxeni dàjù *slovke*. Odkuda poznàjèsh, da je slovka jedno samo ponáse uzètò, ali vishe slóvah sastavljénje na jedan mah glàs davajúche; n. p. *Bog*, *vràg*, parvò ime jest slovka od tri a drùgò od csetiri slova sastavljena, *Adam*, jesu dvì slovke, zashto *A* ponáse dàjè jedan a *dam* drùgì glàs.

Kako su slova temelj slovàkah, tako su slovke temelj bèsìdah. *Besida* indi jest glàs rázlicsitìm ajera kroz ústa u pomoch jezika propúshtanjem probùdjen, kojim unutarnja pàmèti ukazujèmò misljénja. Buduch pak da vishe pútah jedna samo slovka, a drugda vishe unutarnja izgòvàrà misljénja, slídì, da su beside nikoje *jednoslovicsnè*, a drùgè *visheslovicsnè*, jedne *jednostruké*, a drùgè *sastavljenè* kao: *Bog*, *kripost*, *mudrost*, *mudróznanstvo*, *bogóljubstvo*, *kopnómirje*.

Svakom daklen slovu vàlja dati ònàj glàs, kojega po náravi svojoj imádè, i onako beside izgovárau, kako su pìsàne, i òvò che rechi pravo shtiti.

§ 16. Kako se slova obrazujú, kàxè meshtar u ucsionici, ovde se samo ukazuje, kako se imádù slágati, da po náravi svoj glàs dádù, koga u besidàm, nashega jezika tràxìmò.

Buduch mì zagarlili slova latìnska dúxni smo uzdar-

Digitized by Google

xati njihov glàs, koga imádù kod Latínah, doklen se god moxé, i kada nam vishe jedno brez pogíbèli izgubljènja svògà náravskògà glàsa slúxiti ne moxè, vàljà mu drùgò na pomoch dati, dà s' njim sastavljeno glás potribiti brez mínjànja svojè náravi dádè, akò-li to ne moxèmò dostáti, vàljà ili nòva slova salívati, oli latìnska pokarstit. Dubrovcsani csinè jednò, i drùgò, kada medjûto drùgi ne imajù potribe od nijednògà, kako chemo kroz tecsaj tvora viditi.

Shto se tìcsè slóvah jednostrukih ako *x* izvadìsh malo ih je inadi podloxeno, dali sastavljena tako su nestalna, da se skoro svaki pisac svojìm nácsinom slùxì. „ Mucsno-bo je, kako govorì Prisvitli G. Bis„ kup Marko Dobretich, tugjima slovìm u nash je„ zik upísat svakurics po svojoj náravi, izgovàranju, „ i podpunom njézinu zlamènju, velicsánstvu i slat„ kosti; zashto u Latínah ne imà onoliko slóvah ko„ liko bi ih se hotilo za pravo i podpuno písati u „ nash jezik. Drugo. Vidili smo sve knjige *sbtam„ pane* u nash jezik latìnskima slovima, i ne vidismo „ nijednògà, da jednako pìshù, nego svakì, kako se „ je komu vidilo, da se morè razumiti, onako je i pí„ só... Podpunost rícsih stòjì u jeziku onogà, koj „ znà uprav nashki, iliti slovìnski govoriti; koj ne „ gledà, kako je upìsàno, nego kako vàljà lìpo, i „ csisto izgovárat... Istina je da smo svi slovìnskò„ gà ili iliricskògà jezika, i naroda, ali svi jednako „ ne govorìmò; dali imádù rázlicsita govorénja i u „ slovima i u rícsima, kako je gdi ostò obicsaj. „ Shkoljári na jedan nácsin govorè, na drugi grado„ vi pokraj môra, na drugi Dalmatíni, koji su dalêko „ od môra, na drugi Dubrovcsani; tako su Bosh„ njáci, Horváti, Slavónci, Hungari, Bulgari, i drù„ gì slovìnskògà Národa viláeti. Tko bi ikad mògò „ upísat za svako misto, kako se u njih pìshè, shtì„ jè, i govorì? Nitko istinito. "

Nishtanemanje súdio bi, da se Dubrovnik, Dalma-

Digitized by Google

cia, Bosna, Slavonia, i Horvatskà kako se u govorénju mnogo medju se ne razlucsujù, ako rázloge, a ne izpràzne, i tashte obicsaje domovîne zagarle, u slovôsloxju ujedíniti mògù. Inglézi, Spanjóli, Francézi, Taliáni, i Ugri ìstim se slovima slùxè, i sveako svi po svìm viláetìm jednako ne govorè, vindar jednako pìshù, zashto mì Iliriánci ne bì mogli ucsíniti tò ìstò? Jà sam odrédio nishta nòvòga u pogled slovôsloxja naparvodoníti nego jurve dávno od Ucsenih iznajdena jacsìm samo potvárditi rázlozìm.

Da su Dubrovcsani mnogo knjìgah ilirìcski upísali, ne moxè se tájati, ali da u ime pravopísànja ne ucsinishè koliko Slavónci, i Boshnjáci, vàljà prosto izpovìditi. I zato ístò prílicsì, da òvì razboritie i temeljitie pìshù nego ònì.

§ 17. *C.* Ima kod nàs ònì ìstl glàs, koj kod Latínah; n. p. *cína*, *caru*, *tica*; i tò râzloxno: jèr je slovo latìnskò, koje, doklen latìnskò ostajè, nárav promínit ne smí, shto vindar Dubrovcsani ne gledajù dávajuch mu glàs jacsi, za koj se izizkujè drùgò slovo n. p. *cselo* izgovàrà se jacse nego *cekin*, Slavonci pishù ovako, a Dubrovnicsani *celo*, *zekin* uzimljuch jednóme i drugom slovu njegov, náravskì glàs protiva rázlogu, i míshajuch ga s' talìànskim.

§. 18. S. Rávnìm nácsinom polak Relkovicha, Vida Doshena, Velikánovicha, Kanixlicha, Voltigia, i ostalih glasovitìih pisàcah, uzdarxì glás latìnski, koj se csùjè u *Sermo*, *Semen*. Dubrovcsani ga pak dalje raztèxù, nego moxè svatit dávajuch mu glás, koj se csùjè ù imènìm *Boxe*, *vraxe*, *làxè*, i príliçsnim.

§. 19. *Z.* Slovo garcskò od Latìnah cicha mnogih garcskíh bésìdah osvojeno dàjè kod njih glàs, koga csujèmò kod nàs u òvìm i prilicsnìm: *zòvèm zòb*, *zùb*, *zima*.

Je-li pravo Dubrovcsani pishù *fob*, ali *fcob*, i je-li z pametno mechù, kadi se imà varchi *c* n. p. *Zar*, *zarstvo*, misto *Car*, *carstvo*, odlúcsì che Ucseni.

Digitized by Google

Niti se mògù opirat, da che Latín izgovorit *kar* misto *car*, *karstvo* misto *carstvo*, jère che i njihovo krìvo izrechi kao i jà *zar*, *zarstvo* zùbe zatvorajuch, shto ne vàljà. Mì-bo potribè ne imamò kao Latíni slovu *c* dvà glàsa dávati, jère imamo slovo *k*, koga onì ne imádù; zato se *c* vavik tanko izgovàrà, bio prid kojìm-mu drago samoglàsnìkom.

§. 20. *X*. Imà istinito kod Latínah drùgi glàs, nego mu ga mì dájèmò, ali buduch od glasovitih Ilìrianàcah vishe napomenùtih obljubljen, rázlog pìtà, da ì obicsaj svoje misto najdè; izvan tògà razloxitie je písati jednìm nego dvama slovím, kada se mòrà jedno ali drùgo ucsiniti. Glàs njegov csùjèsh n. p. *maxe*, *kaxemi*, *vraxe*, *laxesh* i ost.

Josh moxèsh k' òvima pridrúxit latìnskò slovo *g*, kojemu Dubrovcsani brez potrìbè i rázlogà prilpljùjù *b* n. p. *Bogb*, misto *Bog*, i tako mnoga ina. Takve ne imamò slíditi, nego *g* sàm písati n. p. *Bog*, *trag* i ost. jère se u nàs svako slovo izgovàrà, daklen píshuch *b* ili móràsh besidu krivo izgovorit n. p. *Bogba*, oli slovo utaman pridávat.

Shto se tìcsè slova j, Appendini vèlì, da je skupglasnik, a vindar mu dàjè s' Giorgiom nárav od *i* u trechem sobstvu nikojih vriménah, ali kako lúdo, vidi chesh, kada dojdèmò na òna vriména, ì zákone od nadslovàkah, jère ne imàmò vishe ob pèt samoglàsnìkah, niti ih vishe potrihujèmò.

U ostàlim slovìm jednostrukìm, koliko mogu znati, rázlikè ne imà medju taknutìm Národim.

Digitized by Google

GLÁVA CSETVÀRTÀ.

Od slóvah sastavljenih.

§ 21. Imà u nashem jeziku glasóvah, koje jedan samoglàsnik sastavljen sa skupglàsnikom dati ne moxè, kao: *csvics*, *cseljâde*, *cher*, *chacha*, *ljùdi*, *njegov*, *rodjen*, *svegjer*, i ost.

Za izrechi latìnskìm slovìm takve beside sastavljàmò po dvà skupglàsnika, dali svak po svojoj chùdi; mì chemo odabrati, shto je rázlogu i obicsaju pristojnie.

§. 22. Glàs, koj csujèmò u besidi *cselo*, *cseljâde*, ne moxè nam zadovoljno nijedno slovo latìnskò sámo dati, dajè vindar naj bolje *cs* kada se sastàvè, i njihove glàsove po niki nácsin u jedan saliù; izvan togà ovako pìshù obadva Rélkovicha, Kanixlich, Voltigi, i isti Stulli s' ostàlim boljim Iliriáncim.

Taliancsè daklen Dubrovcsani pìshuch *celo*, *cegliâde*, i ostala, koja ne imajù temelja.

Josh gore csìnè ónì, koji slovu *c* nikakve kvakice podmechù na nácsin Francézah ç, gore zaisto, zashto takvo slovo od jednè stánè jest cilovito inostanskò; a od drugè, kako Poznatelji jézika francezkògà dobro znádù, imádè glàs sasma ilirìcskom protivan, kako chesh najti u mojoj Ricsôslovici francezkoj, kadì se òvò slovo tumacsí. Nemoj pak rechi; da sù ìstìm nácsinom za nàs inostranska latìnskà, jère smo ih dàvnìm obicsajom posvojili.

Od òvògà je malo mekshi glàs, koga csujèmò u besidam *cher*, *chud*; ako ne chesh biti mojemucsa talianskà, píshi ovako, a ne chier chiud, i ost.

Ovi isti glàs dàjè *tj*, u csemu neizbrojeno mnogi zahodè, jère ili ovako ne pìshù, kadi se písati morà, oli jère ih neizgovárajù, kako se izgovárati morajù, kako dobro napominjè G. Martin Sárkotich xup-

Digitized by Google

nik od Sinjca u Otocskom polku (Regementu) u novom josh neutishtenom za Glagolite, i poznánje starinskògà jezika ilirìcskògà vele koristnome Ricsôslovniku, ali ne rázloxì pravo oko starìnskògà slova *sebe*, vélì-bo u Pridgovoru, da se ne imà rechi *oprosbténje* nego *oproschenje*, ali krivo, jère òvò ime dolazi od vrimenoricsi *oprostiti*, u kojoj se nahodì slovo *t*, vàljà ga daklen uzdarxati u imenu izvedenom; inacsiè ovako pîshuch, i govorech ono ime ne bude imati korena, shto vindar istinito ní je; niti se moxè rechi, da je koren *opraschati*, jere òvá ista dohodi od *oprostiti* kako chemo kashnjè viditi. Indi obchinski nèka bude zakon: *Koliko se god pútah najde tj ako ime ni je u 6 pádanju trechega prigíbanja, dàjè ch.* Drugo. *Mòrà se tj pìsati u svakoj onoj bèsidi, koja dàjè glàs od ch, ako imà u korenu ù zadnjoj, pridzadnjoj, ali pridpridzadnjoj slovki slovo t.* n. p. *bracha* ni je dobro pisano, jerese ù korenu *brat* nahodi *t*, indi mora se pisati *brátja*, *prignuti*, *prignútje* a ne *prignúche*, *chútiti*, *chutjénje*, à ne *chuchénje*, i ost. Ako ne móxèsh najti ú korenu slovo *t* a móràsh besidu mehko izgovoriti; prosto pishi *ch*, n. p. *kucha*, *sricha*, *vricha* i. t. d.

§. 23. Naj plemenitiè pisce ilirìcske najti chesh, da se zapinju, káda dávajù glás, koj csujemo u *tvardja*, *lûdjî*, *argja*, *gradja*, i prilicsnìm. Dubrovnicsani slidè Taliáne, mi pak kako odrédismo ne slìditi jezike inóstranske, doklen bude mogúche, ovde uzimljemo *gj*, i *dj*, jere òvá slova pomishavsha svoje glàsove dajù onaj, koj se pità, shto od ostàlih na kojmu drago náesin sastavljènih ne budesh imat; k' tome pristúpà obicsaj pisàcah. Ne moxé vindar státi *gj* kadi stòjè *dj*, niti òvi, kadi stòjé oni, zato prìmi misto zakona obchinskoga. Kada-se-god ovi glàs morà *dj* dati, á u korenu se nahodi slovo *d*, imàsh ga písati ako besida korena ne imá, píshi *gj*, n. p. darvena *gradja*, pìshè se *dj*, jere se u korenu *gráditi* na-

Digitized by Google

hodì *d*, tako rávno *mlad mladjè*, *mladja* a ne mlagji i ost: *svegjer*, *argjati*, a ne *sveger*, ali *svedjer*, niti *artjati* jere ono ne imà korena a u korenu ovògà ne nahodì se *d*.

§. 24. Glàs, koj se imà u besidi *volja* i prílicsnìm, Dubrovnicsani po taliansku izgovárajù kroz *gli voglia*, kadi medjuto brez svakògà tumacsenja òvà dvà slova *lj* sastavljena cilovito i podpuno glas potribiti s'malim glasóvah pomishaujem dàjù. Istìm nácsinom brezrazloxno slidè Taliane i Francéze pìshuch *gn*, kada dájù glàs imatì n. p. u besidam *njegov*, *tarsénje*, *govorénje*, i prílicsnìm, jère, kako vishe pútah napoménusmo, Latíni kào i mì svako slovo izgovárajù; ako izgovorìsh *gn*, dati chesh besidi glàs protívni, akoli izrecsesh *nj* s' malim glasóvah pomíshànjem, imati chesh, shto tràxìmò.

§. 25 Napokon kako u svemu tako i u davànju glàsa, koj se csujè u imênìm *dûsha*, *shaka*, *shiba*, i ost.

Dubrovcsani prilipljujù se Taliánìm potribujuch *sci sciaka*, *sciba*, *duscia*: da sve ne bi *sh* dosta dobro dávali òvaj glàs, imò bi ih potribovat, buduch obicsaj ostàlih darxàvah iliricskih jacsi od obicsaja jednóga okolisha velikògà prostora iliricskògà.

Koj je naj pria *sh* potribovati pocseo, ne znàm, nego nahodìm, da ga danas malo koj Iliriánac potribujè. Voltigi u svome Ricsôslovniku dajè, prid nikoliko godìnah od Dvóra Austrianskògà da biashe Gospodinu Mandichu sadashnjem Biskupu Diakovarskom u drúxtvu nikojih ùcsenih Iliriànàcah naslonjeno razvidjénje iliricskògà Slovôsloxja za mochi shtogod stavna imati. Bì pak odrèdjeno, da se òvìm ìstìm nácsinom, kako tumacsìm, pishè, samo oshtrì glás od slova *s* da se imà kroz *sc* zlamenovati, kako se nahodì kod O. Stullia i ostàlih.

Imadoh nakanénje u svemu cilovito podloxiti se òvòj odluki, ali najdoh nikoje neskladnosti izhodé-

Digitized by Google

che od potribovànja *se* n. p. *pràscim*, ne znàm, je-li je parvò sobstvo od vrimenorìcsi *pràsciti*, ali je trèchè pedànje u vechbroju imena *prasac*, *pìsci*, je-li je parvò padànje vechbroja *pisac*, ali drùgò sobstvo zapovidajúchegà nácsina od vrimenorìcsi *písati*.

Petar Garbcsich s' Prisvitlim Gospodinom Jexichem Biskupom zákonito sjedinjènih Càrkàvah Senjskè, i Modrushkè dàjè rázliku medju *s* i *ſ* pìshuch n. p. *ſaka*, *ſiba*, *ſuſa*, *samar*, *sedlo*, *soba*.

Da bi rázliku òvu izvan samôvlastja pisca tako slova karstit mogúche bílo najti, ali barem da bi obicsaj kògà pisca òvòga podbocsívò, moglo bi se u drúxtvo pristati, buduch pametnie, kad se moxe, jedno slovo misto dvaju potribovati. Ali kod Latínah u glásu òvih slóvah rázlikè ne imà, zashto pak òvò slovo dvostruk imádè obraz, najti chesh u lâsti písànja; drùgì Iliriánci òvako ne pìshù, sav daklen rázlikè temelj ostàjè u mome samôvlastju, da slovo tako karstìm. Ako-li bude svakom prosto slovìm na svoj nácsin imêna nadívati, ne znàm, kada chemo xeljnu izvarstitost od slovôsloxja stignuti.

Tako Horváti samôvlastno potribujù dvà slova *ſſ*, n. p. *dúſſa*, *kaſſa*; Slovo istògà glàsa pridvostrucsenò, sùdim, da samo malo jacse dàjè izgovàranje istè besidè, ali glàsa ne mìnjà.

Ako uzpotribujèmò *sh*, ukloniti chemo se svima ovizìm neskladnostima, dàvajuch besidi glàs pristojni: zashto se u svakom òvih dvajuh slóvah shtogod nahodì od òvògà glàsa, shto se vìdar kod ostàlih ne imà; za ukazati daklen oshtri glàs vàljà potribovati ujedno slova *sh*; n. p. *shiba*, *shaka*, *pùshè*, *shusha*, *shâsh*, *mish*, i ost:

Bilix. Osobiti glàs csujèmò u *hancxar*, *cxelep*, *sarcxba*, *i* prilicsnìm, ako ti se ne dopadà òvì nácsin, pìshi *hanxar*, *xelep*, *sarxba*; i ost.

Digitized by Google

GLÁVA PÈTÀ.

§. 27. *Ime* zòvè se besida oli rìcs, koja sobstvo oli stvàr, bíla pridstojak chutjénja oli sámògà ràzùma, ukazujè, n. p. *kucha*, *gospoain*, *kripost*, *xelja*.

Ime drùgò je *samostàvnò*, à drùgò *pridàvnò*. Onò se razdiljujè na *vlastitò* i *obchìnskò*, na *sakùpivò* i *diònò* §. 3.

Ime svìm jednè vàrstè stvàrìm pristojéchè *obchìnskò*, koje pak jednòme samo sobstvu oli stvàri ponáse prìstòji, *vlastitò* nazivljèmò. Ime koje jedno cílo vishe nerazdiljivih od ìstè vàrstè sastavljeno zlamenujè, kao *národ*, *púk*, *vòjska*, *shaka dio*, a koje dio samo od takvògà sastavljènògà ukazujè, *dionosakupivò* zòvè se kao *cseta*, *mnòx*, *shaka*, *sila*.

Zadnju imena slovku na drùgì i drùgì nácsin izgovárati hoche rechi ime *prigíbati*, a ìstò imena na rázlicsite nácsine izhádjànje zòvè se *prigíbànje*.

Buduch pak da svàkò ime ilirìcskò na shést samo nácsinah u jednobroju a na shèst u vechbroju izhodit mòxè, i ne imajuch vishe od trì vàrste tàkvih dvanaest izhádjànjah, jezik ilirìcskì broji trì prigíbànja a shèst pàdànjah.

Voltigi s' Della Bellom mèchè 7 padànjah u jednobroju, a 8 u vechbroju, a otac Appendini 6 u jedno- a 7 u vech-broju. Rélkovich pak 7 u jednom i drugom broju. Dali jà ne nahodìm vishè od 6 u nijednom, kako se vìdi iz ovih, i kasnje kod pridstàvàkah.

Izhádjànja Padànjah.

Kako se ovde ukazujè, tako che se kashnje u prigíbànju viditi; zato upamtivshi slidécha izhádjànja znatì chesh párvò prigíbanje.

Parvò padànje izhodì na skupglàsnik muxkògà, a neznanògà plemêna na *e* ali *o*.

Digitized by Google

Drùgò padànje	na . . *a*	
Trèchè padànje	na . . *u*	
Csètvàrtò padànje	na . . *a*	xivúchè, a nexivúchè stvàri kao u parvom.
Pètò padànje	na . . *e*	
Shèstò padànje	na . . *om*	

U vechbroju.

Pàrvò padànje	na . . *i*
Drùgò padanje	na . . *ah*
Trèchè padànje	na . . *àm*
Csètvàrtò padànje	na . . *e*
Pètò padànje	na . . *i*
Shèstò padànje	na . . *àm*

Pàrvò prigíbànje.

§. 27. Na pàrvò prigíbànje spadajù sva iména muxkògà izhodéchà u parvom padànju na skupglàsnik, a neznanògà plemêna na *e* oli *o*.

Izglèd Prigíbànja.

Jednobroj.	*Vechbroj.*
1. Ovì Gòst.	1. Ovì Gosti.
2. Ovògà Gosta.	2. Ovih Gòstah.
3. Ovomu Gostu.	3. Ovìm Gostìm.
4. Ovòga Gosta.	4. Ove Goste.
5. O Goste.	5. O Gosti.
6. S' Gostom.	6. S' Gostìm.

Polak ovògà izglèda moglo bi se brojit samo pèt padànjah u vechbroju, ali radi nadslovka, koj se vekshinom drùgi nahodì s' pridstavkom *s'* nego se imà u trechem padànju, mèchèmò shèst.

Digitized by Google

Glavnà Bilixènja varhu Jednobroja.

I. Nikoja imêna muxkògà plemêna izhodè na samoglàsnik ali na skupglàsnik, koja svsako lipshe zvonè izhodech na samoglàsnik, razloxitie bi se potribovala sa skupglàsnikom; kako sam ih ja potribovao u Ricsôslovici francèzkoj, jère inaesie uzèta ne slùxè za koren ostàlìm padànjìm, koja se od parvògà u pomoch drugògà izvodè, n. p. *varto* imà u drugom padànju *vartla*, a u trèchem *vartlu*, i ost. dobívajuch slovo *l*, koje se ne nahodi u korenu *varto*, ako-li ga valje u parvom padànju mètnèsh, ichi che redovito polak zákona malo nixe zabilixena. Za Iliriánca stvar je nijednostrana, dali ne tako za Inostránca.

Medju ostàlìm tàkvà su imêna slidécha: *vartal*, *vò vol*, *orò oral*, *diteo ditel*, *peteo petek*, *Pavò Paval*, *ùzò ùzal*, *pòsò pòsal*, *kotò kotal*, *pakò pakal*, *dio dìl*, *osò osal*, i ost.

II. Mnoga se imêna od òvògà Prigíbànja nahodè u parvom padànju izhodécha na *ad*, *ak*, *an*, *ar*, *as* koja u drugom skupglàsnik pridpostávljajù samoglàsnìku n. p. *momak* csìnì drugo padànje *momka*, *otac otca*, *óvan óvna*, *pas psa*, i kako mi se csìnì malo koja drugà od poslidnjè vàrstè na *as*.

Niti je mogúche lahko odlúcsiti, koja takvu prominu podnosè; ne morè-bo se pràvì rázlog dati, zashto n. p. *momak* imà u drugom padànju *momka*, a *junak junáka*, i ost. ako ne, jère rázlicsite imádu slovke u parvom padànju.

Veliko shtivènje knjìgah moglo bi mòxè biti i ovom na svarhu dojti, ali me tamo skorò opaxena svitlost dopríti josh ne pushtì.

Ako ne obchinski doisto vekshinom imêna izhodécha na *ac*, *cac*, *csak*, *chak*, *ljak*, *mak*, *pak*, *rak*, *sak*, *shak*, *vak*, *tar*, *anj*, k' tome *san*, *ovan*, *pas*, *ocat* u drugom padànju jednobroja skupglàsnik pridpostávljajù samoglàsnìku kao: *ctac*, *shljak*, *pápak*, *má-*

Digitized by Google

chak, *prâljak*, *zaglavak*, *mâcsak*, takogjer vlastitò ime *Gjuragj*, i josh mòxè biti koja.

Nishtanemanje izhodéchà na *ar*, *ak*, ako su jednoslovicsna, skupglàsnìk ne pridpostávljajù, nego dobívajù narashaj od slova *a* kao: *mak maka*, *sak*, *dar car*, i ost.

III. Sva imêna od òvògà Prigíbànja muxkògà plemêna, ako zlamenujù stvar xivùchu, imádù csetvértò padànje na *a* kao i drugò; ako-li su stvàri nexivúchè csetvártò imà biti istò s' parvìm.

IV. Imêna izhodéchà na *ag*, *eg*, *ig*, *og*, *ug*, *ez*, csìnè pètò na *xe vrag vraxe*, *teg texe*, *snig snixe*, *Bog Boxe*, *dug duxe*, *knêz knèxe*. Ovè istè várstè imêna csìnè parvò padànje vechbroja bòlje na *zi* ali *govi* nego polak izhodjénja n. p. *duzi dugovi*, *knezi knezovi*, vindar *zi* u sámom parvom padànju a *govi* i u ostàlìm slùxì: *Bogôvah*, *Bogòvìm*, *Bogove*, *s' Bogovìm*; i ost.

V. Izhodéchà na *ak*, *ek*, *ik*, *uk*, imajù pètò padanje na *cse Dubovnik Dubovnicse*, *Svitovnjak Svitovnjacse*, *unucse*, i ost.

VI. Izhodéchà na *b* prímajù u pètom padànju mìsto *b* slovku *she dub dushe*, *prah prashe*.

VII. Izhodéchà na *lj*, *ch*, *cs*, *ar*, *aj* dobívajù u pètom padànju slovo *u priatelj priatelju*, *Zenkovich Zenkovichu*, *miracs miracsu*, *gospodar gospodaru*, *Gjuragj Gjurgju*, *Juraj Jurju*.

Kako lùdo i brez temeljito Dubrovcsani pìshù, vidì sc iz prílicsnih imênah n. p. *miracs* pìshù *mirac*, ovde ím slovo *c* dàjè tvardì glàs koj se u òvòj besidi ímà, i to po svìm padànjìm, dali kod njih odma u drugom *c* òvu kripost gùbì, ako mu se ne pridà *i* ali *j* *miracia* ali *miracja*. Tako *ch* drugì glàs kod njih ímádè u parvom a drugi u drugom padànju *prich* pìshù dobro, polak náravi jezika òvò ime u drugom dobìvà samo slovo *a*, *psich-a*, dalì u Dubrovniku *ch* kao zacsàran ne morè se izrechi, ako mu

Digitized by Google

se ne pridà *j*, *psichja*. Vèlè, da je dobro pìsano: *kucich* misto *kucsich*, pak vindar *c* prid *i* òvu kripost ne imà, n. p. mojemucsa u trechem padànju dà-jè òvì istí glàs, dali chesh nájtí u njihovìm knjigam pìsàno *mojemucji*, i ost.

Kod Appendinia na l. 144. *kucsich* i *kucsak* jednaki imáde glas, ele parvò pìshè *kucich* a poslidnje *kucjak*, s' kojìm rázlogom, ne znàm, znà-li se u Dubrovniku.

Bilixènja varbu Vechbroja.

I. Sva imêna samostàvnà od òvògà prigíbànja izhodéchà u pètom jednobroja na *cse* csinè parvò vechbroja na *ci* trèchè i shèshtò na *cìm*; a ònà, koja izhodè u pètom na *sbe*, imajù u parvom vechbroja na *si*, u trèchem i shèshtom na *sìm*, koja pak misto g prímajù *xe*, uzimljù u parvom vechbroja *zi* ali *govi*, izhodechà na g prímajù dobro jedno i drugo, ònà pak samo *ovi* n. p. *krèz knèxe knezovi knèzóvab knezovìm knezove s' knezovìm*.

II. Drùgò padànje vechbroja izvodì se redovitò iz drùgògà jb. kao i ostàlà; dali u ònim imênìm, koja samoglásniku pridpostávljajú skupglàsnik, izvòdè se iz parvògà padànja, n. p. ne bi pravo rèkò: *otcab*, ali *momkab* nego *otácab*, *momákab* nadodajuch parvom padànju ònà slova, na koja se zadnjè drùgògà jb. okrichè t j. *a* na *ab*. Ostàlà idù po zákonu, a-ko izvadìsh inostránskà kao *rajnishki*, *frint*, koja imajù na *ib*.

III. Izhodéchà na *nin* u vj. gùbè *n* kao *Senjanin*, *Senjani*, *Dubrovcsanin*, *Dubrovcsani*.

Vèli Otac Appendini, da se mòxè svojedno *otac* u izvedenìm padànjìm brez ali sa slovom zadnjim písati pacse da se môxè i pridvostruesit n. p. kako on pìshè *otza* ali *ozza* oli *ozza*, a zashto tako? — jère takp upísah Della Bella. Csìnì mi se, da drùgacsie zapòvì-

Digitized by Google

dà jezik, koj redovito izvodì padànje od padanja, i koj martvih slóvah ili koja bi se odbáciti mogla, ne podnosì.

Izglèd Prigibànja.
Za Imêna neznanògà plemêna.

§. 28. Imêna òvè varstè imajù trì padànja jednàkà parvô csètvàrtò i pètò.

1. Ovò Selo.	1. Ovà Sela.
2. Ovògà Sela.	2. Ovih Sélah.
3. Ovomu Selu.	3. Ovìm Sèlim.
4. Ovò Selo,	4. Ova Sela.
5. O Selo!	5. O Sela!
6. Sa Selom.	6. Sa Selim.

Bil. Pridstavak *sa* u 6. pad. ako stòji prid imenom pocsimaûchim od istògà slova *s* ali *x* oli *z* postàvlja se *sa*, inácsie *s'* s' ispustkom *s' csovikom*, *sa xenom*, *sa zùbim sa slovom*.

§. 29. Moglo bi se rechi, da imádè jezik ilirìcskì csetiri plemêna *mùxkò*, *xènskò*, *nèznanò*, i *skùpnò*; ali buduch mogúcha trì samo spola, ostajèm kod trojicè. Imá bo iménah koja pod jednìm oblicsjem dvà plemêna uzdarxè, i prímajù jednàko narashaj kao *dìte* jest mùxkò i xènskò, primà vindar samo spol neznanì *òvò*, ci dobìvà narashaj *ta diteta*, *ditetu*, *s' ditetom*, i ost.

Ovakvà se prigìbljù kao selo izvodech padànja izvodiva od drùgògà, a u vechbroju spadajù nikoja na drùgò a nikoja na trèchè prigíbànje, imajù oblicsje jednobroja a zlamenovànje vechbroja; odkuda njihova vrimenorìcs mòra státi svaki put u vechbroju.

Takvà jesu: *Díte*, *cseljáde*, *xivînese*, *xdribe*, *jûne*, *tele*, *govece*, *kljûse*, *paripese*, *magare*, *jare*, *brâvese*, *kozjâcse*, *zbtene*, *vixle*, *prâse*, i sva ostàlà mogúcha

Digitized by Google

pod jednìm oblicsjem biti dvojègà plemêna. Csìnè vb. *Dica*, *cseljad*, *sbtenad*, *junad*, *xivîna*, *teaci*, *xdribad*, *goveda*, *kljusad*, *magarad*, *jarad*, ali *jarènje*, *kozjacs*, *vixlad*, *prasad* oli *prasènje*, i ost.

U izrecsénjú daklen njihovo pridàvnò ime, oli dionorics kao i vrimenorics morajù parvà polak plemêna a poslidnjà polak zlamenovànja státi; *Lòcsù-li sbtenad? zòbljù-li piladè harxù xdribad, opakà cseljad csìnè svasbto; dobrà dica slusbajù Roditelje. Cseljad su kàdala, da su se dica izopácsila, ali gospôda ni su virovala*, a ne *virovali*, i ostàlà, zashto zaime, pridàvnò ime, dionorìcs, i proshàstò vríme morajù slágati sa svojìm samostàvnìm u broju i plemênu, kako chemo kashnje viditi.

Drùgò Prigíbànje.

§. 30. Sva imêna mùxkògà i xènskògà plemêna izhodécha na *a*, zatìm vlastità ljúdih na *e*, *o*, izvan Marko, Janko s' malo kojìm od parvògà prigíbànja spadajù na drùgò prigíbanje.

Izglèd Prigíbànja.

1. Ovà Xena.	1. Ovè Xene.
2. Ovè Xenè.	2. Ovìh Xénah.
3. Ovòj Xeni.	3. Ovìm Xenam.
4. Ovu Xenu.	4. Ove Xene.
5. O Xeno!	5. O Xene!
6. Sa Xenom.	6. Sa Xenam.

Digitized by Google

I. Imêna òvògà prigíbànja xènskògà plemêna izhodécha na *ka* imajù 3 padànje na *ci*: *divojka divojci*, *majka majci*, a izhodéchà na *ga* imádù na *zi* kao: *tojaga tojazi*, *draga drazi*.

II. Izhodéchà na *ca* xènskògà plemêna imajù u pètom padànju dobro na *e* i na *o* *divica divice* ali *divico*, *starica starico*, a mùxkògà izhodè kao i u parvom *Nikolica ò Nikolice!* Ostalà vlastità od òvògà prigíbànja izhodé vekshinom na *u* *Andriu*, *Matiu*, ali dobro stòjè kao *i* u parvom.

III. Vlastità imêna ljúdih izhodéchà na *a* kako dubrovnìcskì Ricsôslovci ùcsè ne csinè drùgò padànje na *a* nego na *e* s' mínjanjem nadslovka, t. j. na *e* u drùgom padanju mèchè se nadslovak tèxkì a u pridzadnjoj ali pridpridzadnjoj parvògà padànja oshtrì prolazì na tèxkògà, a tèxkì na kratkògà; niti je uhu ugodno izgovàrànje na *o* n. p. ne *Stjèpo*, *Pèro*, *Pàvo*, nego *Stìpe*, *Pére*, *Pàve*; a u drugom: *Stipè*, *Pàvè*, *Pèrè*, a u pètom *Stìpe*, *Père*, *Pàve* brez nadslovka na zadnjoj slovki.

Tako se vèlì *Bárnje Bárnjè*, a ne *Barnja* kao kod Appendinia. Drùgò je Bárnje ime csovika, a drùgò *barnja* iliti *barnjica* na shùnjki.

IV. Sva imêna od òvògà prigíbànja imajúchà u zadnjoj slovki jd. dvà skupglasnìka ulàxù medjù nje u 2. vb. slovo *a*, n. p. *smokva smokavah*, *ikra ikàrah*, *bradva bradàvah*; i ost.

Bil. I. Mater, i *cher* jesu imêna redljiva, a *mati chi* obicsajne kod nixègà plemêna samo. Imà imênah od òvògà prigíbànja obicsajnih samo u vechbroju kao: *kene*, *nòxice*, *vile*, *vilice*, *mekine*, *ospice*, dali ne koliko mèchè Appendini, vèli-bo se u jednobroju *nozdarva*, *slipocsnica*, *misbnica*, *nogavica*, *rukavica*, i ost.

Bil. II. Ovde mi pade na um písànje drùgògà padànja vechbroja. Dubrovcsani pìshù jedni sàm *a* s' drùgìm nadslovkom, a drùgi postávljajù dvà *aa* kao Otac Appendini. Dalì jedno do

Digitized by Google

drugògà gore, jere postávljajuch dvà *aa* vàljà izgovoriti obadvà. Zashto u nas màrtvih slóvah ne imà, ako ne posve malo prilicsno kod *b*, i takose dàjè imenu protináravni glàs, ako postavish jedan, u mnogim imênìm nèchesh mochi razlúcsiti pàrvò padànje od drugògà, jère zákènah temeljitih od glasômirja josh ne imàmò; vàljà dakle pridávati samo slovo *b*, jere se òvò slábo izgôvarà, i slovo prid sobom stojéchè csìni po nishto razrégnut, kako i nárav imênah izizkujè; n. p. *momakah*, *divojàkah*. Evo zadnjà slovka ne imà dugogà glàsa koga chesh morat pripustiti, shtogod varxésh polak nàùkah dubròvnicskih.

Trèchè Prigíbànje.

§. 31. Amo spadajù svà imêna samostàvnà xenskògà plemêna izhodéchà ali izhodit mogùchà na sknpglàsnik kao: *krìpòst*, *xàlòst*, *chud*, *otròv*, *mìsò*, *mìsal*, *nàmìso*, ali *namìsal*, *pecsò*, ali *pecsal*, *sò* ali *sòl*; i ost.

Izglèd Prigibànja.

1. Ovà milòst.	1. Ovè milosti.
2. Ovè milosti.	2. Ovih milôstih.
3. Ovòj milosti.	3. Ovìn milôstim, ima.
4. Ovu milost.	4. Ove milosti.
5. O milosti!	5. O milosti!
6. S' milosti, ali milostiu.	6. S' milôstima.

Bilixka U shèstom padànju zaostajè Relkovich Mathia a u petom jednobroja Appendini postávljajuch òni *6* na *jum*, a òvi pètò kao parvo: òno natexè na kránjskò, a òvò se protivì dobrom obicsaju; velì ho se *O smarti! kadi si? xalosti moja! karv nemila shto ucsinì od mene!*

Da ne zajdèsh u pravopísànju, varzi u ovom padànju, ako gà na drugì nácsin potribovat uzzvoljìsh, kako se lipo u sloxnogovòrnosti uzimljè, misto *tju*, *tiu*, *milostiu*, *xalostiu*, i ost.

Bilixka glàvnà.

Govorì Della Bella a za njim po obicsajù otac Appendini, da imêna ovògà prigíbànja izhodechà na

Digitized by Google

st imajù ispustit *t* u recsenom padànju cich, neznam mehkosti njihovà mozga, ali oshtrochè iliriskògà jezika. Jurve opoménusmo, da se izvedenà imajù polak korena vládat, ako je *t*, brez uvridjénja mehkih uznicah, mogúche izgovorit u ostàlim padànjim n. p. *kriposti*, *kripôstim*, i ost. ne znàm, shto bi se moglo u parvom padànju protivit; tìm vishe, da istà gospoda dubròvnicskà takvo slovo u imênim muzkògà plemêna lahko izgovárajù kao: *most*, *post*, niti su ova samo imêna izhodéchà na dvà skupglàsnika, ìmà bo ih i od vishe kao: *parst*, *karst*, i ost. Takogjer ovako izhodè pridàvnà imêna i mnoge vrímenoricsi. Ako reku da se ní ovde u njihovom jeziku ne imáju izgovoriti, moli chù ih, da me upùtè, kako se imà izgovoriti prídàvnò ime *kljast* ali vrimenorics *past*; jeli kao *pas* ali kao *pàs*.

Priloxak. Od parvògà prigíbànja *csudo*, *nebo*, *tilo*, *ubo*, *oko*, csinè vechbr j; *csudesa*, *nebesa*, *tilesa*, *ushesa*, a ne *usbi*, jer se mishajù sa xivînom ovògà imena, *oko* ima *ocsi*, drùgò padànje *ocsiu*, ali *ocsih*. Takogjer nikoji *noguh*, *rukuh*, ali brez uzroka uzmnáxajuch zákone, buduch imêna redljivà drugògà prigíbànja na *ah nògah*, *rukah*. Josh chesh koja napipat kod Taliansko-Illiriànacah protivnà duhu jezika iliricskògà.

GLÁVA SHÈSTÀ.

Od spòlah.

§. 32. Sve ako po nauku Voltigja ricsice *ovi*, *ova*, *ovo*, sluxéche za ukázati, kòga je plemênа ime samostàvnò, s' njim potribito ne stòjè, moguch se ime brez njih izrech i razumiti; potribito je vele znati, koju iz med njih samostàvnò prìmà: inacsie-bo mogúche ní je potribovati pravo s' njíme pridàvnò u dogodjaju od potribovànja, n. p je-li se imà rechi: *tvoja mater biashe kriposna*, ali *tvoj* ali *tvoje* mater

Digitized by Google

piashe *kripostan*, ali *kripostno*, ne moxèsh odlúcsiti, doklen neznàsh, da samostàvnò ime *mater* prìmà samo ricsicu *ova*. k' tome òvè ricsice kao spoli nadslovka ne imádù nikákva, imádù pak kao zaimêna ukazivà *òvi*, *òvà*, *òvò*, jère se malo raztèxù.

§. 33. Od ovih shtogod Hiriáncu písat bilo bi priko potribè; ali da se ne récsè jezik brez zákònah, nikoje u kratko napominjèm.

1.vi Sva imêna samostàvnà, izhodéchà na kojemu drago slovo, bíla vlástità oli obchinskà, ako muxkomu pridstojku prístojè, jesu muxkògà plemêna kao: *kosac*, *ribar*, *zapovidnik*, *Mate*, *vuk*, *medvid* i ost.

2.gi Sva imêna misécah: *Sicsanj*, *Veljacsa*, *Oxujak*, *Travanj*, *Svibànj*, *Lipanj*, *Sarpanj*, *Kolôvoz*, *Rùjan*, *Listopad*, *Studeni*, *Prosinac*; a ne *Ianuar*, *Februar* i ost. kako se uzimljè, ne vàljà se u zájam púshtat, doklen potriba ne stègnè.

3.chi Svi dàni u nedilji osim *srídè*, *subotè*, i *nediljè*.

4.ti Sva imêna mìstah, gradóvah, i sélah izhodéchih u parvom padànjù na skupglàsnik: *Rìm*, *Bècs*, *Pariz*, *Kárlovac*, *Dubrovnik*, *Senj*, i ost.

5.ti Sva imêna càbàlah izhodéchih na skupglàsnik kao: *brast*, *klen*, *grab*, *drìn*, *jagnjed*, i ost.

6.ti Sva imêna jasprè izhodéchà na skupglàsnik kao: *forint*, *tekin*, *dukat*, *talìr*, *groshich*, *soldin*.

7.mi Sva imêna *rikah*, *potòkah*, i *vrìlah*, ako izhodè na skupglàsnik kao: *Dunaj*, *Karstovac*, *Balatin*, *Lipovac*.

8.mi Sva imêna vlastità i obchinskà izhodéchà na slovo *j*: *znòj*, *broj*, *xulj*, *xmulj*, *oganj*, *viganj*.

9.ti Sva imêna slóvah *a. b. c. d.* i ost.

10.ti Ako izvadìsh *sol*, *bol*, *prodol*, *mìsal*, *nàmìsal*, *pecsal*, *chùd*, imêna izhodéchà na jedan samo skupglàsnik kao: *díl*, *snig*, *led*, *matrak*, *sadak*, *pàs*, i ost.

Digitized by Google

Od iménah xenskògà plemêna.

§. 34. 1.vi Sva imêna izhodéchà na samoglàsnik, ako izvadìsh, koja muxku prístojè kao: *Sava*, *Tadia*, *Tanasia*, *Andria* i ost. prímajù spol xenshògà plemêna: *riba*, *tica*, *xlica*, i ost.

2.gi Sva imêna izhodéchà na *st* osin *most*, *post*, *tàst*, *plàst*, *hrast*, *gòst*, i josh nikojih, kao: *kripost*, *xalost*, *ludost*, *bolest*, *slàst*.

Ostàlà imêna izhodéchà na *a*, ali *e* ako ní su vlastità imêna ljudih, oli ako ne mògù izhodit na skupglàsnik kako moxè *pako pakal*, i ost. biti chè neznanògà plemêna kao: *hardo*, *vrme*, *tarsènje* i ost.

Nájti chesh kod App. na l. 130 da je *úo*, i *slovo* u vechbroju muxkògà plemêna, ali ga pomiluj, jer se je popuznuo; ne vèlì bo se: *vàljà sve slove izgovorit*, *i sve úde napéti*, nego *sva slova sva úda*, jedino *ûdi* kada se zlamenujù komádi mèsa od bedrè odrizàtì, jest muxkògà plemêna, a drugacsie kada zlamenujù díle xivôta, neznanògà. Takogjer zatim udilj vèlì, da je *chacha* morlacskò a *cháche* dubrovnicskò ime, parvo se csujè po Dalmacii na mnogìm místìm, po Bosni, Slavonii, Líci, i Karbavi, a drùgò samo u Dubrovniku, koje se potribujè bolje, i dòklen se raztèxù medje *Morlakiè*, upitaj Otca napòmènùtòga.

Nacsínjànje Iménah xenskih iz muxkih.

§. 35. I. Nacsìnjà se vekshinom pridávajuch zadnjoj slovki muxkògà pemêna slovke *ica* kao:

Kràlj.	*Kraljica.*
Cesar.	*Cesarica.*
Krajàcs.	*Krajâcsica.*
Darvàr.	*Darvârica.*
Zvonàr.	*Zvonârica.*
Volàr.	*Volârica.*

Digitized by Google

II. Kod iménah izhodéchih na *ac* okrichè se òvà slovka na *ica*:

Starac	*Starica*.
Jùnac	*Jùnica*.
Prasac	*Prasica*.
Xdrìbac	*Xdribica*.

III. Izhodécha na *nin* okrichù *in* na *ka*.

Ciganin	*Cìgànka*.
Seljanin	*Sèljanka*.
Rimljanin	*Rìmjànka*.

IV. Kod primênah pridàjè se *ka* kao: *Gvozdanovich Gvozdanovichka*, a samoglàsnik okrichè se na *inka*: *Kukuvina Kukuvinka*; ostàlà ucsì obicsaj kao *zèc zecsica*, *vùk vucsica*, *mácsak macska*; i ost.

GLÁVA SEDMÀ.

Od Imênah Uzvelicsivih, i Pomanjshivih.

§ 36. Imêna *Uzvelicsivà* zlamenujù shtogod neskladno i poglèdu neugodno, à izhodè na *ina pasina*, *starac starcsina*, *xena xenêtina*, *baba babêtina*.

Imêna *Pomanjshivà* zlamenujù shtogod sputno, mílo i ljubexljivo; i izhodè vekshinom na *ac*, *ic*, *ich*, ako su muxka, na *ce* ako su neznana, a na *ca* ako su xenska.

I. Izhodécha na *en* dobívajù *ak plamen plamènak*, *kamen kamènak*, *koren korènak*, *busen busénak*, i ost.

II. Izhodéchà na *k* okrichù ga na *csich* kao: *junak junacsich*, *vojnik vojnicsich*, *texak texacsich*; ona pak, koja u drugom padànju jb. skupglàsnik pridpostàvljajù samoglàsniku, okrichù svu slovku na *csich* ali *ich* kao: *momak momcsich*, *lonac lóncsich*, a nikoja prímaju samo *ich* kao *xmùlj xmuljich*, *grad gradich*, *nòx noxich*, *konj konjic*; i ost.

III. Xenskà imêna izhodéchà na *ica*, ali *ka* prímajù *csica*: *kraljica kraljicsica*, *trîska trîshcsica*; i ost.

Digitized by Google

GLÁVA OSMÀ.

Od Imènah Pridàvnih.

§. 37. Rekosmo drugdi, da se ime pridàvnò samostàvnom prilucsujè za ukázati njegovo koje kakojstvo ali vlàst; ovde se ukazujè njihovo prigíbànje.

U iliriskom jeziku kako su tri plemêna, tako je svako pridàvnò ime za ukázati svoje pleme ponáse; imà dakle tri izhádjànja za svako pleme svoje a za mùxkò dvoje n. p. *dobar* ali *dobrì dobrà dobrò*.

Od dvostrukògà u muxkom plemênu izhádjànja na samoglàsnik, ali skupglàsnik malo se kod mnogih cini, dali takve ní je tríba slídit, ako xelish csisto besiditi.

Koliko pútah ime pridàvnò u muxkom plemênu pridruxeno samostàvnomu njegovu vlàst oli kakojstvo s' vrimenorìcsi *biti* u kojem-mu drago vrimenu potvardjajè, oli nicsè, svegjer izhodì na skupglàsnik, n. p. *Tì si pogàn*, *Ante biashe marljiv*, *vash gòst mòxè biti uljudan*. Ako-li nishta od ovàgà ne imà, izhodì na samoglàsnik: *Marljivì se mladich rano dixè*, *a linì josh ranie u loxnicu tarcsè*.

Istò potvardjénje ali nikànje vlàsti oli kakojstva od samostàvnògà csinè pridàvnò i nadslovak promíniti. Kada pridàvnò ime stòji brez potvardjénja oli níkànja kakojstva od samostàvnògà, oli slùxì samo za ukázati koju stvàr ili pridstojak, vekshinom nad-pridzadnjom a vavik nad zadnjom slovkom imádè tèshkì nadslovak, koga u potvardjénju ali níkànju gùbi: *Otaj perocsnjak biashe vele oshtar*, *gdi je ònì tùpì?*

Takogjer pridavnò ime izhodéchè na samoglàsnik imà odrédno i na blixe stisnùto zlamenovànje, a kad na skupglàsnik izhodì, obcheno i neodrèdjéno n. p. drùgò che rechi: *Vlàd csovik svashto ucsinì*, a drùgò: *mladì csovik svashto rèdì*; i ost.

Digitized by Google

Protivnim nácsinom bivà u xenskom i neznanom plemênu, i tako se nadslovak mnogostruko mìnjà, da se skoro nishta mucsnie od ovògà u iliricskom jeziku ne nahodì: vèlì bo se n. p. *star*, *stara*, *staro*, i *stàrì*, *stàrà*, *stàrò*, *mlàd*, *mláda*, *mládo*, i *mlàdì*, *mlàdà*, *mlàdo*, parvì se nácsin potribujè u níkànju i potvardjénju, a drùgi u razumku odredjenom n. p. *Mlàdà mlàda joshnì je dosta mláda, ali je stàrì starac vishe nego star; drùgò blàgo ne biashe svàkom dràgo.* Csinì mi se da níkànje oli potvardjénje, kako iztumacsi, i razumívànje odredjeno rázliku istinitu ukazujè, nìti se podstùpam vishe rechi, jère josh malo koj, shto znàm, osim Dellą Belle, od ovògà písa.

Izglèd prigibànja.

Jednobroj.	*Vechbroj.*
Dòbrì dòbrà dòbrò.	Dòbrì dòbrè dòbrà.
Dobròga dòbrè dòbròga.	Dobrih *za sva trì spola.*
dòbròmu dòbròj dòbròmu.	Dobrìm.
Dòbròga dobru dòbrò.	Dòbre dòbrè dòbrâ.
O dòbrì dòbrà dobrò!	O dòbrì dòbrè dòbrà!
S'dòbrìm s'dòbrom s'dòbrìm.	S'dòbrìm *za sva trì spola.*

Ovì se nadslovci csùjù u razumku odrèdjenom, koji se u obchinskom gùbè, i vèlì se: *dobar*, *dobra dobro*, *dobròga*, *dobrè*, *dobròga*, i ost. ali od nadslovàkah kashnje, koliko bùdè mogúche.

Polak ovògà izglèda prigibljù se sva imêna pridàvnà, alì se u govoránju svagdashnjem drùgò, trèchè, i csetvartò padànje muxkògà plemêna prikratjujè potribujuch misto *oga*, *omu*, *samo a*, i *mu* n. p. *Dobra priatelja vàljà dobro darxit; dobru je svàkì dobar*, misto: *dobroga*, *dobromu*. Shto se vèlì u drugom i trechem padànju od muxkògà plemêna, razumì se i od neznanògà.

Digitized by Google

§. 38. U iliricskom jeziku nahodim jednu vlastitost, ka vè ne imà u latinskom, talianskom, nimacskom, ni francezkom; a to pridàvnà imêna vlastitih izvedêna, n. p. svi òvi vêlè svaki u svom: *fui in domo Petri, sono stato in casa di Pietro, ich bin gewesen im Peters Hause, jeté dans la maison de Pierre*, a Ilirinac sam s' pridavnim imênom: *bio sam u kuchi Petrovoj.*

Nacsinjà se pridàvnò imenod vlastitògà:

I. Vlastità imêna muxkògà i xensk gà plemêna izhodéchà na *e* i *a* okrichù ova slova, na *in, ina, ino, Mátè Ive, Luca, Mánda, Matin, a, o, Ivin, a, o, Lucin, a, o, Mandin, a, o,* i ost.

II. Izhodéchà na skupglàsnik ali samoglòsnik muxkògà plemêna prímajù u drugom padànju jb. misto *a ov, ova, ovo. Petar, Petra, Petrov, a, o. Marko, Markov a, o, Stojan, Stojanov, a, o.*

Imajù se takogjer imêna pridàvna i od obchinskih samostavnih.

I. Ako pridàvnò ime izvedêno od samostàvnògà obchinskògà imádè zlamenovat posidovànje oli svojnost iliti vlastitost, nacsinja se u muxkom i neznanom plemênu od drugògà padànja okrichuch *a* u parvom prigíbànju, na *ov, ova, ovo,* a xenskògà od drugògà prigíbànja izhodéchih na *a* okrichuch *e* na *in ina, ino* n. p. *c blo, cublov, a, o, dùb dùbov, a, o. Sestra sestrin a, o, krava, kravin, a, o.*

II. Ako izvednò ime pridàvnò ukazuje kakojstvo, imena samostavnògà, od koga se izvodi u imênim muxkògà i xenskògà plemêna nacsinja se kao i kod vlastitih II. na *ov ova, ovo,* a nikoja na *en* kao: *lipov, darven, zoben, zemljen, bukov javorov.* Ali svà òva osim vlastitih ne imàdù pràvògà zákona, niti je mogúche cich mnogóstrukògà izvodênja shtogod utemêljit. Nut rázlikè! *Sbènicsen, zoben, raxovan, darven, kamênit, bardóvit, bisan, vódan, vóden, morskì, texàcskì, texàkov, stòlnì, sluxbenicskì, sluxbenikov.*

Digitized by Google

Od Stùpàjah.

§. 39. Imêna pridàvnà ne ukazujù samo prosto vlastitost oli kàkojstvo samostavnògà: nego drugda prispodábljajù kakvost jednógà s' kakvosti drugògà od istè varstè. Vlastitost takva oli kakojstvo moxè jednako dvama pridstojcìm iliti stvárìm pristojati; moxè jednoj vishe nego drugoj, i moxè naj kashnje vishe jednoj, nego svìm ostàlìm od istè varstè. Odkuda trì se dobívajù stupaja *stàvnì*, *prispodobljivì* i *pridobivì*, n. p. *Mâkse jè marljiv*, *marljivìi od Karla*, *naj marljivìi od svih*.

Parvì srupaj je t istô obljcsje náravsko prídavnògà imena kakojstvo samostàvnòga ni povekshavajúchè ni pomanjshavajúchè.

Od stavnòga nacsìnjà se *prispodobljivì*, i *pridobivì*; onaj pridávajuch za muxkò pleme u istom plemênu izhodéchem na *i* slovo *i*, za xensko *a*, za neznano *e*; n. p. *zeleni*, *zeleni-i*, *zeleni-a*, *zeleni-e*, a pridobivì pridpostávljajuch *prispodobljivom naj* ali *stavnom pri*. *naj zelenìi*, *naj zelenìà*, *naj zelenìè*, ali *prizeleni*, *prizelena*, *prizeleno*. Prigìbljù se pak kao *dobri*, *a o*, kako vishe zabilixismo.

Koliko Dubrovcsanì zahodè pishuch òvè stupaje, vidi chesh, ako otvorìsh Appendinia, ali Della Bellu; i nájti chesh, da sad *ji*, sad *iji*, mechù misto prostih bistro izrecsenih dvaju *ii*, tako da skupglàsnik morà sad skupglàsnika, sad samoglàsnika misto uzimati, shto kod Latínah utaman uztràxìsh.

Imamò josh na drugi nácsin izrecsena dvà poslidnjà stupaja, a tò pridpostávliajuch *po* n. p. *po zelenìi*, *po naj zelenii*, *po bolji*, *po naj bolji*; i ost.

Digitized by Google

Od ovih zákònah odstupljujù slidéchà:

Veliki	*vechi, a, e*	*naj vechi, a, e.*
Mali	*manji, a, e*	*naj manji, a, e.*
Visoki	*vishi, a, e*	*naj vishi, a, e.*
Niski	*nixi, a, e*	*naj nixi, a, e.*
Zlocsesti	*gori, a, e*	*naj gori. a, e.*
Opaki	*opacsii, a, e*	*naj opacsii, a, e.*
Jaki	*jacsi, a, e*	*naj jacsi, a, e.*
Dragi	*draxi, a, e*	*naj araxi, a, e.*
Dugi	*duglji duxi, a, e*	*naj duglji, a, e.*
Tvardi	*tvardji, a, e*	*naj tvardj, a, e.*
Mladi	*mladji, a, e*	*naj mladji, a, e.*
Kratki	*kratji, a, e*	*naj kratji, a, e.*
Debeli	*debiji, a, e*	*naj deblji, a, e.*
Tanki	*tanji, a, e*	*naj tanji, a, e.*
Subi	*sushi, a, e*	*naj sushi, a, e.*
Suvi	*suvlji, a, e*	*naj suvlji, a, e.*
Ljuti	*ljutji, a, e*	*naj ljutji, a, e.*
Dobri	*bolji, a, e*	*naj bolji, a, e.*
Lipi	*lipshi, a, e*	*naj lipshi, a, e.*
Mehki	*mekshi, a, e*	*naj mekshi, a, e.*
Marski	*marxi, a, e*	*naj marxi, a, e.*
Bili	*bilji, a, e*	*naj bilji, a, e.*
Xuti	*xutji, a, e*	*naj xutji, a, e.*
Sladki	*sladji, a, e*	*naj sladji, a, e.*
Xvstoki	*xestji, a, e*	*naj xestji, a, e.*
Slipi	*sliplji, a, e*	*naj sliplji, a, e.*
Ludi	*ludji, a, e*	*naj ludji. a, e.*
Divi	*divlji, a, e*	*naj divlji, a, e.*
Vrùchi	*vruchi, a, e*	*naj vruchi, a, e.*

Digitized by Google

Krivi	*krivlji, a, e*	*naj krivlji, a, e.*
Teshki	*texi, a, e*	*naj texi, a, e.*
Lahki	*lakshi, a, e*	*naj lakshi, a, e.*
Duboki	*dublji, a, e*	*naj dublji, a, e.*
Plitki	*plitji, a, e*	*naj plitji, a, e.*

Bilixka. Mnògà pridàvnà imêna u prispodobljivom i pridobivom stupaju minjajù glàs ali ne valjà minjati slova, koja se u stàvnom nahodè n. p. *mlàd*, *mlàdi* dobivajuch josh jedan *i* okrichè pàrvòzà na *j*, ali *d* ostaje n. p. reci *mladji*, a ne *mlagji* ali kako drugacsie; ovo istò imà se razumiti od izhodéchih na *ti*, kada u prispodobljivom stupaju glas minjajù, takogjer i nahodéchi se u stàvnom okrichè se na *j* kao: *csvarsti*, *csvarstij*; *a*, *e*, i ost. Nekoja izhodécha na *ll* prilicsno minjajù glàs, ali se bolje po zákonu potribujù.

Od brojorìcsi.

§. 40. Brojorìcs jest besida ukazujúcha mnox, oli rèd stvárih. Onè se zòvù *temeljitè* a òvè *rèdnè* brojorìcsi. Drùgè su *razmirnè*, *sakupivè* drùgè, a drùgè *razdiljivè*.

Temeljitè brojorìcsi, od kojih se ostàlè prigibljivè izvodè, izgovárajù se, sudìm, prikladnie, nego Dubrovcsani ucse.

Iliricski.	*Dubrovnecski.*
Jedan.	*Jedan.*
dvà.	*dva.*
trì.	*tri.*
csetiri.	*csetiri.*
pèt.	*pet.*
shèst.	*shes.*
sedam.	*sedam.*
osam.	*osam.*
devet.	*devet.*

Digitized by Google

deset.	*deset.*
jedanaest.	*jedanes.*
dvanaest.	*dvanes.*
trinaest.	*trines.*
csttarnaest.	*csetarnes.*
peenaest.	*petnes.*
shestnaest.	*shesnes.*
sedamnaest.	*sedamnes.*
Osamnaest.	*osamnes.*
devetnaest.	*devetnes.*
dvádeset.	*dva-desti.*
dvádeset i jedan.	*dva-desti i jedan.*
dvádeset i dvá, i ost.	*dva-desti i dva*, i ost.
trídeset.	*tridesti.*
trídeset i jedan.	*csetersti.*
trídeset i dvá, i ost.	*peset.*
csetardeset.	*sheset.*
pedeset.	*sedam deset.*
shesdeset.	*osamdeset.*
sedamdeset.	*devedeset. Stò, dvie-sti, tri-sta. Csetarsta, pet-cat*, ali *pe-sat. Shesat, sedam sat, osam-sat. de-vet-cat*, ali *deve-sat*, *tisucha.*
osamdeset, devedeset. Stò, dvista, trista, csctiri stò, pet stò; i ost. *ti-sucha*, *ali hiljada.*	

Otac Appendini bilixì, da se ovako cieha slàsti izgovàranja imà písati, i izgovárati, ako temelj písànja n. p. *peset*, ali *pet-cat*, i *pe-sat*, i slàst izgovàranja najdèsh, prosto ti ga je naslidovati.

Brojoricsi prosto ukazivajùchè mnoxtvo pítajù za sobom od *jedan* do *pet* izkljucsno u muxkom i neznanom plemènu drùgò padànje jednobroja, a u napridak drùgò vechbroja, u xenskom pak pàrvò vechbroja, a kashnje drùgò; n. p. *Jedan*, *dvà csovika*, *dvì xene*, *trì konja*, *trì ovce*, *csetiri vola*, *csetiri knjige*, *pèt tícah*. *pèt volòvah*; i t. d.

Digitized by Google

Brojorìcsi rèdnè imajuch oblicsje pridàvnih imènah prigibljù se kao i ònà, a izvodè se od temeljitih od kojih imádù istu nárav: *jedna*, *jedno* i *jednógà*, *jednè*, *jednógà*. *Dvà*, *dvì*, *dvâ*. 2. Pad. *dvih* obchinski ali *dvaju*, *dviju*, *dvaju*, *dvama*, *dvima*, *dvama*, *dvà*, *dvì*, *dvè*, *s' dvama*, *s' dvima*, *s' dvama*. Kod imènah vindar pod jednim oblicsjem vèlì se: *dvoj troj csetvero kóniah*, *góvédab*, *csèljàdi*, *petero dìtcè*, i t. d. na *etero*. Ostàlà imádù: *tri*, *trih*, ali *triju*, *trima*, *s' trima*; *csetiri*, *csetirih*, *csetiriju*, *csetirima*, *s' csetirima*; *pet petiju*, *petima*, *s' petima*; *shest shestiju*, *shestima*, *sa shestima*; *sedmiju*, *osmiju*; *devetiju*; *desetiju*; *jedanaestiju*, *jedanaestima*; i t. d. na *ima*, samo u 3. ali 6. padànju.

K' ovima se pridruxujè *oba*, *obe*, *oba*, *obaju*, *obiju*, *obâma*, *obîma*, *obâma*, *oba*, *obe*, *oba oboje*, *s' obâma*, *s' obîma*, *s' obâma*.

Rednè brojorìcsi.

§. 40. Imádù oblicsje i nárav pridàvnih. Do pet imádù svoje posebno izhádjànje odovud do *dvâdest* pridàjè se sam *i*, *a*, *o*. *Parvi drugi*, *trechi*, *csetvarti*, *peti*, *shesti*, *sedmi*, *osmi deveti deseti*, *jedanaesti*, *a*, *o*; i. t. d. *dvadeseti*, *dvadeset i parvi*; *trideseti*, *trideset*, *i parvi*; i ost. Ovako do stotinè, kadi se prìdàjù temeljite s' pridstavkom *od*, *jedan od stotinè*, *dva od stotinè*; *jedan od biljadè*, *dva od biljadè*; *tri od biljadè*; i ost.

Razmirnè brojorìcsi.

§. 41. Ovè takogjer slìdè nárav imènah prìdàvnih, i jesu slìdéchè izhodèche u muxkom plêmenu na samoglàsnik, ali skupglàsnik. *Jednôstruk* ali *jednostruki*, *a*, *o*, *dvostruk*, *trostruk*, *csetverôstruk*, *peterôstruk*, *shesterôtsruk*, *sedmerôstruk*, *osmerôstruk*, *devetrôstruk*, *deseterôstuk*.

Digitized by Google

§. 44. *Kaxitèljnò* zaime ukazujè sobstovo oli stvàr, od kojè se govorì, takva jesu:

Ovì, òvà, òvò; òtì, òtà, òtò; ònì, ònà, ònò; ònì ìstì, onà ista, ònò ìstò.

Ovò zaime *ònì*, *ònà*, *ònò*, ne vàljà pomíshati sa sobstvenim *on*, *ona*, *ono*; pàrvà imádù nadslovak teshkì, a òvà nikakva, zatìm ònà spadaju na sàma sobstva, a òvà ukazujù stvàri i sobstva, i imádù drùgì nácsin prigíbànja: onòga, ònè, onògà, onòmu, ònoj, onòmu, onoga, onu, ono, s'onim, s'onom, s'onìm, ònì, ònè, ònì, ònih, ònìm, ònè, ònà, s'onim, s'onima.

U Mnogìm ne samo dubrovnìcskìm, nego í slavonskìm i bosanskìm knjigama, a navlastito u knjizi, s' kojom se slùxè u vechem dílu nashih darxàvah sveshtenici za pivati Vangjelja, i Pistole, zaime sobstveno misto kaxiteljnoga nepravo stòjì.

§. 45. *Upitivo* zaime slùxì polak svòga imena za shtogod izviditi, razumit, oli izpítat. Jesu òvà: Csì, csià, csiè, csigov, csigòvà, csigòvò, koj, koja, koje, tko, tkà, tkòjà, tkè, tkomu, tkojoj, vishè ne imà. kakvi, kakva, kakvo; shto, shta, ali csesa, csemu, s'csim, shto.

Medju *tko* i *koj* imà se rázlika: *tko* slùxì za upítati obchìnskì; a koj imà razumak na blixè stisnut, i jacse odredjen n. p. *Tko ti je tò kàzò? Tvoj priatelj, je li Blax, ali Marko?*

§. 46. *Uznosivò* zaime, zovè se tako jère se uznosì u mísli, iliti potexè se u razumku na zaime ali ime samostàvnò jurve u govorénju pria njéga izrecseno. Ovakvo u nashem jeziku imàmò samo jedno: *koj*, *koja*, *koje*, u prigíbànju ìstò s' upitivim. Kako se pak u mísli i govorénju uznosè, moxèsh viditi u ovim izrecsénjim: Knjiga, *koju* si mi poslao, uzdarxì mnogo ìstinah, *koje* protivnici ne pripústajù. Svidoci, *kojì* biahu jucsè nashega dushmanina, *koga* jutros obsìshè, obsvidocsili, sizgubishè drúxtvo, *s' kojim* biahu doshli.

Digitized by Google

§. 47. *Neodlucsivò* zaime stvàr oli sobstvo obchìnki i neodredjeno prikazujè, n. p. *Nikoji hotiahu ovako, à nikoji drugucsie*. Takva jesu: Niki, a, o, svaki, a, o, nikoj. nikoja, nikoje, kojgod, kojagod, kojegod, kojmudràgo, kojamudràgo, kojemudràgo; *mudràgo* ostàjè, nepromìnjeno po svìm padanjìm, tkogod, nitko, shtogod, svashto, dishto, nishto, vas oli sav, sva, sve; svega, svè, svega; svemu, svòj, svemu, svega, svu, sve, sa svìm, svom svim; svi, sve, sva, svih, svìm, sve, sva, sa svima, jedan, jedna, jedno, jedni, jedne, jedna i ost. nijedan, nijednà, nijednò, jedan i drugi, jedna i druga, jedno i drugo, tàkvì, takvà, tàkvà.

Bilixka. Prigíbànje ovih zaimènah jednako je skoro onom od pridàvnih imènah, ali se ne pishù svaka, kako ucsi Otac Appendini: ní je bo istinito, da se *koi* u jedno i u vech broju jednako razumì, ako bo imà rázliku u zlamenovànju, mòrà imati shtogod i u písànju. Zato u jednob. píshi *koj*, *koja*, *koje*, a u vb. *koji*, *koje*, *koja*, ali neka ti kàxè Dubrovnizski naucsitelj, zashto *j* postavljà, u xenskom plemênu. *koja*, u 2. pad. *koègà*, *koje*, u 3. *kojemu kojoj*. Moxè biti zato, jère jezik ilirìcskì ne podnosì zasobicè tri samoglàsnika? imàsh rázlog, ali zashto mechè u vb. *koieh koiem*? Zashto, kada je podùminta slaba, i klobuk se na slimenu ljùljà. Ako koren dobro upishèsh, i ostàlà chesh dobro písat, akoli je on barshljiv i gràne chè uvénuti.

GLÁVA DESÈTÁ.

Od Vrimenorìcsih.

§. 48. Vrimenorìcs jest jedna besida, koja u vrimenu sadashnjem, proshastom, ali doshastom ukazujè, da se shtógod csinì, tárpì, oli bìvà, n. p. *xíviti*, *misliti*, *umríti*. *Jà chu xíviti*, *ti si mislio*, *on je umro*; *jà mislìm*, *ti umirèsh*, *on xívè*; i ost.

Ostalì národi razlucsujù prigíbànje vrimenorìcsi od prigíbànja imènah, dali u nashem jeziku, kako u

Digitized by Google

§. 44. *Kaxitèljnò* zaime ukazujè sobstovo oli stvàr, od kojè se govorì, takva jesu:

Ovì, òvà, òvò; òtì, òtà, òtò; ònì, ònà, ònò; ònì istì, ona ista, ònò istò.

Ovò zaime *ònì*, *ònà*, *ònò*, ne vàljà pomíshati sa sobstvenim *on*, *ona*, *ono*; pàrvà imádù nadslovak teshkì, a òvà nikakva, zatìm ònà spadaju na sàma sobstva, a òvà ukazujù stvàri i sobstva, i imádù drùgì nácsin prigíbànja: onògа, ònè, onògà, onòmu, ònoj, onòmu, onoga, onu, ono, s'onim, s'onom, s'onìm, ònì, ònè, ònì, ònih, ònìm, ònè, ònà, s'onìm, s'onima.

U Mnogìm ne samo dubrovnìcskìm, nego í slavonskìm i bosanskìm knjigam, a navlastito u knjizi, s'kojom se slùxè u vechem dílu nashih darxàvah sveshtenici za pivati Vangjelja, ij Pistole, zaime sobstveno misto kaxiteljnoga nepravo stòjì.

§. 45. *Upitivo* zaime slùxì polak svòga imena za shtogod izviditi, razumit, oli izpítat. Jesu òvà: Csì, csià, csiè, csigov, csigòvà, csigòvò, koj, koja, koje, tko, tkà, tkòjà, tkè, tkomu, tkojoj, vishè ne imà. kakvi, kakva, kakvo; shto, shta, ali csesa, csemu, s'csim, shto.

Medju *tko* i *koj* imà se rázlika: *tko* slùxì za upítati obchìnskì; a koj imà razumak na blixè stisnut, i jacse odredjen n. p. *Tko ti je tò kàzò? Tvoj priatelj, je li Blax, ali Marko?*

§. 46. *Uznosivò* zaime, zovè se tako jère se uznosì u mísli, iliti potexè se u razumku na zaime ali ime samostàvnò jurve u govorénju pria njéga izrecseno. Ovakvo u nashem jeziku imàmò samo jedno: *koj*, *koja*, *koje*, u prigíbànju istò s'upitivìm. Kako se pak u mísli i govorénju uznosè, moxèsh viditi u ovìm izrecsénim: Knjiga, *koju* si mi poslao, uzdarxì mnogo istinah, *koje* protivnici ne pripústajù. Svidoci, *koji* biahu jucsè nashega dushmanina, *koga* jutros obisishè, obsvidocsili, sizgubishè drúxtvo, *s'kojim* biahu doshli.

Digitized by Google

§. 47. *Neodlucivò* zaime stvàr oli sobstvo obchìnki i neodredjeno prikazujè, n. p. *Nikoji hotiahu ovako, á nikoji druguczie*. Takva jesu: Niki, a, o, svaki, a, o, nikoj. nikoja, nikoje, kojgod, kojagod, kojegod, kojimudràgo, kojamudràgo, kojemudràgo; *mudràgo* ostàjè, nepromìnjeno po svìm padanjim, tkogod, nitko, shtogod, svashto, dishto, nishto, vas oli sav, sva, sve; svega, svè, svega; svemu, svòj, svemu, svega, svù, sve, sa svìm, svom svìm; svi, sve, sva, svih, svìm, sve, sva, sa svima, jedan, jedna, jedno, jedni, jedne, jedna i ost. nijedan, nijedna, nijednò, jedan i drugi, jedna i druga, jedno i drugo, takvì, takvà, tàkvà.

Biltzka. Prigìbànje ovih zaimènah jednako je skoro onom od pridàvnih imènah, ali se ne pishù svaka, kako ucsi Otac Appendini: ní je bo istinito, da se *koi* u jedno i u vech broju jednako *razumi*, ako bo imà rázliku u zlamenovànju, mòrà imati shtogod i u pisànju. Zato u jednob. pishi *koj*, *koja*, *koje*, a u vb. *koji*, *koe*, *koja*, ali n.ka ti kàxe Dubrovnizski naucsitelj, zashto *j* postavlja, u xenskom plemènu. *koja*, u a. pad. *koègà*, *koje*, u 3. *kojemu kojoj*. Moxe biti zato, jère jezik iliricski ne podnosi zasobicè tri samoglàsnika? imàsh rázlog, ali zashto mechè u vb. *koieh koiem*? Zashto, kada je podùminta slàba, i klobuk se na slimenu ljùljà. Ako koren dobro upìshèsh, i ostàlà chesh dobro pisat, akoli je on barshljiv i gràne chè uvènuti.

GLÀVA DESÈTÀ.

Od Vrimenorìcsih.

§. 48. Vrimenorìcs jest jedna besida, koja u vrimenu sadashnjem, proshastom, ali doshastom ukazujè, da se shtogod csinì, tárpì, oli bìvà, n. p. *xìviti*, *misliti*, *umrìti*. *Ja chu xìviti*, *ti si mislio*, *on je umro*; *jà mislìm*, *tì umirèsh*, *on xìvè*; i ost.

Ostalì národi razluesujù prigìbànje vrimenorìcsi od prigìbànja imènah, dali u nashem jeziku, kako u

Digitized by Google

Ricsoslovici francezkoj napomènuh, ime òvò naj prikladnie slùxì za jedno i drugo, jère su ostàlà iména odvish dalêko od zlamenovànja, koje se ovde tràxì. Ricsoslovnik Della Belle i Stullia dajù za imêna *izvodjênje*, a nòvì Martina Sarkoticha *ugíbànje*, a za vrimenoricsi *zdruxênje*. *Ugíbànje* moglo bi se uzéti za imêna, ali nebuduch u zlamenovànju rázlicsito od prigíbànja volio sam kod jednógà ostati. A ostàlà su dalêko od pravògà razumka, koj se ovde tràxì.

Vrimenorìcs *prigibati* hoche rechi nju kroz rázlicsità sobstva i vrimêna na rázlicsite nácsine provoditi. Sobstvo jedno od onih, koja malo vishe izpísasmo, moxè govoriti od samogà sebe s' jednìm, ali vishe sobstvah, od jednògà, ali od vishe sóbstvah oli stvárih. Ovò mogúchstvo dàjè *jednobroj*, i *vechbroj*. Napokon sobstvo govoréchè, ali s' kojim se govorì, ili od kògà se govorì, jest kad muxkògà, kad xenskògà, a kad neznanògà plemêna: od tuda se vidè imati vrìmenoricsi u nikojìm vrimênìm plemêna n. p. *Mater je putila, otac ucsio, a dite kralo.*

Razdiljujù se u ilirisckom jeziku na *pomochnè*, i *csinéchè*, na *tarpéchè*, i *sridnovarstnè* na *zaimenivè*, i *brezsobstvenè*.

Pomochnà vrimenorìcs pomàxè drùgù kroz stanovita vrimêna prolazit. Jesu u nas samo dvì *Biti* i *Hotiti*.

Csinechà ukazujè csìnénje iliti dilovànje: *písati pìshèm, pisah, písa chu.*

Tarpéchà izgovàrà podnáshànje iliti tarpljénje; *ja sam kàràn.*

Sridnovarstnà stojì medju csinéchom i tarpéchom, i prigìbljè se put csinéchè *státi, stòjìm, sidìti, sidìm*. *Zaimenivà* jest ìstà csinéchà vekshinom, ako joj pridruxìsh zaime *se*: *bojìm se, kàràm se, ljùtì se, plàshi se, csùdè se.*

Sve kolikè jesu *redljive*, oli *neredljive*. Pàrvè se prigìbljù polak obchinskih pravìlah, a poslidnjè od njih barem u nikojìm vrimênìm odstupljívajù.

Digitized by Google

Brezsobstvenè zòvù se, koje imádù samo trèchè sobstvo u jednobroju kao *kià*, *garmì*, *sivà*, *kishi*.

Od Nácsinah.

2. 49. Rázlicsite varste obchinskè izgovárànja vrimenoricsih zovemò *Nácsine*, i brojimò u nashem jeziku osetiri:

1) *Kazajùchì*, koj sadashnje, proshaste, oli doshaste stvàri prosto i odlucsno izgovárà.

2) *Zapovidajúchì*, koj zapovid, proshnju, nagovárànje, pripovid, strah ali xelju ukazujè.

3) *Vezajúchì*, koj kroz vêznik poslidnje izrecsénje s' pridhodéchim sapinjè.

4) *Nesvarshenì*, koj dilovànje ali stálex stvárih nácsinom neodrednim i obchinskim, brez imenovat broj, oli sobstvo, bilixì.

Od Vriménah.

§. 50. *Kazajúchì* nácsin broji 6 vriménah *sadashnje*, *polakproshasto*, *proshasto samostavno*, *proshasto sastavljeno*, *dávnoproshasto*, i *doshasto*.

Zapovidajúchì nácsin pripùshtà samo vríme sadashnjè.

Vezajúchì nácsin bròji vríme *sadashnjè*, *podávitnò I. podavitnò. II. buduchproshastò*, *budúchè*.

Nesvarshenì nácsin imà vríme *sadashnjè*, *dionorics sadashnjègà*, i *proshastògà* vrimena, vríme *proshastò*, i *priricsnò*.

Prigíbànje pomechnè vrimenoricsi. Bìti.

Kazajúchì Nácsin.

Sadashnje vríme.

Jà jesam.	mì jesmo.
tì jesi.	vì jeste.
on, ona, ono jest.	oni, one, ona jesù.

Digitized by Google

Polakproshastò.

jà biah.	mì biahomo.
tì biashe.	vì biahote.
on biashe.	onì biahu.

Proshastò samastàvnò.

jà bih.	mì bismo.
tì bì.	vì bistè.
on bì.	oni bishè.

Proshastò sastavljenò.

jà sam tì si on je	bio, bíla, bílo.	mì smo vì ste oni su	bíli, bíle, bíla.

Dávnòprosh.

jà biah tì biashe on biashe	bio, la, lo.	mì biahomo vì biahote mi biahu	bíli, e, a.

Doshastò.

jà chu tì chesh on che	biti.	mì chemo vì chete oni chè	biti.

Zapovidajuchì N csin.

Sadashnje vrimet

Budi ti budimo mì.
neka on, ona, ono bude. budite vì.

Digitized by Google

Vezajùchi Nácsin.

Sadashnje vrîme.

da sam jà.	da smo mì.
da ti tì.	da ste vì.
da je on.	da su oni.

Poduvitnò I.

jà bi tì bi on bi	bio, la, lo.	mì bi vì bi oni bi	bíli, e, a.

Poduvitnò II.

jà bi bio bio, a, o.	mì bi bíli bíli, e, a.
tì bi bio bio, a, o.	vì bi bíli bíli, e, a.
on bi bio bio, a, o.	oni bi bíli bíli, e, a.

Bùduchproshastò.

kada budem bio, la, lo.	kada budèmò bíli, e, a.
kada budèsh bio, la, lo.	kade budètè bíli, e, a.
kada bùdè bio la, lo.	kada bùdà bíli, e, a.

Budùchè.

kada bùdèm.	kada bùdèmò.
kada bùdèsh.	kada bùdètè.
kada bùdè.	kada bùdù.

Nesvarsheni Nácsin.

Sadash. vr. Bìti.
Dionor. sad. vr. budúchí, budúchà, budúchè.
Dionor. prosh. vr. bivshì, bivshà, bivshè.
Proshastè vr. bio, bíla, bílo, bíli, bíle, bíla.
Priricsnò vr. huduch.

Digitized by Google

§. 38. U iliricskom jeziku nahodim jednu vlastitost, ka vè ne imà u latinskom, talianskom, nimacskom, ni francezkom; a to pridavnà imena vlastitih izvedena, n. p. svi òvi vèlè svaki u svom: *fui in domo Petri, sono stato in casa di Pietro, ich bin gewesen im Peters Hause, jeté dans la maison de Pierre*, a Ilirinac sam s' pridavnim imenom: *bio sam u kuchi Petrovoj.*

Nacsinjà se pridàvnò ime od vlastitògà:

I. Vlastità imena muxkògà i xensk gà plemena izhodéchà na *e* i *a* okrichù ova slova, na *in, ina, ino, Máte Ive, Luca, Mánda; Matin, a, o, Ivin, a, o, Lucin, a, o, Mandin, a, o*, i ost.

II. Izhodéchà na skupglasnik ali samoglosnik muxkògà plemena primaju u drugom padanju jb. misto *a ov, ova, ovo. Petar, Petra, Petrov, a, o. Marko, Markov a, o, Stojan, Stojanov, a, o.*

Imaju se takogjer imena pridavna i od obchinskih samostavnih.

I. Ako pridavnò ime izvedeno od samostàvnògà obchinskògà imàdè zlamenovat posidovànje oli svojnost iliti vlastitost, nacsinja se u muxkom i neznanom plemenu od drugògà padànja okrichuch *a* u parvom prigibànju, na *ov, ova, ovo*, a xenskògà od drugògà prigibànja izhodéchih na *a* okrichuch *e* na *in ina, ino* n. p. *c blo, c blov, a, o, dùb dùbov, a, o. Sestra sestrin a, o, krava, kravin, a, o.*

II. Ako izvednò ime pridavnò ukazuje kakojstvo, imena samostavnògà, od koga se izvodi u imenim muxkògà i xenskògà plemena nacsinja se kao i kod vlastitih II. na *ov ova, ovo*, a nikoja na *en* kao: *lipov, darven, zoben, zemljen, bukov javorov.* Ali sva òva osim vlastitih ne imàdù pravògà zákona, niti je mogùche cich mnogòstrukògà izvodénja shtogod utemiljit. Nut rázlikè! *Sbenicsin, zoben, raxovan, darven, kamènit, bardòvit, bisan, vodan, voden, morski, texàvski, texàkov, stolni, sluxbenicski, sluxbenikov.*

Digitized by Google

Od Stùpàjah.

§. 39. Imêna pridàvnà ne ukazujù samo prosto vlastitost oli kàkojstvo samostavnògà: nego drugda prispodábljajù kakvost jednógà s' kakvosti drugògà od istè varstè. Vlastitost takva oli kakojstvo moxè jednako dvama pridstojcìm iliti stvárìm pristojati; moxè jednoj vishe nego drugoj, i moxè naj kashnje vishe jednoj, nego svìm ostàlìm od istè varstè. Odkuda trì se dobívajù stupaja *stàvnì*, *prispodobljivì* i *pridobivì*, n. p. *Mâkse jè marljiv*, *marljivìi od Karla*, *naj marljivìi od svih*.

Parvì srupaj je t istò obljcsje náravsko prídavnògà imena kakojstvo samostàvnòga ni povekshavajúchè ni pomanjshavajúchè.

Od stavnoga nacsìnjà se *prispodobljivì*, i *pridobivì*; onaj pridávajuch za muxkò pleme u istom plemênu izhodéchem na *i* slovo *i*, za xensko *a*, za neznano *e*; n. p. *zeleni*, *zeleni-i*, *zeleni-a*, *zeleni-e*, a pridobivì pridpostávljajuch *prispodobljivom naj* ali *stavnom pri*. *naj zelenìi*, *naj zelenìà*, *naj zelenìè*, ali *prizeleni*, *prizelena*, *prizeleno*. Prigìbljù se pak kao *dobrì*, *a o*, kako vishe zabilixismo.

Koliko Dubrovcsanì zahodè pishuch òvè stupaje, vidi chesh, ako otvorìsh Appendinia, ali Della Bellu; i nájti chesh, da sad *ji*, sad *iji*, mechù misto prostih bistro izrecsenih dvaju *ii*, tako da skupglàsnik morà sad skupglàsnika, sad samoglàsnika misto uzimati, shto kod Latínah utaman uztràxìsh.

Imamò josh na drugi nácsin izrecsena dvà poslidnjà stupaja, a tò pridpostávliajuch *po* n. p. *po zelenìì*, *po naj zelenii*, *po bolji*, *po naj bolji*; i ost.

Digitized by Google

Od ovih zákònah odstupljujù slidéchà:

Veliki	*vechi, a, e*	*naj vechi, a, e.*
Mali	*manji, a, e*	*naj manji, a, e.*
Visoki	*vishi, a, e*	*naj vishi, a, e.*
Niski	*nixi, a, e*	*naj nixi, a, e.*
Zlocsesti	*gori, a, e*	*naj gori. a, e.*
Opaki	*opacsii, a, e*	*naj opacsii, a, e.*
Jaki	*jacsi, a, e*	*naj jacsi, a, e.*
Dragi	*draxi, a, e*	*naj draxi, a, e.*
Dugi	*duglji duxi, a, e*	*naj duglji, a, e.*
Tvardi	*tvardji, a, e*	*naj tvardj, a, e.*
Mladi	*mladji, a, e*	*naj mladji, a, e.*
Kratki	*kratji, a, e*	*naj kratji, a, e.*
Debeli	*debiji, a, e*	*naj deblji, a, e.*
Tanki	*tanji, a, e*	*naj tanji, a, e.*
Suhi	*sushi, a, e*	*naj sushi, a, e.*
Suvi	*suvlji, a, e*	*naj suvlji, a, e.*
Ljuti	*ljutji, a, e*	*naj ljutji, a, e.*
Dobri	*bolji, a, e*	*naj bolji, a, e.*
Lipi	*lipshi, a, e*	*naj lipshi, a, e.*
Mehki	*mekshi, a, e*	*naj mekshi, a, e.*
Marski	*marxi, a, e*	*naj marxi, a, e.*
Bili	*bilji, a, e*	*naj bilji, a, e.*
Xuti	*xutji, a, e*	*naj xutji, a, e.*
Sladki	*sladji, a, e*	*naj sladji, a, e.*
Xestoki	*xestji, a, e*	*naj xestji, a, e.*
Slipi	*sliplji, a, e*	*naj sliplji, a, e.*
Ludi	*ludji, a, e*	*naj ludji. a, e.*
Divi	*divlji, a, e*	*naj divlji, a, e.*
Vrùchi	*vruchi, a, e*	*naj vruchi, a, e.*

Digitized by Google

Krivi	*krivlji, a, e*	*naj krivlji, a, e.*
Teshki	*texi, a, e*	*naj texi, a, e.*
Lahki	*lakshi, a, e*	*naj lakshi, a, e.*
Duboki	*dublji, a, e*	*naj dublji, a, e.*
Plitki	*plitji, a, e*	*naj plitji, a, e.*

Bilixka. Mnògà pridàvnà imêna u prispodobljivom i pridobivom stupaju minjajù glàs ali ne valjà minjati slova, koja se u stàvnom nahodè n. p. *mlàd*, *mlàdà* dobivajuch josh jedan *j* okrichè razvòjà na *j*, ali *d* ostaje n. p. reci *mladji*, a ne *mlagji* ali kako drugacsie; ovo istò imà se razumiti od izhodéchih na *ti*, kada u prispodobljivom stupaju glas minjajù, takogjer i nahodéchi se u stàvnom okrichè se na *j* kao: *csvarsti*, *csvarstij*; *a*, *e*, i ost. N koja izhodécha na *ll* prilicsno minjajù glàs, ali se bolje po zákonu potribujù.

Od brojorìcsi.

§. 40. Brojorìcs jest besida ukazujúcha mnox, oli rèd stvárih. Onè se zòvù *temeljitè* a òvè *rèdnè* brojorìcsi. Drùgè su *razmirnè*, *sakupivè* drùgè, a drùgè *razdiljivè*.

Temeljitè brojorìcsi, od kojih se ostàlè prigibljivè izvodè, izgovárajù se, sudìm, prikladnie, nego Dubrovcsani ucsè.

Illiricski.	*Dubrovnecski.*
Jedan.	*Jedan.*
dvà.	*dva.*
trì.	*tri.*
csetiri.	*csetiri.*
pèt.	*pet.*
shèst.	*shes.*
sedam.	*sedam.*
osam.	*osam.*
devet.	*devet.*

Digitized by Google

deset.	*deset.*
jedanaest.	*jedanes.*
dvanaest.	*dvanes.*
trinaest.	*trines.*
csttarnaest.	*csetarnes.*
peenaest.	*petnes.*
shestnaest.	*shesnes.*
sedamnaest.	*sedamnes.*
Osamnaest.	*osamnes.*
devetnaest.	*devetnes.*
dvâdeset.	*dva-desti.*
dvâdeset i jedan.	*dva-desti i jedan.*
dvâdeset i dvâ, i ost.	*dva-desti i dva*, i ost.
trîdeset.	*tridesti.*
trîdeset i jedan.	*csetersti.*
trîdeset i dvâ, i ost.	*peset.*
csetardeset.	*sheset.*
pedeset.	*sedam deset.*
shesdeset.	*osamdeset.*
sedamdeset.	*devedeset. Stò, dvie-sti, tri-sta. Csetarsta, pet-cat*, ali *pe-sat. Shesat, sedam sat, osam-sat. de-vet-cat*, ali *deve-sat, tisucha.*
osamdeset, devedeset. Stò, dvista, trista, csctiri stò, pet stò; i ost. *ti-sucha, ali biljada.*	

Otac Appendini bilixì, da se ovako cieha slàsti izgovàranja imà pisati, i izgovárati, ako temelj pisànja n. p. *peset*, ali *pet-cat*, i *pe-sat*, i slàst izgovàranja najdèsh, prosto ti ga je naslidovati.

Brojoricsi prosto ukazivajùchè mnoxtvo pitajù za sobom od *jedan* do *pet* izkljucsno u muxkom i neznanom plemènu drùgò padànje jednobroja, a u napridak drùgò vechbroja, u xenskom pak pàrvò vechbroja, a kashnje drùgò; n. p. *Jedan, dvà csovika, dvì xene, trì konja, trì ovce, csetiri vola, csetiri knjige, pèt tìcah. pèt volòvah*; i t. d.

Digitized by Google

Brojorìcsi rèdnè imajuch oblicsje pridàvnih iménah prigibljù se kao i ònà, a izvodè se od temeljitih od kojih imádù istu nárav: *jedna*, *jedno* i *jednógà*, *jednè*, *jednógà*. *Dvà*, *dvì*, *dvà*. 2. Pad. *dvih* obchinski ali *dvaju*, *dviju*, *dvaju*, *dvama*, *dvima*, *dvama*, *dvà*, *dvì*, *dvà*, *s' dvama*, *s' dvima*, *s' dvama*. Kod iménah vindar pod jednim oblicsjem vèlì se: *dvoj troj csetvero kóniah*, *gôvédah*, *csèljàdi*, *petero dìtcè*, i t. d. na *etero*. Ostàlà imádù: *tri*, *trih*, ali *triju*, *trima*, *s' trima*; *csetiri*, *csetirih*, *csetiriju*, *csetirima*, *s' csetirima*; *pet petiju*, *petima*, *s' petima*; *shest shestiju*, *shestima*, *sa shestima*; *sedmiju*, *osmiju*; *devetiju*; *desetiju*; *jedanaestiju*, *jedanaestima*; i t. d. na *ima*, samo u 3. ali 6. padànju.

K' ovima se pridruxujè *oba*, *obe*, *oba*, *obaju*, *obiju*, *obâma*, *obîma*, *obâma*, *oba*, *obe*, *oba oboje*, *s' obâma*, *s' obîma*, *s' obâma*.

Rednè brojorìcsi.

§. 40. Imádù oblicsje i nárav pridàvnih. Do pet imádù svoje posebno izhádjànje odovud do *dvádest* pridàjè se sam *i*, *a*, *o*. *Parvi drugi*, *trechi*, *csetvarti*, *peti*, *shesti*, *sedmi*, *osmi deveti deseti*, *jedanaesti*, *a*, *o*; i. t. d. *dvadeseti*, *dvadeset i parvi*; *trideseti*, *trideset*, *i parvi*; i ost. Ovako do stotinè, kadi se prìdàjù temeljite s' pridstavkom *od*, *jedan od stotinè*, *dva od stotinè*; *jedan od biljadè*, *dva od biljadè*; *tri od biljadè*; i ost.

Razmirnè brojorìcsi.

§. 41. Ovè takogjer slídè nárav iménah prìdàvnih, i jesu slìdéchè izhodèche u muxkom plêmenu na samoglàsnik, ali skupglàsnik: *Jednôstruk* ali *jednostruki*, *a*, *o*, *dvostruk*, *trostruk*, *csetverôstruk*, *peterôstruk*, *shesterôtsruk*, *sedmerôstruk*, *osmerôstruk*, *devetrôstruk*, *deseterôstuk*.

Digitized by Google

Sakupivè jesu: *dvojica*, *trojica*, *csetvêrica*, *petêrica*, *sedmêrica*, *osmêrica*, i t. d. pridávajuch *ica*, zatim: *csetvartina*, *petina*, *shestina*, *sedmina*, *osmina*, i ost. pridávajuch rednìm *na*. Kada se uzimljè brojorìcs u n znanom plemênu, izhodi na *etero*, i nacsinjà se od temeljitih pridávajuch ìm samo *etero* n. p. pocsimljuch od csetiri: *csetvero*, *petero*, *shestero*, *sedmero*, i ost.

Razdiljivè jesu: *dvà po dvà* ali *dva a dva*: *jedan po jedan*, ali *jedan a jedan*; *osam a osam*, i t. d.

Lilixka. Brojorìcsi uzêtè u neznanom plemênu: *dvoje troje*, *csetvero*, *petero*, i ost. pitajù zà sobom vavik drùgò padanje vechbroja *dvoj kónjah*, *dvoj csèljàdi*. Poslidnjè ime i Prilicsnà drugde iztumacsismo obilato.

Drùgò. Redné brojorìcsi imajù uza se *put* u parvom padànju: *pèti pùt*, *dvadeseti pùt*, i ost. A temeljitè pitajù ga u drugom, *pèt pùtah*, *deset pùtah*, i t. d.

GLÁVA DÈVÈTA

Od zaimênah.

§. 42. Zaime zòvè se besida misto imena i mnogo pútah misto istògà izrecsénja postavljena za ukloniti se csestom i neugodnom na istu besidu vrachanju. Razdiljujù se pak na shest vàrstah, kako u rédu slídi.

1. Sobstvenà
2. Posvoivà
3. Kaxiteljnà
4. Upitivà
5. Uznosivà
6. Neodlucsivà.

Zaime *sobstvenò* zòvè se, koje sobstvo izlamenujè, i u govorénju misto njègà stòji; buduch trì sobstva imàmò trì zaimena dvà od jednógà a jedno od trojègà izhádjànja: *Jà*, *Tì*, *On*, *Ona*, *Ono*.

Digitized by Google

Prigibànje Zaiménah sobstvenih Jà, Tì.

Jà	Mì	Tì	Vì
Mene	Nàs	Tebe	Vàs
Meni	Nami	Tebi	Vami
Mene	Nas	Tebe	Vas
Sa mnom	S'nami	S' tobom	S' vami.

Zaime On, Ona, Ono.

On	Ona	Ono	Oni	One	Ona
Njega	Njè	Njega	- -	Njih	*obchins.*
Njemu	Njoj	Njemu	- -	Njima	- - - -
Njega	Nju	Ono	- -	Nje	- - - -
S'njim, e	S'njom	S'njim, e	- -	S'njima	- - - -

U drugom i csetvartom padànju u svagdashnjem govorénju potribuje se *me*, *te*: *Jà te slushàm*, *ti me vidish*, a u trechem misto *meni tebi* postavlja se, navlastito za vrimenoricsim zopovidajùchègà nácsina, *mi ti*, *kâz.-mi*, *kâza chu ti*. Takogjer u vechbroju misto *nami*, *vami* uzimlje se *nam*, *vam*: a misto *njega*, *nje*, *nju*, stòji *ga*, *je*, *ju*, a misto *njemu*, *njoj* potribuje se *mu*, *joj*. Nishta od manje u sloxnogovornosti, i kada se shtogod kroz òvà zaimena odredno zlamenuje, oli se govorénju vechà snága daje, imà se cilo potribovati, os n za nikojim prídstàvcim, od kojih na njihovom mistu.

§. 43. *Posvoiva* zaime zlamenuje vlastitost oliti posidovànje, i ukazuje, csià je stvàr, od kojè se govori. Prigibla se sva kao prídavnà, i jesu slidéchà:

Moj, moja, moje; tvoj, tvoja, tvoje; nash, nasha, nashe; vash, vasha, vashe; njegov, njegova, niegovo, njèzin, njèzina, njèzino; njihov, njihova, njihovo,

Od *njezìn*, *a*, *o*, pravògà iliricskògà zaimena odgovorismo Otcu Appendiniu u Ricsoslovici franceskoi.

Digitized by Google

§. 44. *Kaxitèljnò* zaime ukazujè sobstovo oli stvàr, od kojè se govorì, takva jesu:

Ovì, òvà, òvò; òtì, òtà, òtò; ònì, ònà, ònò; ònì istì, ona ista, ònò istò.

Ovò zaime *ònì*, *ònà*, *ònò*, ne vàljà pomíshati sa sobstvenim *on*, *ona*, *ono*; pàrvà imádù nadslovak teshkì, a òvà nikakva, zatìm ònà spadaju na sàma sobstva, a òvà ukazujù stvàri i sobstva, i imádù drùgì nácsìn prigíbànja: onògà, ònè, onògà, onòmu, ònoj, onòmu, onoga, onu, ono, s'onim, s'onom, s'onìm, ònì, ònè, ònì, ònih, ònìm, ònè, ònà, s'onìm, s'onima.

U Mnogìm ne samo dubrovnìcskìm, nego í slavonskìm i bosanskìm knjigam, a navlastito u knjizi, s'kojom se slùxè u vechem dílu nashih darxàvah sveshtenici za pivati Vangjelja, i Epistole, zaime sobstveno misto kaxiteljnoga nepravo stòjì.

§. 45. *Upitivo* zaime slùxì polak svòga imena za shtogod izviditi, razumit, oli izpítat. Jesu òvà: Csì, csià, csiè, csigov, csigòvà, csigòvò, koj, koja, koje, tko, tkà, tkòjà, tkè, tkomu, tkojoj, vishè ne imà. kakvi, kakva, kakvo; shto, shta, ali csesa, csemu, s'csim, shto.

Medju *tko* i *koj* imà se rázlika: *tko* slùxì za upítati obchinskì; a koj imà razumak na blixè stisnut, i jacse odredjen n. p. *Tko ti je tò kàzò? Tvoj priatelj, je li Blax, ali Marko?*

§. 46. *Uznosivò* zaime, zovè se tako jère se uznosì u mísli, iliti potexè se u razumku na zaime ali ime samostàvnò jurve u govorénju pria njega izrecseno. Ovakvo u nashem jeziku imàmò samo jedno: *koj*, *koja*, *koje*, u prigíbànju istò s'upitivim. Kako se pak u mísli i govorénju uznosè, moxèsh viditi u ovìm izrecsénjim: Knjiga, *kòju* si mi poslao, uzdarxì mnogo istinah, *koje* protivnici ne pripústajù. Svidoci, *koji* biahu jucsè nashega dushmanina, *koga* jutros obisishè, obsvidocsili, sizgubishè drúxtvo, *s'kojim* biahu doshli.

Digitized by Google

§. 47. *Neodluè ivò* zaime stvàr oli sobstvo obchìnki i neodredjeno prikazuje, n. p. *Nikoji hotishu ovako, á nikoji drugacsie*. Takva jesu: Niki, a, o, svaki, a, o, nikoj. nikoja, nikoje, kojgod, kojagod, kojegod, kojimudrago, kojamudrago, kojemudrago; *mudrago* ostàje, nepromìnjeno po svìm padanjim, tkogod, nitko, shtogod, svashto, dishto, nishto, vas oli sav, sva, sve; svega, svè, svega; svemu, svòj, svemu, svega, svu, sve, sa svìm, svom svìm; svi, sve, sva, svih, svìm, sve, sva, sa svima, jedan, jedna, jedno, jedni, jedne, jedna i ost. nijedan, nijedna, nijednò, jedan i drugi, jedna i druga, jedno i drugo, takvì, takvà, tàkvà.

Bilìxka. Prigibànje ovih zaimenah jednako je skoro onom od pridàvnih iménah, ali se ne pishu svaka, kako uczi Otac Appendini: ní je bo istinito, da se *koi* u jedno i u vech brcju jednako *razumi*, ako bo imà rázliku u zlamenovànju, mèrà imati shtogod i u pisànju. Zato u jednob. pishi *koj*, *koja*, *koje*, a u vb. *koji*, *koe*, *koja*, ali neka ti kàxe Dubrovnizski naucsitelj, zashto *j* postavlja, u xenskom plemènu, *koja*, u 2. pad. *koè gà*, *koje*, u 3. *kojemu kojoj*. Moxe biti zato, jère jezik iliricski ne podnosi zasobicè tri samoglàsnika? imàsh rázlog, ali zashto mechè u vb. *koieh koiem*? Zachto, kada je podùminta slaba, i klobuk se na slimenu ljùlja. Ako koren dobro upishesh, i ostàlà chesh dobro pisat, akoli je on barshljiv i gràne chè uvènuti.

GLÀVA DESÈTÀ.

Od Vrimenorìcsih.

§. 48. Vrimenorìcs jest jedna besida, koja u vrimenu sadashnjem, proshastom, ali doshastom ukazuje, da se shtogod csinì, tàrpi, oli bìvà, n. p. *xìviti*, *misliti*, *umrìti*. *Ja chu xìviti*, *ti si mislio*, *on je umro*; *jà mislìm*, *ti umirèsh*, *on xìvè*; i ost.

Ostalì nàrodi razluesujù prigìbànje vrimenorìcsi od prigìbànja iménah, dali u nashem jeziku, kako u

Digitized by Google

Ricsoslovici francezkoj napomènuh, ime òvò naj prikladnie slùxì za jedno i drugo, jère su ostàlà iména odvish dalêko od zlamenovànja, koje se ovde tràxì. Ricsoslovnik Della Belle i Stullia dajù za iména *izvodjènje*, a nòvì Martina Sarkoticha *ugíbànje*, a za vrimenoricsi *zdruxènje*. *Ugíbànje* moglo bi se uzéti za iména, ali nebuduch u zlamenovànju rázlicsito od prigíbànja volio sam kod jednógà ostati. A ostàlà su dalêko od pravògà razumka, koj se ovde tràxì.

Vrimenoricsi *prigibati* hoche rechi nju kroz rázlicsità sobstva i vrimêna na rázlicsite nácsine provoditi.

Sobstvo jedno od onih, koja malo vishe izpísasmo, moxè govoriti od samogà sebe s'jednim, ali vishe sobstvah, od jednògà, ali od vishe sóbstvah oli stvárih. Ovò mogúchstvo dàjè *jednobroj*, i *vechbroj*. Napokon sobstvo govoréchè, ali s'kojim se govorì, ili od kògà se govorì, jest kad muxkògà, kad xenskògà, a kad neznanògà plemêna: od tuda se vidè imati vrimenoricsi u nikojim vrimênim plemêna n. p. *Mater je putila, otac ucsio, a dite kralo.*

Razdiljujù se u ilirisckom jeziku na *pomochnè*, i *csinéchè*, na *tarpéchè*, i *sridnovarstnè* na *zaimenivè*, i *brezsobstvenè*.

Pomochnà vrimenoricsi pomàxè drùgù kroz stanovita vrimêna prolazit. Jesu u nas samo dvì *Biti* i *Hotiti*.

Csinechà ukazujè csinénje iliti dilovànje: *písati pishèm, pisah, pisa chu.*

Tarpéchà izgovàrà podnáshànje iliti tarpljénje; *ja sam kàràn.*

Sridnovarstnà stoji medju csinéchom i tarpéchom, i prigibljè se put csinéchè *státi, stòjim, siditi, sidìm*. *Zaimenivà* jest ìstà csinéchà vekshjinom, ako joj pridruxìsh zaime *se: bojìm se, kàràm se, ljùtì se, plàshi se, csùdè se.*

Sve likè jesu *redljive*, oli *neredljive*. Pàrvè se prigibljù polak obchinskih pravìlah, a poslidnjè od njih barem u nikojim vrimênim odstupljívajù.

Digitized by Google

Brezsobstvenè zòvù se, koje imádù samo trèchè sobstvo u jednobroju kao *kià*, *garmì*, *sivà*, *kishi*.

Od Nácsinah.

2. 49. Rázlicsite varste obchinskè izgovárànja vrimenoricsih zovemò *Nácsine*, i brojìmò u nashem jeziku csetiri:

1) *Kazajùchi*, koj sadashnje, proshaste, oli doshaste stvàri prosto i odlucsno izgovàrà.

2) *Zapovidajùchi*, koj zapovid, proshnju, nagovárànje, pripovid, strah ali xelju ukazujè.

3) *Vezajùchi*, koj kroz vêznik poslidnje izrecsénje s' pridhodéchim sapinjè.

4) *Nesvarshenì*, koj dilovànje ali stálex stvárih nácsinom neodrednim i obchinskim, brez imenovat broj, oli sobstvo, bilixi.

Od Vriménah.

§. 50. *Kazajùchi* nácsin brojì 6 vriménah *sadashnje*, *polakproshasto*, *proshasto samostavno*, *proshasto sastavljeno*, *dávnoproshasto*, i *doshasto*.

Zapovidajùchi nácsin pripùshtà samo vríme sadashnjè.

Vezajùchi nácsin brojì vríme *sadashnjè*, *podvitnò I. paduvitnò. II. buduchproshastò*, *budùché*.

Nesvarshenì nácsin imà vríme *sadashnjè*, *dionorics sadashnjègà*, i *proshastògà* vrimena, vríme *proshastò*, i *priricsnò*.

Prigibànje pomechnè vrimenoricsi. Biti.

Kazajùchi Nácsin.

Sadashnje vríme.

Jà jesam.	mì jesmo.
tì jesi.	vì jeste.
on, ona, ono jest.	oni, one, ona jesu.

Digitized by Google

Polakproshastò.

jà biah.	mì biahomo.
tì biashe.	vì biahote.
on biashe.	onì biahu.

Proshastò samastàvnò.

jà bih.	mì bismo.
tì bì.	vì bistè.
on bì.	onì bishè.

Proshastò sastavljenò.

jà sam tì si on je	bio, bíla, bílo.	mì smo vì ste onì su	bíli, bíle, bíla.

Dávnòprosh.

jà biah ti biashe on biashe	bio, la, lo.	mì biahomo vi biahote mi biahu	bíli, e, a.

Doshastò.

jà chu tì chesh on che	biti.	mì chemo vì chete onì chè	biti.

Zapovidajuchì N csin.

Sadashnje vrimee

Budi ti	budimo mì.
neka on, ona, ono bude.	budite vì.

Digitized by Google

Vezajùchi Nácsin.

Sadashnje vrîme.

da sam jà.	da smo mì.
da ti tì.	da ste vì.
da je on.	da su oni.

Poduvitnò I.

jà bi tì bi on bi	bio, la, lo.	mì bi vì bi oni bi	bíli, e, a.

Poduvitnò II.

jà bi bio bio, a, o.	mì bi bíli bíli, e, a.
tì bi bio bio, a, o.	vì bi bíli bíli, e, a.
on bi bio bio, a, o.	oni bi bíli bíli, e, a.

Bùduchproshastò.

kada budem bio, la, lo.	kada budèmò bíli, e, a.
kada budèsh bio, la, lo.	kade budètè bíli, e, a.
kada bùdè bio la, lo.	kada bùdà bíli, e, a.

Budùchè.

kada bùdèm.	kada bùdèmò.
kada bùdèsh.	kada bùdètè.
kada bùdè.	kada bùdù.

Nesvarsheni Nácsin.

Sadash. vr. Bìti.
Dionor. sad. vr. budúchí, budúchà, budúchè.
Dionor. prosh. vr. bivshì, bivshà, bivshè.
Proshastò vr. bio, bíla, bílo, bíli, bíle, bíla.
Priricsnò vr. huduch.

Digitized by Google

Bilixka. Sadashnjè i ostàlà vrimêna ovde ne mètnùtà u vêzajúchem nácsinu jesu ona ìstà, kada ìm se koj vêznik pridpostavì, koja u vezajúchem nácsinu, samo ako nikoja okreshèsh, t. j. ako u sad. vr: uzmèsh zadnjè slovke u jb. *sam*, *si*, u trechèm sobstvu *je*, a u vb. *smo*, *ste*, *su*; shto imàsh takogjer u svakom vrimenu sastavljenom ucsiniti, kakochemo kasnje viditi: niti se vlàdàj polak Naucsitèljah dubrovnicskih, koji u ovom, kao ni u ostàlìm mnogìm rázlike ne imádù. Ne potribujé-bo se pravo *jesam*, *jesi*, *jest*, *jesmo*, *jeste*, *jesu*, ako ne na pocsélu izrecsénja; oli kada se shtogod odrednie ukazujè, ili govorénju vèchà snága podàjè, kako chemo kasnje kázati. Drugo Nemechèm xènskò, i neznanò pleme, jère se lahko nacsinjà od muxkògà.

§. 51. Nácsin govorénja mòxè biti csetverôstruk: *potvardjujúchì*, *nìkàjúchì*, *pìtàjúchì*, i *smishànì*. Parvì je, kojìm smo prigíbali pomochnu vrimenorìch *Biti*. *Nìkàjúchì* dobìvà prìdà se tajnorìcs *ne*, koja se prid sadashnjìm vrimenom kazajúchègà nácsina pomochnè vrimenorìcsi *Biti* okrichè na *ní* s' dùgìm nadslovkom: *ní sam*, *ní si*, *ní je*; *ní smo*, *ní ste*, *ní su*. . .

Pìtàjúchì nácsin imà naj pria vrimenorìcs, za njom pitorìcs *li*, pak onda sobstvo pristojéchè; n. p. *jesam-li jà? jesi-li tì? je-li on? jesmo li mì? jeste li vì? jesu-li oni?* Ovome ako pridpostàvìsh *ne*, ali kadi vàljà, *ní*, imati chèsh nácsin *smishanì*: *ní sam-li jà? ní si-li tì? ní je-li on? ní smo-li mì? ní ste-li vì? ní su-li oni? ne kàxèm-li jà? ne govorìsh-li tì? ne mucsimò-li mì? ne mùcsè-li se oni?* i ost.

Bilixka. Pazi, da pitorìcs s' vrimenorìcsi kroz (-) potez svèxèsh

Od redljivih csinéchih vrimenorícsih.

Ilirìcski jezik imádè trì prigíbànja od vrimenorícsih kao i od iménah samostàvnih: parvò izhodì na *am*, drùgò na *em*, trèchè na *im*.

Izglèd parvògà prigíbànja.

Kazajúchì Nácsin.

Sadasnje vríme.

Imàm.	ímàmò.
ímàsh.	imàtè.
imà.	ímajù.

Polak proshasto.

imah.	imahomo.
ímashe.	ímahote.
ímashe.	imahù.

Proshastò samostàvnò.

imah	imasmo.
ima	ímaste.
íma.	imashè.

Proshastò sastavljenò.

ímao imala, lo	sam.	imali, e, a	smo.
imao imala, lo	si.	imali, e, a	ste.
imao imala, lo	je.	imali, e, a	su.

Dávnoproshastò.

biah biashe bíashe	imao, la, lo.	biahomo biahote biahù	imali, e, a.

Digitized by Google

Dosbastò.

imati chu.	imatichemo.
imati chèsh.	imatichete.
imati che.	imati chè.

Zapovidajúchi Nácsin.

imaj tì.	imajmo mì.
neka on imà.	imajte vì, neka oni imajù.

Vezajúchi Nácsin.

Sadashnje, kako bì recseno, i *prosbasto sastavljeno*, jest istò od kazajúchègà nácsina, samo ako mu se prìdà vêznik pristòjni.

Poduvitnò I.

imao bi jà, tì, on. imali bi mì, vì, oni.

Poduvitnò II.

jà bi bio	imao, la, lo.	mì bi bíli	imali, e, a.
tì bi bio		vì bi bíli	
on bi bio		oni bi bíli	

Bilixha. U òvim vrimênìm, ako chesh imat sobstvo, vàlja ga naprid postaviti.

Buduchprosbastò.

kada jà bùdèm	imao, a, o.	kada mì bùdèmò	imalí, le, la.
kada tì budèsh		kada vì bùdètè	
kada on bùdè		kada oni bùdù	

Digitized by Google

Budúchè.

kada bùdèm	imati.	kada bùdèmò	imati
kada bùdèsh		kada bùdètè	
kada bùdè		kada bùdù	

Nesvarsheni Nácsin.

Sadash. vri. Imati.
Dionor. sad. vri. Imajúchi, imajúchà, imajúchè.
Dionor. prosh. vr. Imavshì, imavshà, imavshè.
Proshasto vr. Imao, imala, imalo, imali, imale, imala.
Pririss. vr. Imajuch.

Bilixka. Proshastò vríme svàkà vrimenorics od ovògà prigíbànja imajúchà na *ao* moxè imatí na sàmi è n. p. *èmò*, *tèkò*, *kàzò*, i ost. Sobstva rázlicsitih vriménah imajúcha jednako izhadjànje razlucsujù se kroz nadslovak, kako si mogao viditi.

Inglèd drugògà Prigibànja.

Kazajúchi Nácin.

Sadashnje vríme.

Orèm.	orèmò.
òrèsh.	orètè.
òrè.	òrù.

Polakproshastò,

jà orah.	mì orahomo.
tì orashe.	vì orahote.
on orashe.	oni orahù.

Proshastò sastavljenò.

ja orah.	mì orasmo.
tì ora.	vì oraste.
on ora.	oni orashè.

Digitized by Google

deset.	*deset.*
jedanaest.	*jedanes.*
dvanaest.	*dvanes.*
trinaest.	*trines.*
csttarnaest.	*csetarnes.*
peenaest.	*petnes.*
shestnaest.	*shesnes.*
sedamnaest.	*sedamnes.*
Osamnaest.	*osamnes.*
devetnaest.	*devetnes.*
dvâdeset.	*dva-desti.*
dvâdeset i jedan.	*dva-desti i jedan.*
dvâdeset i dvâ, i ost.	*dva-desti i dva*, i ost.
trîdeset.	*tridesti.*
trîdeset i jedan.	*csetersti.*
trîdeset i dvâ, i ost.	*peset.*
csetardeset.	*sheset.*
pedeset.	*sedam deset.*
shesdeset.	*osamdeset.*
sedamdeset.	*devedeset. Stô, dvie-sti, tri-sta. Csetarsta, pet-cat*, ali *pe-sat. Shesat, sedam sat, osam-sat. de-vet cat*, ali *deve-sat, tisucha.*
osamdeset, devedeset. Stô, dvista, trista, csctiri stô, pet stô; i ost. *ti-sucha, ali biljada.*	

Otac Appendini bilixì, da se ovako cieha slàsti izgovàranja imà písati, i izgovárati, ako temelj písànja n. p. *peset*, ali *pet-cat*, i *pe-sat*, i slàst izgovàranja najdèsh, prosto ti ga je naslidovati.

Brojoricsi prosto ukazivajúchè mnoxtvo pítajù za sobom od *jedan* do *pet* izkljucsno u muxkom i neznanom plemênu drùgò padànje jednobroja, a u napridak drùgò vechbroja, u xenskom pak pàrvò vechbroja, a kashnje drùgò; n. p. *Jedan, dvà csovika, dvì xene, trì konja, trì ovce, csetiri vola, csetiri knjige, pèt tîcah. pèt volòvah*; i t. d.

Digitized by Google

Brojorìcsi rèdnè imajuch oblicsje pridàvnih iménah prigibljù se kao i ònà, a izvodè se od temeljitih od kojih imádù istu nárav: *jedna*, *jedno* i *jednógà*, *jednè*, *jednógà*. *Dvà*, *dvì*, *dvà*. 2. Pad. *dvih* obchinski ali *dvaju*, *dviju*, *dvaju*, *dvama*, *dvima*, *dvama*, *dvà*, *dvì*, *dvà*, *s' dvama*, *s' dvima*, *s' dvama*. Kod iménah vindar pod jednim oblicsjem vèlì se: *dvoj troj csetvero kónjah*, *gòvédah*, *csèljàdi*, *petero dìtcè*, i t. d. na *etero*. Ostàlà imádù: *tri*, *trih*, ali *triju*, *trima*, *s' trima*; *csetiri*, *csetirih*, *csetiriju*, *csetirima*, *s' csetirima*; *pet petiju*, *petima*, *s' petima*; *shest shestiju*, *shestima*, *sa shestima*; *sedmiju*, *osmiju*; *devetiju*; *desetiju*; *jedanaestiju*, *jedanaestima*; i t. d. na *ima*, samo u 3. ali 6. padànju.

K' ovima se pridruxujè *oba*, *obe*, *oba*, *obaju*, *obiju*, *obâma*, *obîma*, *obâma*, *oba*, *obe*, *oba oboje*, *s' obâma*, *s' obîma*, *s' obâma*.

Rednè brojorìcsi.

§. 40. Imádù oblicsje i nárav pridàvnih. Do pet imádù svoje posebno izhádjànje odovud do *dvádest* pridàjè se sam *i*, *a*, *o*. *Parvi drugi*, *trechi*, *csetvarti*, *peti*, *shesti*, *sedmi*, *osmi deveti deseti*, *jedanaesti*, *a*, *o*; i. t. d. *dvadeseti*, *dvadeset i parvi*; *trideseti*, *trideset*, *i parvi*; i ost. Ovako do stotinè, kadi se prìdàjù temeljite s' pridstavkom *od*, *jedan od stotinè*, *dva od stotinè*; *jedan od biljadè*, *dva od biljadè*; *tri od biljadè*; i ost.

Razmirnè brojorìcsi.

§. 41. Ovè takogjer slídè nárav iménah prìdàvnih, i jesu slìdéchè izhodèche u muxkom plêmenu na samoglàsnik, ali skupglàsnik: *Jednóstruk* ali *jednostruki*, *a*, *o*, *dvostruk*, *trostruk*, *csetverôstruk*, *peterôstruk*, *shesterôtsruk*, *sedmerôstruk*, *osmerôstruk*, *devetrôstruk*, *deseterôstuk*.

Digitized by Google

Sakupivè jesu: *dvojica*, *trojica*, *csetvèrica*, *petèrica*, *sedmèrica*, *osmèrica*, i t. d. pridávajuch *ica*, zatim: *csetvartina*, *petina*, *shestina*, *sedmina*, *osmina*, i ost. pridávajuch rednìm *na*. Kada se uzimljè brojorìcs u nèznanom plemênu, izhodì na *etero*, i nacsinjà se od temeljitih pridávajuch ìm samo *etero* n. p. pocsimljuch od csetiri: *csetvero*, *petero*, *shestero*, *sedmero*, i ost.

Razdiljivè jesu: *dvà po dvà* ali *dva a dva*: *jedan po jedan*, ali *jedan a jedan*; *osam a osam*, i t. d.

Bilixka. Brojorìcsi uzètè u neznanom plemênu: *dvoje troje*, *csetvero*, *petero*, i ost. pitajù zà sobom vavik drùgò padanje vechbroja *dvoj kónjah*, *dvoj csèljàdi*. Poslidnjè ime i Prilicsnà drugde iztumacsismo obilato.

Drùgò. Redné brojorìcsi imaiù uza se *put* u parvom padànju: *pèti pùt*, *dvadeseti pùt*, i ost. A temeljitè pitajù ga u drugom, *pèt pùtah*, *deset pùtah*, i t. d.

GLÀVA DÈVÈTA

Od zaimênah.

§. 42. Zaime zòvè se besida misto imena ì mnogo pùtah misto istògà izrecsénja postavljena za ukloniti se csestom i neugodnom na istu besidu vrachanju. Razdiljujù se pak na shest varstah, kako u rédu slìdì.

1. Sobstvenà	4 Upitivà
2. Posvoivà	5. Uznosivà
2. Kaxiteljnà	6. Neodlucsivà.

Zaime *sobstvenò* zòvè se, koje sobstvo izlamenuje, i u govorénju misto njègà stòji; buduch tri sobstva imàmò trì zaimena dvà od jednógà a jedno od trojègà izhádjànja: *Jà*, *Tì*, *On*, *Ona*, *Ono*.

Digitized by Google

Prigibànje Zaiménah sobstvenih Jà, Tì.

Jà	Mì	Tì	Vì
Mene	Nàs	Tebe	Vàs
Meni	Nami	Tebi	Vami
Mene	Nas	Tebe	Vas
Sa mnom	S'nami	S'tobom	S'vami.

Zaime On, Ona, Ono.

On	Ona	Ono	Oni	One	Ona
Njega	Njè	Njega	- -	Njih	*obchina.*
Njemu	Njoj	Njemu	- -	Njima	- - - -
Njega	Nju	Ono	- -	Nje	- - - -
S'njim, e	S'njom	S'njim, e	- -	S'njima	- - - -

U drugom i csetvartom padànju u svagdashnjem govorénju potribuje se *me, te: Jà te slushàm, ti me vidish*, a u trechem misto *meni tebi* postavlja se, navlastito za vrimenoricsim zopovidajùchègà nácsina, *mi ti, kâz.-mi, kâza chu ti*. Takogjer u vechbroju misto *nami, vami* uzimlje se *nam, vam*: a misto *njega, nje, nju*, stòji *ga, je, ju*, a misto *njemu, njoj* potribuje se *mu, joj*. Nishta od manje u sloxnogovornosti, i kada se shtogod kroz òva zaimena odredno zlamenuje, oli se govorénju vecha snága daje, imà se cilo potribovati, os n za nikojim prídstàvcim, od kojih na njihovom mistu.

§. 43. *Posvoiva* zaime zlamenuje vlastitost oliti posidovànje, i ukazuje, csià je stvàr, od kojè se govori. Prigibljù se sva kao prídavnà, i jesu slidéchà:

Moj, moja, moje; tvoj, tvoja, tvoje; nash, nasha, nashe; vash, vasha, vashe; njegov, njegova, niegovo, njèzin, njèzina, njèzino; njihov, njihova, njihovo,

Od *njezin, a, o*, pravògà ilirickògà zaimena odgovorismo Otcu Appendiniu u Ricsoslovici franceskoj.

§. 44. *Kaxitèljnò* zaime ukazujè sobstovo oli stvàr, od kojè se govorì, takva jesu:

Ovì, òvà, òvò; òtì, òtà, òtò; ònì, ònà, ònò; ònì istì, onà istà, ònò istò.

Ovò zaime *ònì*, *ònà*, *ònò*, ne vàljà pomíshati sa sobstvenim *on*, *ona*, *ono*; pàrvà imádù nadslovak teshkì, a òvà nikakva, zatìm ònà spadaju na sàma sobstva, a òvà ukazujù stvàri i sobstva, i imádù drùgì nácsìn prigíbànja: onògа, ònè, onògà, onòmu, ònoj, onòmu, onoga, onu, ono, s'onim, s'onom, s'onìm, ònì, ònè, ònì, ònih, ònìm, ònè, ònà, s'onìm, s'onima.

U Mnogìm ne samo dubrovnìcskìm, nego i slavonskìm i bosanskìm knjigam, a navlastito u knjizi, s'kojom se slùxè u vechem dílu nashih darxàvah sveshtenici za pivati Vangjelja, i Epistole, zaime sobstveno misto kaxiteljnoga nepravo stòjì.

§. 45. *Upitivo* zaime slùxì polak svòga imena za shtogod izviditi, razumit, oli izpítat. Jesu òvà: Csì, csià, csiè, csigov, csigòvà, csigòvò, koj, koja, koje, tko, tkà, tkòjà, tkè, tkomu, tkojoj, vishè ne imà. kakvi, kakva, kakvo; shto, shta, ali csesa, csemu, s'csim, shto.

Medju *tko* i *koj* imà se rázlika: *tko* slùxì za upítati obchinskì; a koj imà razumak na blixè stisnut, i jacse odredjen n. p. *Tko ti je tò kàzò? Tvoj priatelj, je li Blax, ali Marko?*

§. 46. *Uznosivò* zaime, zovè se tako jère se uznosì u mísli, iliti potexè se u razumku na zaime ali ime samostàvnò jurve u govorénju pria njéga izrecseno. Ovakvo u nashem jeziku imàmò samo jedno: *koj*, *koja*, *koje*, u prigíbànju ìstò s'upitivim. Kako se pak u mísli i govorénju uznosè, moxèsh viditi u ovìm izrecsénjim: Knjiga, *koju* si mi poslao, uzdarxì mnogo ìstìnah, *koje* protivnici ne pripústajù. Svidoci, *koji* biahu jucsè nashega dushmanina, *koga* jutros obisishè, obsvidocsili, sizgubishè drúxtvo, *s'kojim* biahu doshli.

§. 47. *Neodlucivò* zaime stvàr oli sobstvo obchìnki i neodredjeno prikazuje, n. p. *Nikoji hotiahu ovako, á nikoji drugacsie*. Takva jesu: Niki, a, o, svaki, a, o, nikoj. nikoja, nikoje, kojgod, kojagod, kojegod, kojimudràgo, kojamudràgo, kojemudràgo; *mudràgo* ostàje, nepromìnjeno po svìm padanjìm, tkogod, nitko, shtogod, svashto, dishto, nishto, vas oli sav, sva, sve, svega, svè, svega; svemu, svòj, svemu, svega, svù, sve, sa svìm, svom svìm; svi, sve, sva, svih, svìm, sve, sva, sa svima, jedan, jedna, jedno, jedni, jedne, jedna i ost. nijedan, nijedna, nijednò, jedan i drugi, jedna i druga, jedno i drugo, takvì, takvà, tàkvà.

Bilìxka. Prigìbànje ovih zaimènah jednako je skoro onom od pridàvnih imènah, ali se ne pìshù svaka, kako uczi Otac Appendini: ní je bo istinito, da se *koi* u jedno i u vech brcju jednako *razumi*, ako bo imà rázliku u zlamenovànju, mòrà imati shtogod i u pisànju. Zato u jednob. pishi *koj*, *koja*, *koje*, a u vb. *koji*, *koe*, *koja*, ali neka ti kàxe Dubrovnizski naucsitelj, zashto *j* postavlja, u xenskom plemènu *koja*, u s. pad. *kogà*, *koje*, u 3. *kojemu kojoj*. Moxé biti zato, jere jezik iliricski ne podnosi zasobicè tri samoglàsnika? imàsh rázlog, ali zashto mechè u vb. *koieh koiem*? Zashto, kada je podùminta slaba, i klobuk se na slimenu ljùlja. Ako koren dobro upishesh, i ostàlà chesh dobro pisat, akoli je on barshljiv i gràne chè uvènuti.

GLÀVA DESÈTÀ.

Od Vrimenorìcsih.

§. 48. Vrimenorìcs jest jedna besida, koja u vrimenu sadashnjem, proshastom, ali doshastom ukazuje, da se shtogod csinì, tàrpi, oli bivà, n. p. *xìviti*, *misliti*, *umrìti*. *Ja chu xìviti*, *ti si mislio*, *on je umro*; *jà mislìm*, *ti umirèsh*, *on xìvè*; i ost.

Ostalì nàrodi razlucsujù prigìbànje vrimenorìcsi od prigìbànja imènah, dali u nashem jeziku, kako u

Digitized by Google

Ricsoslovici francezkoj napomènuh, ime òvò naj prikladnie slùxì za jedno i drugo, jère su ostàlà imêna odvish dalêko od zlamenovànja, koje se ovde tràxì. Ricsoslovnik Della Belle i Stullia dajù za imêna *izvodjênje*, a nòvì Martina Sarkoticha *ugíbànje*, a za vrimenoricsi *zdruxênje*. *Ugíbànje* moglo bi se uzéti za imêna, ali nebuduch u zlamenovànju rázlicsito od prigíbànja volio sam kod jednógà ostati. A ostàlà su dalêko od pravògà razumka, koj se ovde tràxì.

Vrimenorìcs *prigibati* hoche rechi nju kroz rázlicsità sobstva i vrimêna na rázlicsite nácsine provoditi.

Sobstvo jedno od onih, koja malo vishe izpísasmo, moxè govoriti od samogà sebe s'jednìm, ali vishe sobstvah, od jednògà, ali od vishe sóbstvah oli stvárih. Ovò mogúchstvo dàjè *jednobroj*, i *vechbroj*. Napokon sobstvo govoréchè, ali s'kojim se govorì, ili od kògà se govorì, jest kad muxkògà, kad xenskògà, a kad neznanògà plemêna: od tuda se vidè ímati vrìmenoricsi u nikojìm vrimênìm plemêna n. p. *Mater je putila, otac ucsio, a dite kralo.*

Razdìjujù se u ilirisckom jeziku na *pomochnè*, i *csinéchè*, na *tarpéchè*, i *sridnovarstnè* na *zaimenivè*, i *brezsobstvenè*.

Pomochnà vrimenorìcs pomàxè drùgù kroz stanovita vrimêna prolazit. Jesu u nas samo dvì *Biti* i *Hotiti*.

Csinechà ukazujè csìnénje ilìti dilovànje: *písati pìshèm, pisah, písa chu.*

Tarpéchà izgovàrà podnáshànje ilìti tarpljénje; *ja sam kàràn.*

Sridnovarstnà stojì medju csinéchom i tarpéchom, i prigìbljè se put csinéchè *státi, stòjim, sìditi, sidìm.*

Zaimenivà jest ìstà csinéchà vekshinom, ako joj pridruxìsh zaime *se: bojìm se, kàràm se, ljùtì se, plàshi se, csùdè se.*

Sve kolikè jesu *redljive*, oli *neredljive*. Pàrvè se prigìbljù polak obchinskih pravìlah, a poslidnjè od njih barem u nikojìm vrimênìm odstupljívajù.

Digitized by Google

Brezsobstvenè zòvù se, koje imádù samo trèchè sobstvo u jednobroju kao *klà*, *garmì*, *sivà*, *kìshi*.

Od Nácsinah.

§. 49. Rázlicsite varste obchinskè izgovárànja vrimenoricsih zovemò *Nácsine*, i brojimò u nashem jeziku csetiri:

1) *Kazajúchi*, koj sadashnje, proshaste, oli doshaste stvàri prosto i odlucsno izgovárà.

2) *Zapovidajúchi*, koj zapovid, proshnju, nagovárànje, pripovid, strah ali xelju ukazujè.

3) *Vezajúchi*, koj kroz vèznik poslidnje izrecsénje s' pridhodéchim sapinjè.

4) *Nesvarshenì*, koj dilovànje ali stálex stvárih nácsinom neodrednim i obchinskim, brez imenovat broj, oli sobstvo, bilixi.

Od Vriménah.

§. 50. *Kazajúchi* nácsin broji 6 vriménah *sadashnje*, *polakproshasto*, *proshasto samostavno*, *proshasto sastavljeno*, *dávnoproshasto*, i *doshasto*.

Zapovidajúchi nácsin pripùshtà samo vríme sadashnjè.

Vezajúchi nácsin bròji vríme *sadashnjè*, *podùvitnò I. paduvitnò II. buduchproshastò*, *budúchè*.

Nesvarshenì nácsin imà vríme *sadashnjè*, *dionorics sadashnjegà*, i *proshastògà* vrimena, vríme *proshastò*, i *priricsnò*.

Prigíbanje pomechnè vrimenoricsi. Biti.

Kazajúchi Nácsin.

Sadashnje vríme.

Jà jesam.	mì jesmo.
tì jesi.	vì jeste.
on, ona, ono jest.	oni, one, ona jesu.

Digitized by Google

Polakproshastò.

jà biah.	mì biahomo.
tì biashe.	vì biahote.
on biashe.	onì biahu.

Proshastò samastàvnò.

jà bih.	mì bismo.
tì bì.	vì bistè.
on bì.	oni bishè.

Proshastò sastavljenò.

jà sam tì si on je	bio, bíla, bílo.	mì smo vì ste oni su	bíli, bíle, bíla.

Dávnòprosh.

jà biah tì biashe on biashe	bio, la, lo.	mì biahomo vì biahote mi biahu	bíli, e, a.

Doshastò.

jà chu tì chesh on che	biti.	mì chemo vì chete oni chè	biti.

Zapovidajuchì N csin.

Sadashnje vrimet

Budi ti budimo mì.
neka on, ona, ono bude. budite vì.

Digitized by Google

Vezajùchi Nácsin.

Sadashnje vríme.

da sam jà.	da smo mì.
da ti tì.	da ste vì.
da je on.	da su oni.

Poduvitnò I.

jà bi tì bi on bi	bio, la, lo.	mì bì vì bi oni bi	bíli, e, a.

Poduvitnò II.

jà bi bio bio, a, o.	mì bi bíli bíli, e, a.
tì bi bio bio, a, o.	vì bi bíli bíli, e, a.
on bi bio bio, a, o.	oni bi bíli bíli, e, a.

Bùduchproshastò.

kada budem bio, la, lo.	kada budèmò bíli, e, a.
kada budèsh bio, la, lo.	kade budètè bíli, e, a.
kada bùdè bio la, lo.	kada bùdà bíli, e, a.

Budùchè.

kada bùdèm.	kada bùdèmò.
kada bùdèsh.	kada bùdètè.
kada bùdè.	kada bùdù.

Nesvarsheni Nácsin.

Sadash. vr. Bìti.
Dionor. sad. vr. budúchí, budúchà, budúchè.
Dionor. prosh. vr. bivshì, bivshà, bivshè.
Proshastò vr. bio, bíla, bílo, bíli, bíle, bíla.
Priricsnò vr. huduch.

Digitized by Google

Bilixka. Sadashnje i ostàlà vrimêna ovde ne mèthùtà u vêzajúchem nácsinu jesu ona istà, kada im se koj vêznik pridpostavì, koja u vezajúchem nácsinu, samo ako nikoja okreshésh, t. j. ako u sad. vr. uzmèsh zadnje slovke u jb. *sam*, *si*, u trechèm sobstvu je, a u vb. *smò*, *ste*, *sù*; shto imàsh takogjer u svakom vrimenu sastavljenom ucsiniti, kakochemo kasnje vidit: niti se vlàdàj polak Naucsitèljah dubrovnicskih, koji u ovom, kao ni u ostàlim mnogìm rázlike ne imádù. Ne potribujé-bo se pravo *jesam*, *jesi*, *jest*, *jesmo*, *jeste*, *jesu*, ako ne na pocsélu izrecsénja, oli kada se shtogod odrednie ukazuje, ili govorénju vèchà snága podàjè, kako chemo kasnje kázati. Drugo Nemechèm xènskò, i neznanò pleme, jère se lahkò nacsinjà od muxkògà.

§. 51. Nácsin govorénja mòxè biti csetverôstruk: *potvardjujúchi*, *nikàjúchi*, *pitàjúchi*, i *smishàni*. Parvì je, kojim smo prigibali pomochnu vrimenorìch *Biti*. *Nikàjúchi* dobìvà pridà se tajnorìcs *ne*, koja se prid sadashnjim vrimenom kazajúchègà nácsina pomochnè vrimenorìcsi *Biti* okrichè na *ni* s' dùgìm nadslovkom: *ní sam*, *ní si*, *ní je*; *ni smo*, *ní ste*, *ni su*.

Pitàjúchi nácsin imà naj pria vrimenorìcs, za njom pitorìcs *li*, pak onda sobstvo pristojéchè; n. p. *jesam-li jà? jesi-li tì? je-lì on? jesmo li mì? jeste li vì? jesu-li oni?* Ovome ako pridpostàvìsh *ne*, ali kadi vàljà, *ni*, imati chèsh nácsin *smishani*: *ní sam-li jà? ní si-li tì? ní je-li on? ni smo-li mì? ní ste-li vì? ni su-li oni? ne kàxèm-li jà? ne govorìsh-li tì? ne mucsimò-li mì? ne mùcsè-li se oni?* i ost.

Bilixka. Pazi, da pitorìcs s' vrimenorìcsi kroz (-) potez svèxèsh.

Digitized by Google

Od redljivih csinéchih vrimenoricsih.

Ilirìcski jezik imádè trì prigíbànja od vrimenoricsih kao i od iménah samostàvnih: parvò izhodì na *am*, drùgò na *em*, trèchè na *im*.

Izglèd parvògà prigíbànja.

Kazajúchi Nácsin.

Sadasnje vrime.

Imàm.	imàmò.
imàsh.	imàtè.
imà.	imajù.

Polak proshasto.

imah.	imahomo.
imashe.	imahote.
imashe.	imahù.

Proshastò samostàvnò.

imah	imasmo.
ima	imaste.
ima.	imashè.

Proshastò sastavljenò.

imao imala, lo } sam. imali, e, a } smo.
imao imala, lo } si. imali, e, a } ste.
imao imala, lo } je. imali, e, a } su.

Dávnoproshastò.

biah } imao, la, lo. biahomo } imali, e, a.
biashe } biahote }
biashe } biahù }

Digitized by Google

Doshastè.

imati chu.	imatichemo.
imati chèsh.	imatichete.
imati che.	imati chè.

Zapovidajúchi Nácsin.

imaj tì.	imajmo mì.
neka on imà.	imajte vì, neka oni imajù.

Vezajúchi Nácsin.

Sadashnje, kako bì recseno, i *prosbasto sastavljeno*, jest istò od kazajúchègà nácsina, samo ako mu se pridà vêznik pristòjni.

Poduvitnò I.

imao bi jà, tì, on. imali bi mì, vì, oni.

Poduvitnò II.

jà bi bio tì bi bio on bi bio	imao, la, lo.	mì bi bíli vì bi bíli oni bi bíli	imali, e, a.

Bilixka. U òvim vrimênim, ako chesh imat sobstvo, vàlja ga naprid postaviti.

Buduchprosbastò.

kada ja bùdèm kada ti budèsh kada on bùdè	imao, a, o.	kada mi bùdèmò kada vi bùdètè kada oni bùdù	imalí, le, la.

Digitized by Google

Budúchè.

kada bùdèm	imati.	kada bùdèmò	imati
kada bùdèsh		kada bùdètè	
kada bùdè		kada bùdù	

Nesvarsheni Nácsin.

Sadash. vri. Imati.
Dionor. sad. vri. Imajúchi, imajúchà, imajúchè.
Dionor. prosh. vr. Imavshì, imavshà, imavshè.
Proshasto vr. Imao, imala, imalo, imali, imale, imala.
Priries. vr. Imajuch.

Bilixka. Proshastò vríme svàkà vrimenorics od ovògà prigíbànja imajúchà na *ao* moxè imatí na sàmì è n. p. *èmò*, *rèkò*, *kàzò*, i ost. Sobstva rázlicsitih vriménah imajúcha jednako izhadjànje razlucsujù se kroz nadslovak, kako si mógao viditi.

Inglèl drugògà Prigíbànja.

Kazajúchi Nácin.

Sadashnje vríme.

Orèm.	orèmò.
òrèsh.	orètè.
òrè.	òrù.

Polakproshastò,

jà orah.	mì orahomo.
tì orashe.	vì orahote.
on orashe.	oni orahù.

Proshastò sastavljenò.

ja orah.	mì orasmo.
tì ora.	vì oraste.
on ora.	oni orashè.

Digitized by Google

Proshastò sastavljenò.

orao sam.	orali smo.
orao si.	orali ste.
orao je.	orali su.

Dávnoprosh.

biah biashe biashe	orao, la, lo.	biahomo biahote biahù	orali, le, la.

Doshastò.

orati chu.	orati chemo.
orati chèsh.	orati chete.
orati che.	orati chè.

Zapovidajúchi Nácsin.

ori tì.	orimo mì.
neka on òrè.	orite vì, neka oni òrù.

Vezajúchi Nácsin.

Sadash. vrí. Kao u kazajúchem nácsinu s' vêznikom.

Poduvitnò I.

jà bi orao.	mì bi orali.
tì bi orao.	vì bi orali.
on bi orao.	oni bi orali.

Poduvitnò II.

jà bi bio tì bi bio on bi bio	orao, la, lo.	mì bi bíli vì bi bíli oni bi bíli	orali, e, a.

Digitized by Google

Bùduchproshastò.

kada bùdèm kada bùdèsh kada bùdè	orao, la, lo.	kada bùdèmò kada bùdètè kada bùdù	orali, e, a.

Budúchè.

kada bùdèm kada bùdèsh kada bùdè	orati.	kada bùdèmò kada bùdètè kada bùdù	orati.

Nesvarshenì Nácsin.

Sadash. vr. Orati.
Dionor. Sad. vr. Orúchì, orúchà, orúchè.
Dionor. pros. vr. Oravshì, oravshà, oravshè.
Proshastò vr. Orao, orala, oralo, orali, orale, orala.
Priricsnò vr. Oruch.

Izglèd trecbègà Prigíbànja.

Kazajúchì Nácsin.

Sadasnje vrime.

Ljùbìm.	Ljùbìmò.
Ljùbìsh.	Ljùbìtè.
Ljùbì.	Ljùbè.

Polakproshastò.

Ljùbiah.	Ljùbiahomo.
Ljùbiashe.	Ljùbiahote.
Ljùbiashe.	Ljùbiahù.

Digitized by Google

Proshastò samostàvnò.

Ljùbih.	Ljúbismo.
Ljùbì.	Ljúbiste.
Ljùbì.	Ljúbishè.

Proshastò sastavljenò.

Ljúbio sam.	Ljúbili smo.
Ljúbio si.	Ljúbili ste.
Ljúbio je.	Ljúbili su.

Davnopròshastò.

biah, biashe, biashe } Ljúbio, la, lo. biahomo, biahote, biahù } Ljúbili, le, la.

Doshastò.

Ljúbiti chu.	Ljúbiti chemo.
Ljúbiti chèsh.	Ljúbiti chete.
Ljúbiti che.	Ljúbiti chè.

Zapovidajúchi Nácsin.

Sadasnje vrime.

ljúbi tì.	Ljúbimo mì.
neka on ljùbì.	Ljúbite vì, neka oni ljùbè.

Veznajúchi Nácsin.

Sadasnje vrime.

Kao kod parvih s' vèznikom.

Digitized by Google

Poduvitnò I.

jà bi ljúbio.	mì bi ljúbili.
tì bi ljúbio.	vì bi ljúbili.
on bi ljúbio.	oni bi ljúbili.

Poduvitnò II.

jà bi bio tì bi bio on bi bio	ljúbio, a, o.	mì bi bíli vì bi bíli oni bi bíli	ljúbili, e, a.

Bùduchprosbastò.

kada bùdèm kada bùdèsh kada bùdè.	ljúbio.	kada bùdèmò kada bùdètè kada bùdù	ljúbili.

Budúchè.

kada bùdèm kada bùdèsh kada bùdè	ljúbiti.	kada bùdèmò kada bùdètè kada bùdù	ljúbiti.

Nesvarshenì Nácsin.

Sadash. vr. Ljúbiti.
Dionor. Sad. vr. Ljubéchi, ljubéchà, ljubéchè.
Dionor. prosha. vr. Ljubivshi, ljubivshà, ljubivshè.
Pros. vr. Ljúbio, ljúbila, ljúbilo, ljúbili, ljúbile, ljúbila.

Digitized by Google

§. 52. 1.) Misto buduch proshàstògà vrimena u svìm vrimenorìcsìm mnogo lipshe i mnogo bolje potrebujè se sadashnjè kazajúchègà nácsina pridpostàvljajuch mu ricsicu, *uz* n. p. *kàdà uzìmàm, uzímàsh, uzìmà, kàdà uzimámo, uzimáte, uzimádù; kàdà uzòrèm, rèsh, è. Kàdà uzòrèmò, uzòrètè, uzòrù, kàdà uzljùbìm, uzljùbìsh, uzljùbì, kàdà uzljùbìmò, uzljùbìtè, uzljùbè; kàdà uzbudem, uzbudèsh, uzbudè, kàdà uzbudemo, uzbudete uzbudù.*

2) Sve vrimenorìcsi izhodéchè u *prosh. vr. nesvars. nács.* na *ao* dobro izhodè na, sam ò s'nadslovkom, i jest za pravo izgovárati lakshè.

3) kàdà se postavljà u sastavljenìm vriménìm sobstvo, stoji naj párvo, za njìm pomôchnà vrimenorìcs prilomljena, pak onda *prosh. vr. nesvarsh. nács*

4) Svàkì skoro Ricsoslovac drúgà dàjè vrimena, koj polak nímacskògà, koj polak talìànskògà, a koj i polak latìnskògà jezika tako rázlicsito, i na mistìm brezìtemeljito, da kod csesto imenovanògà Otca Appendinia nesvarshenì nácsin vríme svarshènògà imádè, shto u nijednom jeziku najti ne budèsh. Zato-bo isto, jère svarsheni razumak nesvarshenà vrimenorìcs dati ne moxè. Da se od istinè uzpridobièsh, otvôri njègovu Ricsoslovicu na l. 87. pak súdi, je-li talìànskì jezik tumacsì, oli, ilirìcskì marcsì: *Gerundio presente ed imperfetto.* Buduchi da ja imàm, dà tì imásh etc. O imajuchi *avendo, ossia essendo, che io abbia.* Evo polak nauka dubrovnicskògà imalo bi svejedno biti *imajuch, govorech, kárajuh, pisbuch, i imajúchî, a, e; govorèchì, a, e; kasajúchì, a, e; pìsbúchì, a, e.* Tko ilìricski ishto razùmì, rechi che, da su nadaleko u razuménju.

5.) Imàmò vríme proshàstò poniki nácsin svarshenògà razumka, koj se vidì biti od nesvarshenògà nácsina, ali je izvan prigíbànjah, kao: *tì se ucsio a ne*

Digitized by Google

ucsio, *meni je svejedno*; *vi govorili*, *a ne govorili*, *jà ne slushàm*. Ovò se zovè vríme *nijednostrano*, i pristajè biti nesvarshenògà nácsina, kako dobiè razumak svarshenì.

Kàdà se stvàr oli dílo koje, koje bi se u doshastom vrimenu imalo ucsiniti, a ucsiniti se vindar ne bude ili, jère nè chemo, oli jère ne moxemò, potribùjè se vríme proshàstò samostàvnò; *Tògà mì ne stignusmo*, *tò jà ne docsekàh*, *tò tì ne izprosi*, hoche rechi: *tò mì ne chemò stignuti*, *to jà né chu docsekati*, *tò tì nè chesh izprôsit*, i ost.

Drugò. Ovò istò vríme lìpo se postavljà misto sadashnjègà, kàdà se shtogod jurve pocsètò, a josh ne svarsheno zlamenujè; n. p. *Priatelju! jà odòh*, *ostaj mi s' Bogom*. *Ode-li priatelju! ode? Odoh*. *Poshao mi u mirù Boxjem*.

Od Nacsinjànja Vriménah.

§. 53. Od sadashnjègà vrimena kazajúchègà nácsina, ne moguch temeljite zákone dati, vàn dabi cio Ricsôslovnik hotio izpísati, postavljàm samo slidechà:

1.) *Polakpros. kaz. nács.* u parvom prigíbànju nacsinjà se od parvògà sobstva *sad. vr. kaz. nács.* okrichuch slovo *m* na *ab*, *ashe*, *ashe*, *homo*, *bote*, *bù*, *kàràm*, *kárab*, *kárashe*, *kárashe*, *kárasmo*, *kárabote*, *kárabù*; u drugom *em* na *ab*, *ashe* i ost. u trèchèm *m* na *ab*, *ashe* i ost. *orem orah*, *orashe*, i ost, ljùbim *ljubiah*, *ljubiashe*, i t. d.

2.) Odstupljujù od ovògà zákona sve vrimenorìcsi ne imajúchè sadashnje vríme kazajúchègà nácsina. Takve pak jesu sve ònè, koje jednom samo shtogod ucsiniti, iliti dilo jednim mahom svarshiti zlamenujù n. p. *umríti*, *udriti*, *ukrasti*, *skocsiti*, *dati*, òvè i ovàkve vrimenorìcsi, kako lahko poznàjèsh, jednim mahom dilo svarshujù, dali ne tako *umirati*, *udarati*, *krasti skákati dávati*, jère ukazujù, da se istò dilo po-

nàvljà oli dìlovati napridujè. Poslidnjè su *redljive*, a pàrvè *neredljive*. Odkuda:

1.) Vrimenorìcsi pàrvè vàrstè izhodéchè u nesvarshenom nácsinu na *ati* csìnè proshàstò samostàvnò kaznács. na *oh de*, *de*, *dosmo*, *doste*, *dosbè*, kao: *dati*, *prodati*, *prodadoh*, *prodade*, *prodade*, *prodadosmo*, *prodadoste*, *prodadosbè*, *dadoh*, *dade*, *dade*, *dadosmo*, *dadoste*, *dadoshè*.

2.) Izhodéchè na *nuti* kao *dignuti*, *skinuti* csìnè na *uh*, *ù*, *ù usmo*, *uste*, *ushè*, *púnuh*, *pùnù*, *pùnù*, *púnusmo*, *púnuste*, *púnushè*, *skinuh*, *skinù*, *skinusmo* i ost.

3.) Izhodèchè na *sti* kao *jisti*, *ukrasti*, *pasti* okrichù *sti* na *doh de dosmo*, *doste*, *doshè*, *padoh*, *pade*, *pade*, *padosmo*, *padoste*, *padoshè*, vindar *dovesti*, i, *dovèsti* sa svojim korenom *vèsti* imádù *zoh*, *ze*, i ost. *dovezoh*, *dovezè*, *dovezè*, *dovèzosmo*, *dovèzoste*, *dovèzoshè*, *dovézoh*, *dovèzè*, *dovèzè*, *dovézosmo*, *dovézoste*, *dovézoshè*.

4.) Izhodécbè na *iti* kao *udriti*, *pokriti*, *umrìti* imajù na *ih*, *i*, *ismo pokrih*, *pokri*, *pokri*, *pokrismo*, *pokriste*, *pokrishè*. Ovò vríme vàljà razlúcsiti od zapovidajúchègà nácsina, jère se u onom imà nadslovak, a ù ovom ne *pòkrì*, *sèkrì*, i ost iznimljè se *udriti*, u *zap. ndc. udri*, u *prosh. ùdrì*, i josh koja.

5.) Izhodéchè na *eti* okrichù *ti* na *h*, *xeti*, *uzéti*, *xeh xe*, *xe*, *xesmo*, *xeste*, *xeshè*, *uzeh*, *uze*, *uze*, *uzésmo*, *uzéste*, *uzeshè*.

6.) Izhodéchè na *chi* csìnè na *koh cse*, *cse*, *kosmo*, *koste*, *koshè*, *sichi*, *rechi*, *pechi*, *sikoh*, *sicse*, *sicse*, *sikosmo*, *sikoste*, *sikoshè*, *rekoh*, *recse*, i ost.

Ostàlà dati che obicsaj, *csuti*, *csuh*, polak 2).

Mnògi òvò vríme s' polak proshastìm míshajù, koje ne imajuch mista izvan dogodòvshtìnah malo se i poznàjè. Odkuda nì je se csuditi Della Belli, ni O. Appendiniu, koj mnògè zákone breztemeljite za òvà vrimêna odrèdì jedno jèrih od *kazaj.* a ne *nesvarsh. nácsina* izvòdì, drùgò; jer vishe izhadjànjàh dàjè, nego

jezik iliricskì podnosì n. p. na l. 93. 3.° vèlì od vrimenorìcsi *krasti*, da imádè u *polakpr. kradiah*, *kradih*, i *kradoh*, kàdà mędjuto jezik samo *kradoh*, *kradiah* mucsno, a *kradih* nikako podnosì. Takogjer ne dokucsujèm, kako kod njega vrimenorìcs *sahnuti* t. j. *csesnuti*, *venuti*, u imenovanom vrimenu moxè imàti *sanjah*, imajuch ovako vrimenorics *sanjati*, koja su u sebi vele rázlicsita. Ako lìst 97. 93. progledàsh, najti chesh josh shto.

Koliko csùjèm govoréche i shtiem pisajúche, csìnì mi se, da svaka vrimenorìcs u nashem jeziku ova vrimêna ne imà; ako-li ih imà, da se polak zákona vlàdà, oli malo od njega odstùpà. Tako bi mi se dobro vidilo rechi, da *sahnuti* u ovom vrimenu ne moxè se potribovati, *gárnuti* dà se dobro vèlì *garniah*, *garniashe garniashe*, *garniahomo*; i ost.

Rávno tako csìnì mi se, da bi vele pristojnie bílo rechi na l. 97. 98, da se *ti* u ovom vrimenu trechègá prigíbanja okrichè na *ah*, *ashe*, *ashe*, *ahomo*, *ahote*, *ahù*, i da se ne vèlì, *kúpiti kùpljah*, *goniti gonjah*, *garliti garljah*, *cíniti cinjah*, i ost. jère se skupglasnik *j*, koga ovde vidìmò, u korenu ne nahodì: súdìm-bo, da bi se obchinski vrimenorìcsi trechègà prigíbanja imale izvoditi na *iah*, *iashe*, *iashe*, *iahomo*, *iahote*, *iahù*, i dà se slovo u korenu stojéchè u vrimenu izvedenom na drugo ne okrichè, nego cilovito ostàjè, oli se izpùshtà. Zato-bi se redljivo prigíbalo: *kupiah*, *goniah*, *cìniah*, *garliah*; i ost.

Shto napokon govorì Della Bella na l. 27 na svarhi §. 3. p. 13. u Ricsôslòvnìku mletaçskom, a Otac Appendini na l. 98, da imádè vrimenoríc-ih razlicsitògà izhádjànja, a istògà skoro zlamenovànja kao: *napraviti*, i *naprávljati*, *kúpiti*, i *kupôvati*, a da vindar rázlicsito izhodè u *pol. prosh.* vrimenu, ali che oprostit jedan i drugi; drùgò-bo je vríme *proshastò*, a drùgò *polakproshastò*, niti je *napravljah* u proshastom, nego u polakproshastom (vidi §. 53. 2).), ni *na-*

pravih u ovom nego u onom; gdi ní je korena, ne ima ni mladice. Rekosmo, da vrimenorìcsi zlamenujúchè dilovanje jednìm mahom svarshenò ne imádù sadashnjega vrimena *kazaj. nács.* daklen joh manje polak proshasto, koje se od njega izvodì, ako ne *budúchè vezajúchègà nácsina*; ne morè-bo se rechi: *jà napravìm, jà kùpìm*, nego *ako, kàdà, da napravìm, kùpìm*, i ost. za imati pak sadashnje vrìme, vàljà uzéti od ovih izvedenu vrimenorìcs *naprávljati, kupôvati, napravljàm, kupujèm*, i ost.

Ovuda daklen od *polakprosbàstògà* vrimena sve izhodì, da vrimenorìcsi, koje naparvodo neshenim iznímànjim podloxene ní su, u parvòm prigíbànju *m* na *h* u drùgòm *em* na *ah*, u trechèm *m* na *ah* okrènù: imam *imah*, orèm *orah*, ljubim *ljubiah*, i ost. vid. §. 43. 1).

§. 54. Sastavljenà vrimêna nac ínjajù se od prôshàstògà nesvarshenògà nácsina pridávajuch pomochnu rìcs *biti* u vrímenu, koje se potribujè, n. p. *ljúbio sam, ljúbio bi, bi bio ljúbio*, i ost.

Budúchè iliti doshastò *kazaj. nács.* imà se od nesvarshenògà nácsina, kàdà mu se pridàjù zadnjè slovke *sad. vr. kaz. nács.* od vrimenorìcsi *hotiti chu, chèsh, che, chemo, chete, chè*, n. p. *imati-chu, imati-chèsh, imati-che, imati-chemo, imati-chete, imati-chè*, kadi u svagdashnjem govorènju izpùshtà se vavik zadnjà slovka *ti* cich lakshega izgovàranja, a to po svìm prigíbànjim: *imachu, orachu, ljúbichu*, i ost.

Dionorìcs sadash. vr. u parvom prigíbànju nacsìnjà se od *sad. vr. kaz. nács.* okrichuch *m* na *juchì* imam *imajúchì*, kàram *karajúchì*; u drugom *èm* na *úchi* orem *orúchì*, pletèm pletúchì; u trechèm *im* na *échi, a, e*; i ost.

Dionorìcs prosh. vr. Okrichè u parvom prigíbànju *m* na *vshì*, u drugom *em* na *avshì* u trechèm *m* na *vshì, a, e, imavshì, a, e, oravshì, a, e, ljubivshì, a, e.*

Prìricsno vrìme imà se od dionorìcsi *sad. vr.* ako

Digitized by Google

se, *i*, *a*, *e*, izpustì u svìm trìm prigíbànjìm *imajuch*, *oruch*, *ljùbech*.

Budúchè vezaj. nács. pridàjè nesvarshenom nácsinu budúchè vríme pomochnè vriménoricsi *biti*: *bùdèm bùdèsh*, i ost.

Zap. nács. okri che se u 1. *m* na *j*, u 2. *em* na *i*, u 3. odmechè se *m*: *imaj*, *ori*, *ljúbi*.

Od tarpéchè vrimenorìcsi

§. 55. Kàdà znàsh prigíbati pomôchnu vrimenorìcs, *biti*, znati chèsh i tarpéchu svaku imajúch njè dionorìcs proshastògà vrimena, koja se samo imenovàtòj rìcsi pomôchnòj u sobstvu, i broju potribitògà vrimena prilucsujè.

Imajuch, kako rekosmo, dionorìcs nárav takogjer iménah pridavnih, prigìbljè se kao i ona, a izhodì na *n* ali *t* kao *ljubljen*, *a*, *o*, *propet*, *a*, *o*, ali u muxkom plemênu na samoglàsnik: *ljubljeni*, *propèti*, i ost. Ovìm ako pridpostavish, ali zapostavìsh pomôchnu vrimenorìcs, imati chèsh tarpéchu vàrstu; n. p. *jà sam ljubljen*, *a*, *o*; ali *ljubljen sam*, *ljubljena si ljubljeno je*, i ost. po svìm vrimênìm.

Od neredljivih Vrimenoricsih.

§. 56. Zòvù se *neredljive*, jère odstupljujù od redóvah iliti pravìlah obchinskih, polak kòjih se ostàlè vrimenorìcsi prigìbljù.

Vrimenorìcs Hotìti.

Kazajúchì Nácsin.

Sadashnje vríme.

Hochu.	hochemo.
hochèsh.	hochete.
hochè.	hòchè.

Digitized by Google

Polakproshatò.

S' ostàlìm sastavljenìm *hotiah*, *hotio sam* ìdè redovíto.

Proshatò Samastàvnò.

hotih.	hotismo.
hoti.	hotiste.
hoti.	hotishè.

Za povidajùchì Nacsin.

hotì tì,	neka chemo mì.
neka che on.	neka che te vì, neka chè oni.

Alì ovo vríme od òvè vrimenorìcsi nì je obicsajno ako ne u govorénju dopustivom n. p. *akô che*, *neka che*, *ako chêmo*, *neka chemo*, i ost.

Nesvarhenì Nàcin.

Sadash vr. Hotiti.
Dionor. sad. vr. Hotijúchì, a, e.
Dionor. prosh. vr. Hotivshì, a, e.
Proshas. vr. Hotio, hotila, hotilo, hotili, hotile, hotila,
Prirics. vr. Hotech.

Vrimenorìcs Rechi.

Sadahnje vríme.

vèlìm.	velímo.
vèlìsh.	velíte.
vèlì.	vèlè.

Polakpr. Ne imà.

Digitized by Google

Prosbastò Samotàvnò.

rekoh.	rekosmo.
recse.	rekostè.
recse.	rekoshè *redovito.*

Zapovidajúchi Nácsin.

Reci, neka rècsè, recimo, recite, neka rèkù.

Budúch. vr. vez. nacs. Da ako rècsèm. recsèmò.
rècsèsh. recsètè.
rècsè. rèkù.

Nesvar. Nács.

Rechi, rekúchi, reckavshi. rekao, rekuch.

Vrimenorìcs Iti, Ichi.

Sadashnje vrìme.

Idèm.	ìdèmò.
idèsh.	ìdètè.
ìdè.	ìdù.

Polakpr. Idiah, ali idjah *redovito.*
Prosh. sam. Ne imà, a sastavljenà su redovita.
Zapov. nàsc. Idi tì. hajdemo mì, ídite vì.
neka on ìdè. neka oni ìdù, ali ídjù.
Ostàlà ìdù redov.

Nesvarsh. Nácsin.

Iti, idúchi, ishavshi, ishao. iduch.

Digitized by Google

Vrimenorìcs Mochi.

Sadashnje vrime.

mogu alì	morèm, moxèm:	moremo, moxemo.
	morèsh, moxèsh.	morete, moxete.
	morè, moxè.	mògù.

Folak proshastò.

mogah.	mogahomo
mogàshe.	mogahote.
mogàshe.	mogahù.

Prosh. sam. Mogoh, mogosmo, mogoste, mogoshè.
Zapov. nács. Ne ima.

Nesvarsh. Nács.

Ne imà.

Dionor. sad. vr. Mogúchì, à, e.
Dionor. prosh. Mogavshì, a, e.
Prosh. vr. Mogao, mogla, moglo, i, e, a.
Prìrics. vr. Moguch. *Ostàlà ìdì redovito.*

Bilixka. Izvedenè vrimenorìcsi od *iti* kao *dojti, projti, pojti* imádù u budúchem vrimenu vez. nács. na *òjdèm, òjdèsh, òjdè, òjdemo, òjdètè, òjdù, kàdà pòjdèm, pòjdèsh, pòjdè, pròjdèm, izìchi* imà na *ìzàjdem, ìzàjdèm, ìzàjdèsh, ìzàjdè, ìzàjdèmo*, i ost.

Od zaimenivih Vrimenorícsih.

§. 57. Ovè, kako jurve napoménusmo, ne razlucsujù se od csinécsih, 'osin da imádù uzà se zaime *se* kao: *karam se kárah se, kárao sam se, kárati chu se, kárao bi se, kárajúchi se*, i ost.

Digitized by Google

Od brezsobstvenih Vrimenorícsih.

§. 58. Brezsobstvenè vrimenorìcsi imádù samo trèchè sobstvo jednobroja, zato ìdù redôvito svàkà polak svoga prigíbànja uzimljuch samo trèchè sobstvo kao: *gàrmì*, *gàrmiashe*, *garmilo je*, *garmiti che garmilo bi*, i ost, *garmech*, *garmivshì*, *garmêchi*. Takvà jesu: *kishiti*, *daxditi*, *snixiti*, *kiati*, oli bolje *kìshì*, *snixì*, *dàxdì*, *kià*, *pomete*, *trìskà*, *pràskà*, *túrnjì*, *sìvà*, *bòlì*, *vèdrì se*, *òblàcsì se*, *dànì se*, *nòchì se*, *jutrì se*, *svìchè se*, *smarcà se*, i ost.

Od Vrimeno-koreno-rícsih.

§. 59. Sveako ne samo vrimenorìcs, nego i istò ime samostàvnò imena oli vrimenorìcsi, olì kojemu dràgo beside primàxè koren biti; nishta od manje posebnìm nácsinom nikoje vrimenorìcsi òvò ime posvòívajù. Vrimenorìcsì ovè jesu, koje taknusmo na §. 53 ne imajúchè sadashnjega vrimena kazajúchègà nácsina, u kojìm, kako je inostrancu mucsno kod redljívih pàrvò sobstvo izvestì, tako je mucsno najti budúchè vezajúchègà nácsina. Ne manje nishta koliko mogúche biashe dokúcsiti, najdosmo slidéchà:

1) Vrimenorìcsi, koje dilovànje jednìm mahom svarsheno ukazujù, ízhodéchè u *nesvarshenom nácsinu* na *nuti* kao: *ganuti*, *dahnuti*, *niknuti*, *viknuti*, od kojih izhodè *gibati*, *dihati*, *nicati*, *vikati* i ost. u budúchem vrimenu kazajúchègà nácsina okrichù slovke *uti* nesvarshenògà nácsina na *em*: *da ganèm*, *dahnèm*, *niknèm*, *vîknèm*.

2) Izhodéchè na *riti* kao *umriti* okrichù *iti* na *em*: *kàdà umrèm*, *proxdrèm*, *ùdrèm*, *òdrèm*; izvadi *pokriti*, *sakriti pokrièm*, *sakrièm*, i josh kòjà.

3) Izodéchè na *chi* ckrichù *chi* na *csem utechi*, *kàdà ut csèm*, *izpêcsèm*, *svúcsèm*.

Digitized by Google

4) Izhodéchè na *csiti*, *citi* okrichù *iti* na *im* ako *smocsìm*, *skocsìm*, *posvidocsìm bàciti bàcim*; na *csati* csinè *am dokòncsam*.

5) Izodéchè na *biti* ali *piti* okrichù *ti* na *em dospiem*, *kùpim*, *ubiem*.

Odágnati s'ostàlim pridstavcìm izhodì na *renem ako dognèm*, i ost. uzéti *uzmèm*, otéti *otmèm*, obuti *obujèm*, izuti *izujem*, sáciti *sàdim*, zaditi *zadièm*, ulíti *ulièm*.

Kechi che tkogod, da bi se bòljè òvè rìcsi za izvedenè, a protivnè za korènitè uzéti mogle, mislio sam i jà o tom. ali ne imàjuch se s'kim pravo svitovati, jère shto imadoh pri rúci knjigah, nijedna od ovè varstè bèsidah, ne govorì, ostadoh kod parvè mìsli; ako iznajdèsh, da je tako bòljè, prosto ti je zákone okrénuti, a i tako màlà je rázlika, dali svàr u sebi velikè cínè.

Od Dionorìcsi.

60. Kako sam se u mnogìm uslobodio odstúpiti od Otca Appendinia i njegova naucsitelja Della Belle, tako odstupih i u tumacsènju *dionorìcsah*. Da svaka redljiva vrimenorìcs imádè *dionorìcs sadashnjègà* i *proshastògà* vrimena, vríme *próshàstò príricsno*, tájati se ne moxè, je-li shto vìshe u nesvarshenom nácsinu csinéchè varstè imádè, xelìm od Ucsenih iztumaceno viditi. Kako se koja i kàdà ìmà potribovati, viditi chemo na njihovom mistu.

Od *dionorìcsi* sad. i prosh. vrimena, moxè biti, ne budè inadè, nego od vrimena proshastògà i príricsnògà. Shto se poslidnjègà tícsè, znàm istinito, da ga jezik ilirìcskì imádè, i postàvljà se popùt príricsàkah na pítanje *kako*; n. p. *Shtedech i poslujuch sticsù se bogatstva, a shtiuch pozrànja*. I zato mu dadoh ime príricsnòga vrimena.

Digitized by Google

Od proshastògà rechiche koj, da bi se imalo bolje nazvati *dionorìcs proshastoga vrimena*, jère ima oblicsje pridàvnògà: *ljúbio*, *l'úbila*, *ljúbilo*, *ljúbili*, *ljúbila*, *ljúbila*, tó te ne imà smútiti, jère u Taliánah i Francézah istà besida, koja slúxì u csinéchoj varsti misto proshastògà vrimena, stòjì u tarpéchoj misto dionorìcsi n. p. *io ho amato*, *j'ai aimé*, vèlì jednako muxko i xensko, a u tarpéchoj vàrsti vèlì se: *io sono amato*, *amata*, *je suis aimé*, *aimée*; od csesa mì, imajuch rázlicsitu u tarpéchoj varsti dionorìcs, potribè, ne imàmò. Da pak òvò vríme za svàkì spol imà svoje izhadjànje, vàlja pripísati kakojstvu i vlastítosti jezika.

§. 61. U tarpéchoj vàrsti ne imàmò drùgò izvan sàmè dionorìcsi proshastoga vrimena, koja vindar sva vrimêna svarshenih nácsìnah u kripost pomochnè vrimenorìcsi izgovàrà, kako si vídio na §. 55. Ovà izhodì na *an*, *en*, *et*, *ut*, kao: *kàran*, *bien*, *pròklet*, *dignut*; i izvodì se od nesvarshenògà nácsina slidéchìm nácsinom.

1) Izhodéchè vrimenorìcsi na *ati* okrichù *ti* na *an* kao: *psovati*, *psovan*, *darôvati*, *darovan*, *a*, *o*.

2) Izhodèchè na *csiti*, *citi*, *chi* csine dionorìcs na *csen* kao: *ucsiti*, *ucsen*, *mucsiti mucsen*, *bâcìte*, *bàcsen*, *svúchi* *soucsen*.

3) Izhodéchè na *eti* izpúshtajù slovo *i* mínjajuch nadslovak kao: *uzéti*, *uzêt*, *prokléti pròklèt*, *òtéti otèt*. K' ovima se pridàjù izhodèchè na *uti* *dignuti dignùt*, *skinuti skìnùt*, *krénuti krènùt*.

4) Izodéchè na *siti* okrichù *siti* na *shen* kao: *nositi noshen*, *prositi prosben*, *kositi kosben*.

5) Izhodéchè na *biti*, *piti*, *viti*, *liti* okrichù vekshinom *ti* na *ljen* *ljubljen*, *pìliti pìljen*, *gúliti gùljen*.

6) Izodéchè na *titi* okrichù vekshinom obe slovke na *tjen*; *mlátiti mlàtjen*, *plâtiti plàtjen*, *naglâviti*, *glàvljen*.

Ostàlà izvédi, kako ti bùdè dràgò; znaj vindar da mòrà izáchi na *n*, ali *t*, i dà se nadslovak òshtrì

okrichè na teshkì, a tèshkì na kratkí, kako si u naparvadonèshenìm mògò opaziti.

Od Pridstavka.

§. 62. Ovako se imenujù ricsice, kroz koje rázlicsità, koja stvàri medju sobom imádù, uznoshénja, i'iti vèzànja izgovàràmò. Imà ih od rázlicsitih, vàrstah, nikoji nikojà a drùgì drùgà pítajù padànja.

Drùgò padànje pítajù: Izvan, brez, cicha, vìshè, nìxè, blixe, dàlje, svarhu, radi, zaradi, poradi, oko, okolo, priko, do, od, pokraj, kraj, nakraj, pria, kod, blízo, misto, namisto, polak, poslie, nasrid, posrid, izmed, izmedju, evo, eto oto, eno, ono, van izvan.

Trèchè padànje pítajù: *Prema, proti, naproti, suproti, po, pri, u, na, k', s', o; ka*, kadà stòji prid imenom pocsimajúchìm od istògà slova, potribujè se, a inacsiè, *k'* s' ispustkom.

Csetvàstò padànje pítajù: *kroz, uz, prid, za, pod, nad.*

Shèstò padànje pítajù: *Prid, pod, s', s', za, medju, med, nad.* Ovi pridstavci vladajù ne samo òvà padànja, koja im se ovde dàjù, nego i druga, ali u drugom razumku, kako chemo kashnje viditi.

Od Priricska.

§. 63. Priricsak nàzivljemò onu besidu, koja nácsin stànja, stálexa, i dilovànja stvárih ukazujè. Drùgi su *mista* i *vrimena*, drùgi *broja* i *rèda*; nikòji *kolikojstva, prispodábljànja*, i *kakojstva*, a nikòji *popúshtènja*, i jedni *ukazivànja* i *pitànjà*; a jedni *potvardjivànja* i *nikànja*; òvi *sumnjè* i *prilikè*, òni *sastavljànja* i *rastavljanja*.

Priricsci Mista.

Gdi, kadi, óvde, ónde, túte, tu svagdi, nigdi, gdimudràgo, okolo, na okolo, na desno, na livo,

Digitized by Google

livo, desno, ovamo, onamo, izdvóra, izvan, izvâna, unûtra, iznûtra, prid, sprid, sprida, stràga, gori doli, drugamo, igdi, drugdi, s'ovu stranu; s'onu stranu, kod, blízu, dalêko, vani, na dvéru, gdigod, kûdà, odkud, kamo, amo, tamo, odovud, odonud, odtud, odtuda, ovuda, onuda, dôklên, kroz, s'drugè strane, iz bliza, naprid, natrag, nastranu, dòvle; dòtle, còvlè.

Priricsci Vrimena.

Kàdà, sàdà, tàdà, tadaj, onda, valje, hitro, bárzo, udilj, odma. skoro, dávno, odavno, ukratko, dan na dan, dan i noch, vazda, od dàna, do dàna, svaki dàn, vaz dràgi dan, vas bòxi dan, vas dùgi dan, do nochi do pónochi, do pódne, na dàn, na nedilju, na mìsec, na godinu, na ùru, svakè urè, pria, ikada, nikada, uvik, vavik, od sada, od sele, u napridak, vech, tù skoro, onogda, nikidan, danas, sutra, prikosutra, jucse, prikojûcse, litos, làni, onomlàni, prìklàni, sutradan, jutros, u jutru, rano, kasno, sinoch, vecsêras, danas, u žoru, prid zoru, u svanútje, prid vecser, k'vecsêru, u zdravu Mariu, u sûton, u mràk.

Priricsci Broja.

Jedan pût, dvà pût, trì pût i ost. koliko pútah, vishe pútah, rìtko, csèsto, pàrvi pût, drùgi pût i t. d. svaki pût, mnogo pútah, nikoliko pútah, kadikad.

Priricsci Rèda.

Naj pria, prid svega, pàrvò, drùgò, zatìm, pàk, pàka, poslie kashnje, naj poslie, rèdom, jedno za drugìm, redôvito, ùredno, neuredno, ujedno, zajedno, skupa, naizmìnice, jedan za drugìm, dvà a dva, najednom, smetêno, pomìshano, privàrnùto, starmô-

Digitized by Google

glavice, u arpi, svarhutoga, pak onda, opet, iznova, takogjer, poisti nácsin, rávno tako.

Príricsci Kolikojstva.

Kako, tako koliko, toliko, malo, mnogo, puno, dosta, odvishe, savish, izobìla, obilato, vìshe, mànje, naj mànje, na primer, sa svìm, sve, nishto.

Príricsci Prispodábljanja.

Bòlje, gòre, vìshe, mànje, mucsnie, lakshe, jednàko, skoro, ishtom, mnogo vìshe, strahovito, neizmìrno, nàj manje, nàj vishe, sve tô vishe, sve tô manje, sve tô bolje protivnìm nácsinom, pacse.

Príricsci Kakojstva.

Dobro, zlo, òpàko, svesardno, dobrôvòljno, silom, teshko, mucsno, lahko, jedva, ishtom tot, pravo, krìvo, eh zbilja, za oklad, pametno, múdro, u lagji, po suhu, krajom, po môru, môrem, po vôdi, ocsito, òtàjno, izmùcse, iznenada, na jurish, iz shálè, po láhko, iz svega garla, dragè voljè, slobodno, junacski, vitexki, pishice, konjicski, vòzech, jashuch, púzuch, na saonicam, u kolim.

Príricsci Popúshtènja, vidi kakòjstva.

Príricsci Ukázànja.

Vekshinom, imádù za sobom iména, Evo, eto, eno, ono, oto, kàdà se prosto shtogod ukazuje, potribujù a pad. n. p. evo ga, evo ih, eto nas; kàdà se pak na pítànje *tkoje*, *shtoje*, odgovàrà, imajù parvò pàdànje. *tko je to? evo ja*, *shto je ono? eno zèc i lisica.*

Digitized by Google

Prîricsci Pitànja.

Zashto, k' csemu, gdi, kàdà, koliko, kamo, kako, kàdà, dòklèn, u koja doba, shto, zashto, je-li, rad shta, porad csêsa?

Prîricsci Potvardjénja.

Da, jest, tako je, istina je, doisto, zaisto; ufano, istinito, stanôvito, brez sùmnjè, brez dvoimbè, brez pomanjkánja, brez shálè, zbilja, zazbilja, naisto.

Prîricsci Nikànja.

Ne, ne daj Bog, ní je, ni poshto, po nijedan nácsin, nikàko, nisthta, nikadà, ni-ni.

Prîricsci Sùmnjè.

Ako moxe biti, ako bi, ako je istina, ako je tako, u dogodjaju, na príliku, po dogodjaju, po srichi, po nesrichì.

Prîrisci Prîlikovànja.

Tako dobro, kao, kako, na ìstì nácsin, jednàko, vìshe, ni vìshe, ni mànje, kakogod, kakomu dràgo, drugacsie, ìnacsie.

Prîricsci Sakupljénja, i Rastavljànja.

Skupa, ujedno, zajedno, u ìstà doba, u ìstò vríme, obchìnski, u obchinu, cilôvito, sve na jedanput, u svemu, josh, na vlastito; osin toga, takogjer. Protivnìm nácsinom, drugacsie, samó, imenom, ocsi na ocsi, od glávè, nà glavu, od stránè, osobito, ponáse, posebnìm nácsinom.

Digitized by Google

Od Medjumetka.

§. 64. Medjumetak zòvè se ònà besida, kòja rázlicsita sarca ganútja ukazujè. Imaih, kao i príricsahch od vìshè várstah.

Medjumetci Zacsudjènja.

Ah! ah shto govorìsh! ho ho! Boxe dràgi! je-li to mogúche! kako je lìpo! gledajte samò! kako io! ta ní je mogúche! tkobi reko: shto shto! csudna rúga! pardacsinè! sjáseta! csuda Boxe!

Medjumetci Zazívànja.

Slushaj! gledaj! pazi! csujèsh! csujètè! vidite! hodi! hodite! pristúpi! pristúpite amo! pomozi Boxe! nu, nude! deder! dàjdè!

Medjumetci Xàlènja.

Ah xalosti! tùgo moja! jao! shkode! csudna teshka kvára! tò je kvàr tò! teshkè nevoljè! shta chu se prímit! kamochu se sàdà okrénut! Shto chu ucsiniti! vajme! ajme! kuku! lele! po Bogu! ajme meni! do Boga mògà!

Medjumetci Pmukovànja.

Ajde! nuder! deder! dede! nu! veselo junaci! xivo! csvarsto! darshte bratjo! josh! josh malo! aj junaci! ne sramotimo se! nu ìsho!

Medjumetci Zapovídànja.

Smìrom! mucsi! stisni zùbe! shúti! jezik za zube! ne tícsi! ostavi! ne dìraj! mìrùj! ne bucsi! ne krívi-

Digitized by Google

se! ne bugari! ne petljaj! ne xúmori! ne csevarljaj! ne barbljaj! ne pèntàj! ne cigáni! ne klapaj!

Medjumetci Dosadè, i Odbìànja.

Na stránu! s' púta! csùj! bixi otole! ukloni se! u kraj! odstúpi! projdi me se molim te! ostavi me! pusti me stàt! nosi taj smràd! ukloni tò! shupàj! zamicsi! pobiràj se! beri se!

Medjumetci Proklinjànja.

Ne bilo te! ne bilo me! proklet biò! zemlja te proxdarla! grom te ubio! ocsiti izkapale! oslípio! mozag ti izvodnio! zmia te ujla! Bog te ubio!

I Bog bi dao! da bi ih vishe ne ímali, i da bi tako ostàlè díle govorénja lahko od naucsitelja prímili, i uzdarxali, kako se òvàj prímà brez svakògà tumacsitelja.

GLÁVA JEDÀNÀÈSTÀ.

Od Krasnôslovja.

§. 65. Krasnôslovje imenujè se postavljànje svakè besidè na misto, koje nárav i slàst jezika pità.

Svako sastavljénje besìdah, kojih razumak doisto zá se jest razumljiv, ilìti, kòje sáme po sebi cilôvit zá se dàjù razumak, ali se vindar kroz slidéchà bòlje iztumacsiti moxè, zove se *slovstvo*.

Kàdà pak slàgànje vishe rícsih dàjè svarshenì razumak, kojemu nishta ne mànjkà, imà se *Izrecsénje*. Ako-li pak vishè izrecsénjah medju se svèzànih svarsheni dàjù razumak, dobivà se *Romanôslovstvo*. Na príliku. *Pametni ne xelì samo csestitost sebi prilicsnih*; (slovstvo) *nego se marljivo slìxì svakim prílikom, ko-*

ja na esestitost vòdi; (izrecsénje) *naj vecha ugodnost, koju chùti, jest vavik plod tarsènjah, kija uloxì.*

Za stignuti ime glasôvitò velikôgà vajvode ní je dosta sardce nepristrashenò; nego se izizkuje josh: da se u mnogìm pria uvixbà stvárih poznánjim, po kojìm sardca smionost ràdjà istinitu kripost.

§. 66. Obchinskì i naj poglavitìi krasnôslovja zákon imà se ovi: *Svaka besida u govorènju morà onim stati rédom, kojìm na parvo oka otvorènje slovstvo svoj razumak pameti ukazuje.*

Odkuda vàljà se pomnjivo csuvati, da se ne uvrìdì naravskì rèd, koga jezik pítà, a josh vìshè, da se ne dà kojoj vrimenorìcsi, pridstavku, oli píricsku, ili kojoj besidi padànje, koje joj ne pristòji n. p. ne bi dobro rekao, kako vèlì Appendini: *Ovì je esovik umitan garcskògà jezika*, jère òvò nash jezik ne podnosì, ako né latinski *gnarus*, ali nimacski *kundig*, spadajuch kod nas znánje na sama mogúchstva pameti, a umiteonost na dilovànje rukah i ostàlih tila údah. Vèlìbo se: *znam garcski govoriti, ali ne umìm písati*. Niti bi pravo reko: *tì si ne visht moga, alì od moga jezika*, nego *tì si ne visht momu jeziku*. Je-li se pak rechi moxe: *Jà sam gospodar mene*, ali pako: *jà sam gospodar moj*, ali *od mene*, ostavljàm Dubrovniku, da odlùcsì, mì chemo se medjuto po Lìci, Karbavi, Bosni, Slavonii Dalmacii, i blixnjoj Harvatskoj poslidnjìm slúxiti.

Kako-smo pak-god osam dílah govorénja do sàdà rèdom tumacsili, tako chemo i ovde u pagled Krasnôslovja polak Relkovicha k'svarhi potésati, ne gubech vindar izprid ocsih Otca Appendinia.

Digitized by Google

CLÁVA DVANÀÈSTÀ.

Od Imena.

§. 67. Sva imêna pridàvnà, zaimena, i dionorìcsi, kojegamu dràgo vrimena imádù slágati sa svojim samostàvnim imenom u plemênu, broju, i padànju, n. p. *Kàdà òvà pisah, biashe jesen lipa, dan ugodan, vrime tiho. Mladiche kripost ljubéchè i nekripostni ljùbè.*

Kàdà vìshè iménah samostàvnih jedno samo pridàvnò imálè, òvò dolazì u vechbroj, n. p. *Ante i Tonica biahu marljivi, ali Todor, Maksim, i Kostadin nepamnjivi.*

Ako u istom slovstvu òli izrecsénju dòjdè zajedno u istom padànju vishè samostàvnih od rázlicsitih plemênah, pridàvnò ime, i dionorics dohodi u vechbroj neznànògà plemêna, olì se s'najzadnjim slàxè: *Mirnost, nauk, i tarsenje u svakon je hvalè vridno. Trùd, pòmnja, i tarsénje vòdè na poznánja. Sbtienje dobrih knjìgah, obchènje s' ucsènim, prigovàranje s'mûdrim mnogima biahù koristna.*

Kàdà se u izrecsénju naholì samostavno s'jednim samo pridàvnim, olì s'jednim zaimenom, olì dionorìcsi, samostàvnò imà odstrag státi, n. p. *Glasôviti vitez, velìki vojvoda, dobri naucsitelj, pomnjivi ucsenik, neutrudjeni texak;* a ne *vitez glasôviti*, i ost.

Nahodéchi se u istom slovstvu olì izrecsénju dvà samostàvnà na rázlicsite stvàri spadajúchà, plemenitiè stojì vavik u drugom padànju, a drùgò polak vlàdànja vrimenorìcsi. Odkudà naholéchi se s'njima prídàvnò s'onim se slàxè, kojègà kakojstva ukazujè, n. p. *Obicsaj mùxa jest vladànje xenè. Ocsitovànje svetògà Ivana zovè se knjiga uzdarxéchà velika otajstva stvoritelja svita.*

Kàdà se sastajù dvà imena samostàvnà, od kojih jedno posidovànje ili imànje drugògà ukazujè, tadaj

Digitized by Google

posidovànje zlamenujúchè okrichè se u pridàvnò, kako smo jurve istumacsili, n. p. misto *Cesara brat*, *vrâta kuchè*, *otca sbràp*, imà se rechi: *Cesarov brat*, *kuchnà vrata*, *otcsev sbràp*, *Rimski pàpa*, *darvodiljski zànat*, a nè *Rima pàpa*, i ost.

Sastajuch se u govorénju dvà samostàvnà, od kojih jedno prìmà kakojstvo drugògà, kakojstvo davajúchè okrichè se na pridàvnò. n. p. za rechi: *Kúpio sam zdilu od zemljè*, vàlja rechi: *zdilu zemljenu*, jère ime *zemlja* dàjè kakojstvo imenù *zdila*; ako-bo upitàsh, *kakva je zdila?* imà se odgovoriti: *zemljena*. Tako rèci: *srebrenà xlica*, *midenà tàva*, *zlàtnà kruna*, i ost.

Ime, koje zlamenujè uzrok kakvògà ucsinénja, bívànja, oli dilovànja, dohodì u drugo padànje s' pridstavkom *od* n. p. *Umrò je od glàda*, *poginuo je ad sablje*, *poblédio od stràha*, *pomámio se je od dobra*.

2. *Padànjè*.

§. 68. Pridàvnà imêna: *Pun*, *dóstojan*, *nedóstajan*, *xeljan*, *sit*, *gládan*, *vridan*, *xédan*, *potriban*, i josh moxè biti kojà pítajù drugo padànje. *Pun uljudnosti*, *nedostajan csasti*, *xeljan razgovora*, *sit kruha*, *gladan kruha*, *xédan vodè*, *potriban nauka*. Premda se poslidnje bòljè izgovàrà ovìm i prílicnìm nácsinom: *trîba mu je nauka*, *imà potribu od svega*, i ost.

Dali *siromashan*, *prázan*, *prav*, *umitan*, nepodnosè nikakova uzà se padànja, kako im dajè Otac Appendini, veli-bo se: *Ovi je csovik siromashan*, *nàshi su bàmbâri prâzni*, *tì si prav*, *on je umitan*. Ostàlà koja Appendini bilixì, oli sù protivnà uhu, ili su dionoricsi, koje u pogled vládànja ne dolazè u broj pridàvnih imênah, nego vrimenoricsih, od kojih se izvodè.

Digitized by Google

3. *Padànje.*

§. 69. Trèchè padànje pítajù sva pridàvnà imêna, koja zlamenujù korist, shtetu, ljúbav, názlob, marzénje, prignútje, spodobnost, jednákost, prílicsnost, kao: *koristan*, *hasnôvit*, *prudan*, *prudljiv*, *shkodan*, *shtetan*, *shkodljiv*, *nehasnôvit*, *dràg*, *mil*, *prietan*, *zapri tan*, *ugodan*, *marzak*, *oduran*, *gadan*, *spodoban*, *prílicsan*, *pristojan*, *jednak*, *víran*, *nevìran*, *obicsan*, *neobicsan*, *naucsan*, *podlcxan*, *visht*, *nevisht*, *milostivan*.

4. *Padànje.*

§. 70. Pridàvnà imêna zlamenujúchà miru, t. j. vishina, shirinu, nixinu, tankost, oli jedrinu pítajù csetvàrtò padànje, ako ime sámo dohòdi, oli s' brojorìcsi prigibljivom, inacsie se potribujè samostàvnò polak vládànja brojosìcsi, n. p. *Tvoja tarpeza biashe nogu visôka*, *pet nôgah duga*, *a trì noge shirôka*.

6. *Padànje.*

§. 71. U shèstò padànje dolazì ime samostàvnò, i dionorics, kàdà ono sámo oli s' ovìm kojìm, ili zaimenom dohodéch zlamenujè, nácsin na koj, oli orudje, kojìm shtogod bivà, ili se csìnì.

U prigíbànjìm iménah viditi se je moglo, da òvò padànje imà prid sobom pridstavak *sa* s' izpustkom, ali brez izpustka, dali, koliko mi se csìnì ne potribujè se svaki put i u svakom nácsinu dobro: kàdà ime ukazujè, nácsin, na koj shtogod bivà, potribujè pridstavak brez izpustka prid imenom pocsimajúchìm od *i*, *x*, ali *z*, inacsie s' izpustkom: *blago se s' umichom i shtednosti sticsè*, *a s' linosti i nehajstvom raztecsè*. Ako li orudie, kojìm se shtogod csìnì, ukazujè, pridstavak se izpushta: *ubio ga je kolcem*, *umlátishe ga sikirom*, *udávi chete rúkom*, *dovatiche nogom*, i ost.

Digitized by Google

Dobro se vèlì jedno i drugo, dali vindar ne svaki put, kako chèsh poznati, ako malo pòmnju na govorénje uzìmàsh. Vridno bi bilo jezìku zákone obchinske i temeljite inokupnim boljih Iliriànàcah dogovorom odrédditi na izglèd òstalih Nàròdah, kàko Voltigi u pridgovoru svogà Ricsôslòvnika Iliricsko-talianskо-nimacskògà pìshè. Jère koliko su temeljitìi zákoni, toliko je lákshi, izvarstìi, i plemenitìi jezik.

§. 72. Inà takògjer jezik iliricski ovu vlàstitost, da nikoja pridàvnà imena s'jednìm lipshè, i poniki nácsin obicsajnie, nego s'drugìm samostàvnìm imenom stòjè. Takvà jesu n. p. *Sînjè mòre, rujnò vìno, zelenà gora, carnà zemlja, britka sablja, tvàrdi kamen, pústi csovik, làdà pamet, bìli dvòri, bìli gràd, rusà glàva, xàrkò sunce, zmiasharenà, pitomà jabùka, maskì vuk, xivà pogan, milà majka, svu dragu nòch, vas boxi dan, svu càlu zimu*, i ost.

GLÁVA TRINÀÈSTÀ.

Od Zaimènah.

§. 73. Vidili smò, kako se zaimena prigibljù, sàdà vàljà viditi kako se u govorénju potribujù, koje mìsto zastirù.

Buduch sobstva zaimenivà vekshinom podloge vrimenorìesih, kàdà imena ní je ùzà nje ocsito oli pòtajno, mòrà ovìm nácsinom státi zaime sobstvenò, n. p. *Jà sam tvoj priatelj, ti si moja skarb, on je dobro mislio, privarili smo se, zaboravili ste vashu duxnost, biahu na poskoku* (tancu).

U ovom i prílicsnom razumku zaime stojì ocsito oli pòtajno prid vrimenorìcsi; ako-li je izrecsénje pítajúche, slìdi za njom: *Pishesh-li ti? bojite-li se vì Boga? hochè-li one dojti?*

Ali vàljà znati, kàdà se imà zaime ocsito, a kàdà

Digitized by Google

pòtàjno postaviti: koliko pútah kroz govorénje ukazujemò stvàj ali sobstvo nácsinom odrèdjenìm, ili koliko pútah odredno zlamenujemò stvar oli sobstvo, mìsto koga u govorénju zaime stojì, vàljà ga ocsito postaviti, n. p. *Jesi-li tì ònì malovridni mladich, koj starie ne poznàjè? Tì i onoga glasovitògà viteza rodiak, mi smo ucsinili sva mogùchà, ali oni nè hotiashè u nishto pristat.* Ako-li se govorì nijednostrano, i neodredno, ili ako vìshè vrimenorìcsih jednu samo imádè podlogu, zaime se u parvom dogodjaju razùmì, a u poslidnjem kod parvè samo vrimenorìcsi ocsito stòjì. *Mogo si i boljè naucsiti; da si hàjtò, i vishe bi znao; kako si pròstrò, tako spàvàj.*

Ovo se razùmì takogjer od govorénja pítajúchègà, u kojem odgovor vindar potribito stojì brez zaimena: *Jesi-li shtio Appendinia? ní sam. Hochesh-li ucsiti francezki? ne imàm kad, znash-li, shto je zaimè? znàm.*

Kada-se-god iz pridstupka i poslidka podloga vrimenorìcsi razùmì, zaime se izpùshtà, oli kàdà na jednu vishè vrimenorìcsih, kako rekosmo, spàdà. *Molìm, prosìm, nagovàràm, ali sve utamen. Mì se kinìmò, tarsìmo, tèxìmò i rabimò, kao da chemo uzvik xíviti. Govorio, a nè govorio sve ti je jedno. Bíli bogati, ali ubogi, imali mnogo, ali malo, bíli stari ali mládi, svismo smarti dúxni.*

§. 74. Zaimêna podnosè prikratjénje u 2. 3. i 4. padànju jedno-i vech-broja, kako u prigibànju napoménusmo, a to:

1) Kàdà stòjì za vrimenorìcsi u zapovidajúchem nácsinu: *podaj-mu knjigu, káxi-mi istinu, písbi-joj shtogod novògà, káxite-im, da se ne bòjè, pítaj-me shto ti drago. zóvni-ju unutra, poshaljite-ga u nauk, odtirajte-ih od sebe, prímite-ih u drúxtvo, zóvni-te-ih na megdan, porúcsite-ìm da dòjdù.*

2) Vavik u govorénju svagdashnjem, zaufanom, i priateljskom, *Ako mi ne virujèsh, jà chu ti ga doníti, da si mi blixè, kàzò bi ti dvì.*

Digitized by Google

Ako je govorénje uzvisheniè, i za shtogod xivlje, i s'vechom snágom ukázati upravljeno, postavljà se cílo. *Poklam bi bio sina mojega brata tebi izrúcsio, ni je samo csest tebi, a meni radost stvorio, nego josh cílo pleme, pacse istu domovinu naresio. Njega pitàj, a ne mene. Jà vas shaljèm u ucsionicu, a vi njega vodite na igralishta. Vi ste meni kázali, a jà sam njima porúcsio.*

3) Za pridstavcìm pítajúchìm csetvàrtò padànje: *u zao csas pò me, dobro pó te, ajde uzanj;* vindar zaimêna xenskògà plemêna stòjè za njim cíla: *poshalji pó nju, sidi uzà nju,* i ost.

4) Za príricscìm ukazajúchìm: *Evo me, eno ti ga, eto ti nam ga, eno nam ih, oto je, oto ih.*

Ako vindar òvì príricsci slùxè za ukázati shtogod s'vechom snágom, postàvljà se cílo zaime. *Evo mene, ako ni ste s'njíme zadovoljni. Eto njega, kàda ni je drùgògà.* Vindar trèchè ostajè prikràtjeno bilo govoténje kakvomu drago s' príricscìm ukazajúchìm, koji svaki put kripost vládànja ne imájù: *Shto radìte? evo mì pìshèmò, eno oni skàcsù, eto vì dojdoste.*

Bilixka. Kakogod zaimena u napòmènùtìm padànjim podnosè prikratjénje, tako se nahodì u istim skoro dogodjajim kod pridavnih imenah, dionoricsih, i istih zaiménah imajuchih oblicje pridàvnih u 2. pad. jb. muxkògà i neznanògà, u trechem i shestom vb. gubech ovde *a*, ónda *u*, govorech n. p. misto *dobromu*: *dobrom*; *s'drobrima*: *s'dobrim*, i ost.

§. 75. Uznosivò zaime *koj*, *koja*, *koje* imáde svegjer sloxeno biti u broju i plemênu sa svojim pridstupkom, iliti imenom, na koje spadà; vàljà pak svaki put tikomice pridànj postávjiti pridstupak, kàdà se moxè, n. p. nebi dobro rekao: *Jà sam vishè pútah moje nakanenje xelio ocsitovati*, nego *jà sam vishè pútah xelio ocsitovati moje nakanenje, koje tì xudìsh poznati.* Takogjer; *meni je tvoje priateljstvo drago* reci: *meni je drago tvoje priateljstvo, koje*, i ost. *Csovika sva*

Digitized by Google

ònà vesèlè, *koja*; *csovika vesèlè sva ònà*, *koja*, i t. d.

Kàdà je pak zaime uznosivò u parvom slovstvu iliti pridstupku nácsinom pitajúchim, zaime slidéchè stòji u neznanom plemênu: *koj je ono*, *shtono s' tobom sinoch govorì? koja je ono*, *shtono pod lipom sidì? koji biahu ono*, *shtono propivashè?*

N jti chesh dogodjajah, u kojìm *shto* misto uznosivògà zaimena *koj*, *koja*, *koje* stòji, a to kàdà prid njim stòji *oni*, *ona*, *ono*: *Ovo je ona duhanica*, *shto mi je tvoj brat poklonio*, *ovo su one*, *gospoje*, *shto smo jutse vidili*. Vidish òvde, da *oni ona*, *ono* ne stoji kao ukazivò nego kao prostò koje drùgò zaime.

Zaiména ukazivà *evo*, *eto*, *oto ono* mnogo pútah imádù prid sobom, dali s'razlikom: *evo* potribujè se od sobstva oli stvari naocsitè i posve blízu stojéchè, *eto*, *oto* ukazujè sobstvo i stvàr malo daljè stojéchu a *ono* naj daljè: *Evo ovi*, *ovaj óvde*, *eto taj túte*, *eno onaj onamo*. *Kadi si bio? evo ovde malo daljè*, *koga si susrio? eto toga tù*; *csie su to knjige? ono onoga onamo*.

§. 76. Neodlucsivò zaime *kojgod*, *kojagod*, *kojegod* u govorénju vavik pàrvò misto uzimljè, i potribujè vrimenorìcs u svojem slovstvu brez razcipljénja; vrimenorìcs ako je u sastavljenom vrimenu, oli je, mòxè biti, zaimenivà, medju *koj* i *god* ulàxè se zaime *se*, i pomochnà vrimenorìcs *biti*. *Koj-je-god bogat*, *mislì*, *da je csestit*, *koji-su-god lìno poslovali*, *za malo su obilovali*. Vindar u pisànju i govorénju plemenitiem potribujè se *svaki*, za kojim slídi uznosivò zaime *koj* sa svojom vrimenorìcsi, pak onda vrimenorìcs s' ostàlim, koja spadajù na izrecsènje od *svaki*: *svaki*, *koj kripost ljubì*, *pria svashto podnosì*, *nego u duxnosti pomànkà*.

§. 67. Kàdà dòjdè u govorénju vishè neodlucsivih zaiménah, v ljà ih tako postávljat, da se jedno drugomu potivech ne dobijè glàs uhu neugodan, n. p. hotech kázati, da se mudrôslovci u micànju sùnca i zemljè ne slàxti, imao bi ovim nácsinom progovoriti:

Digitized by Google

Jedni vèlè, da se zemlja mùcsè, a sunce stòji, drugi govorè, da zemlja stòji, a da se sunce mìcsè, niki dokazujù ovako, niki onako, svaki polak svojè svìsti i rázloga.

Ako-li okolovshtine pítajù, da se govorénje raztègnè za imati vèchi ureshaj, oli moxè biti, jère se ne moxè od manjè uesiniti, valja zaimena priuzimati; n. p. *Jedni vèlè, da je svit od Boga stvoren, a jedni, da je od Angjèlah ucsinjen; drùgi hòchè da je od vika bio, a drugi, da se je sam iz sebe u vrimenu izveo; niki govorè, da se je sve po zgodi i dogodjaju ucsinilo, a niki natèxù, da nárav sve uzrokovà, òvi se gùbè óvde, òni zapinjù ónde, i istinu govorè samo òni, koji iz ricsi Boxje dokázànja, i rázloge vàdè.*

GLÁVA CSETÀRNÀÈSTÀ.

Od Vrimenorìcsi.

§. 78. 1) Svàkà svarshena vrimenorìcs pità ùzà se parvo padànje ocsito, àli potajno: *Jà govorim, a vi slushàte, Naucsitelj uputjujè, i tumacsi, a ucsenici primajù, ucsim, i ucsimo, i josh ne mógu, da naucsim.*

2) U jednom svarshenom slovstvu ne moxè vìshè od jednè svarshenè vrimenorìcsi misto imati. Jest pak svarshena vrimenorìcs, koja imádè ùzà se ocsito ali potajno u parvom padànju ime ali zaime n. p. *ucsìm, pìtàm*, jest svarshena vrimenorìcs, jère imà ùzà se zaime *jà* razumivìm nácsinom; *mì se csudimo, shto vì govorìtè*, imà se zaime ocsito, *mì, vì. Govoriti, misliti, csuditi se*, jesu vrimenorìcsi nesvarshene, jère ne mògù prímiti podlogè, iliti parvògà padànja. Odkudà, kàdà se vìshè vrimenorìcsih u istom slovstvu sastanè, jedna samo dàjè razumak, a ostale dohodè u nesvarshenì nácsin.

3) Svàkà csinéchì vrimenorìcs pità za sobom, oli

prid sobom ocsito oli razumivo csetvàrtò padànje, n. p. *shtièm knjigu, slaxem pismu.*

4) Vrimenorìcsi zlamenujúchè kakvo izvarshénje, oli dilovànje u kripost orudja, ali kakvòkà nácsina iztumacsena kroz istu vrimenorìcs, pítajù shèstò padanje, n. p. *Pishè knjigu sokolovim perom u vlastitoj karvi mocsenim, pak privarchè liste s' hitrimom nevidjenom.*

5) Vrimenorìcsi zlamenujúchè korist, ali shtetu, osin csetvastòga padanja imajù trèchè n. p. *tebi orèsh, tebi, sièsh, tebi branjàsh, tebi chesh i xeti; ukradoshè mi konja; odvede mi sestru.*

Ovliko se moxè reckli u obchinu, dali vrìdno je trúda progledati nikoje vrimenorìcsi, kojé sad òvò sad ònò padànje, kad s' pridstavkom, kad brez pridstavka potribujù. Pria niego ponáse od svakògà, koje vrimenorìcsi vládajù, govoriti pocsmèmò, vàljà znati, da pitanje i odgovàranje svegjer u padànju slàxù. Odkuda odgovor ilici ònà besida oli ime, zaime, pridavnò ime, i dionorìcs, s' kojima se odgovàrà ná pítànje *tko*, ali *shto?* ima se postaviti u parvo padànje, *koga, koje, shta* ali *csesa* u drugo, *komù* ali *csemu* u trèchè, *koga* ali *shto* s' csinéchom vrimenorìcsi u csetvàrtò, *s' kim* ali *s' csìm* u shesto, n. p. *Sin moga susida shàljè knjigu tvòme strìcu s' velikom zahvalnosti.* Vidi chesh, kako pítànje i odgovàranje slàxù, kàdà se ovako upìtàsh: *Tko shàljè? sin shaljè, csù sin? moga susida. Shto shàljè? knjigu, komu shaljè? tvòme strìcu, kako shaljè? s' velikom zahvalnosti.*

Vrimenorìcsi prosto vladajúche 2 padànjè.

§. 79. Stíditi se — stídìm se starièga.
Nádatí se — nàdàm se priatéljah.
Bojati se — bòjìm se Boga i starièga.
Prójti se — prójdi se zla i nesrichè.

Digitized by Google

Nasititi	nasitio si me pogacsè.
Nahrániti	nahránio sam ga kruha.
Nadojiti	nadojila me je mati mlíka.
Napojiti	napoji ga vôdè.
Odrícsiti se	odricsujèm se vràga, i sotônè.
Izbaviti se	izbavih se nevoljè.
Oslobóditi se	oslobodi chu se neprílikè.
Uxeliti se	bi se uxelio lipa kípa.
Odvarchi se	odvargo sam se svega.
Nestajati	nestade ga, nestajalo ih je.
Nauxívati se	nauxivao sam se svìta.
Naxderati se	naxdrao se je mesinè.
Strashiti se	strashi se garmljavinè.
Uhititi se	uhitio se je posla.
Metati se	metnuo, vargò, hitio se je zèca.
Spoménuti se	spoméni se stariih.
Dobaviti se	dobavishè se kraja.
Odmetnuti se	odmetnuti se posla.
Sititi se	sititi se dobrocsinitèljah.
Csuvati se	csuvati se grìha.
Pripasti se	pripàdà se zla.
Odsvojti se	odsvojio se je blàga.

Vrimenorìssi pitajúchè 3 padànje.

§. 80.

Militi se komu.	Díliti vojnícim plàchu.	
Obechati shtogod komu.	Dosáditi súdu.	
Obiknuti se csemu.	Navístiti	komu shtogod
Túxiti se súdcu.	Objáviti	
Obáditi poglaváru.	Oglásiti	
Klànjati se Bogu.	Dati na znánje	
Zajmiti susidu jasprè.	Zadovoljiti pravdi.	
Ugoditi gospodáru.	Prikázati se spavajúchemu.	
Ugádjati svitu.	Uzéti komu shtogod.	
Porúcsiti komu shtogod.	Umaknuti se dushmaninu,	
Ustégnuti konju uzdu.	Nazvati, komu dobro jutro.	
skúpsti komu kose.	Podloxiti koga sebi.	

Digitized by Google

Fúgai se } Komu.
Narugívati se }
Narúgati se
Oprícsiti se istini.
Omiliti vojsci.
Odráxati neznanu.
Pridati se nonatelju.
Naslonìti komu shtogod.
Narédìti mladjemu.
Izrúcsiti priatelju.
Upodobiti se } Komu.
Spodobiti se }
Zamiriti bogatu.
Protiviti se stariemu.
Udíliti ubogomu.
Virovati kázanju.
Shkoditi sebi.
Prisúditi komu rázlog.
Pokloniti } Komu shtogod.
Prikázati }
Narícati }
Uvitovati se Bogu u rédu.
Ucimiti na xao komu sht.
Ozvati se } Komu.
Oglasiti se }
Odpísati priatelju.
Kázati komu shtogod.
Utechi pedepsi.
Odoliti sili.
Opovidìti komu shtogod.
Skríviti } Komu.
Sagríshiti }
Oprostiti komu.
Odpustiti komu.
Priporúcsiti priatelja k.
Obechati posleniku plàch.
Zapéti mrixu ticam.

Podverchi } komu nogu.
Podmetnuti }
Domáriti komu.
Otéti nepriatelju grád.
Ujednácsiti se vechemu.
Krátiti } Komu shtogod.
Zakrátiti }
Uzkrátiti }
Dodiati komu.
Omarznuti } priatelju.
Dotúxiti }
Izneviriti se ljùbovci.
Poníziti se stariemu.
Zaprícsiti komu shtogod.
Umaljati se } uvridjenomu.
Umoliti se }
Priglàviti } Komu.
Privíknuti }
Prikricsati }
Ukloniti se zlu.
Doarvati } Komu.
Dojacsati }
Sterati komu vàrke.
Ocsitovati vlâdànju.
Csuditi se pametnomu.
Prítiti zlotvoru.
Oppogovoriti shtogod krívcu.
Prilúcsiti se volji Boxjoj.
Pristoji se meni.
Znano je tebi.
Treptì mi } Sarce.
Predami }
Rigà mi se kozlevinom.
Uzrignu mu se jajevinom.
Racsi joj se.
Shtucà joj se.
Csinì mi se.

Digitized by Google

Popustiti ludjèmu.
Odgovoriti } komu.
Odgovárati }
Ugrabiti komu shtogod.
Nadomiriti { Komu
Naknaditi. } shtetu
Napoménuti komu shtog.
Smiati se budali.
Steklo mi se je.
Trájà mi se bolest.

Prizirè mi se.
Snilo } mi se je.
Sanjalo }
Drimljè mi se.
Niknushe mu barci.
Zaside mu zalogaj.
Stuxujè mu se.
Dogadjà mi se.
Zgadjà mi se.

Bilixka. Osìn ovizih, sve vrimenorìcsi zlament jûchè shtetu oli korist, zahválnost, ali nezahválnost, dávànje, otimànje, oli uzimànje pítajù izvan csetvàrtògà trèchè padànje.

Vrimenorìcsi pîtajúchè 6 padànje.

§. 81. Pocárniti ugljenom.
Slúxiti se tugjom haljinom.
Zaslípiti koga csímgod.
Klimati glávom.
Hitati se nogam.
Bacati se kàmènjem.
Pobratiti se s' nepriateljom.
Upriázniti se s' kíme.
Pocsupati se s' pianim.
Micati uhom.
Oxeniti se udovicom.
Otrovati sicsimom.
Klikovati s' hvalom koga.
Dokúcsiti } s'pametiu sht.
Dohititi }
Doséchi. }
Grabiti shakom.
Shkropiti vodom.
Posipati } prashinom.
Posipávati }
Posúti }

Utaxiti se ljudskom karvi.
Dogovoriti se s'kíme.
Políti vodom.
Vatati se rúkom.
Miriti vodu bukarom.
Okoliti nepriatelja s'vojskom
Popáliti ognjem.
Shaliti se s'kíme.
Spardati se s' budalom.
Zamútiti } kashu -
Zabíliti } kiselinom.
Zamlícsiti }
Plésati nogam.
Potvoriti } koga lúpexom.
Tvoriti }
Potezati topom.
Karcati brod shenicom.
Svitovati se s' pametnim.
Pitati dìte mlikom.
Zavínuti } komu vràtom.
Zavarnuti }

Digitized by Google

Omraziti se s'kíme.
Omársiti se mlíkom.
Svaditi se sa susidom.
Ográditi njivu tárnjem.
Tlacsiti zemelju nogom.
Okrúxiti dasku shèkom.
Obastréti gràd vojskom.
Stisnuti shtogod klishtim.
Nadhoditi } koga
Nadvísiti } mudrostiu.
Karstiti vodom.
Zobati kljunom.
Pokriti kabanicom.
Nadáriti milôstima.
koriti koga pianstvom.
Rocsiti se s'kíme.
Ogarnuti ponjevom.
Nazvati koga Petrom.
Zagarnuti motikom.
Cokotati zùbìm.
Viati dùbom.
Krétati glávom.
Vézati Konopom.
Kléti se Bogom.
Slaviri se } júnacstvom.
Dùsiti se }
Zamíriti okom.
Sastati se }
Susriti se } s'kíme.
skobiti se }
Opitì se rakiom.
Promíniti kon. s'ciganinom
Narechi koga Carem.
Zabavljati se s'csíme.
Izhoditi rodom od krézóvah.
Smíriti se kruhom.
Xdribati se s'drúxtvom.
Pasati bacsvu obrucsem.
Smiriti }
Pogoditi } balotom u cilj.
Svatiti }
Zapovídati vojskom.
Drugôvati s'kíme.
Sloxiti s'opakim.
Otvoriti shkrinju kljúcsem.
Zavaditi se s'kíme.
Pokárati se s'rodiakom.
Inaditi se s'priateljom.
Porícsiti se } s'kíme.
Prirícsiti }
Sloxiti se s'drugìm.
Pogoditi se s'targovcem.
Oditi se svílom.
Zavarchi se brimenom.
Káditi tamjanom.
Oblíti vodom.
Pradvati se s'kíme.
Arvati se sa smartiu.
Svítliti ùgàrkom.
Hrániti se skàkàvcìm.
Upravljati vojskom.
Pokrípiti se víncem.
Pomíshati vodu s'vínom.
Rastaviti se s'bratjom.
Raslati se s'drùgom.
Privarchi komu xivôtom.
umoriti koga.
Ucsiniti koga králjem.
Pomíriti se s'kíme.
Zaklinjati koga Bogom.
Okoristiti se s'csíme.
Promechati se s'vínom.
Brániti se sabljom.
Shtrapati blatcm.

Digitized by Google

Nasladiti se } s' csíme.
Nasaldjivati se }
Ugoditi se }
Spodobiti se s' voljom Boxj.
Ignati se s' dicom.
Shaliti se s' priateljom.
Okladiti se s' kíme.
Mazati se uljem.
Potiti se potom.

Bushnuti } s' kim o zemlji
Bubniti }
Omlátiti }
Prati vodom.
Tarti rucseníkom.
Poshtápiti se sinôvìm.
Shkrípati zùbìm.
Znoiti se znojom.
Darxati se s' kime.

Bilixka. Svàkà vrimenorìcs, kod kojè se moxè pítati *s' kim*, *s' csìm*, potribujè 6 padànje.

Vrimenorìcsi pítajùche pridstavak Na.

§. 82. Utáboriti se na polju.
Priskocsiti ne pomoch
Zgárnuti na harpu.
Pribiti na vráta.
Pustiti se na koga.
Prímiti na konak.
Izvoditì ne dvòr.
Uzdignuti na csast.
Mécsiti lisicu na kokoshi.
Kupiti na harpu.
Pushtiti blàgo na njivu.
Nositi gjubar na polje.
Obisiti kabanicu na klin.
Vishati pránje na plòt.
Dopríti } na kraj.
Dopirati }
Kucati na prozor.
Jahati } na magarcu.
Jashiti }
Zvati na pomoch.
Pozívati na gostbu.

Lexati na zemlji.
Leehi na zemlju.
Sarditi se na koga.
Igrati se na zare.
Potégnuti krívca na srìdu.
Obazdríti se na koga.
Dóchi } na potribu.
Spasti }
Túxiti se na koga.
Lajati na susida.
Dóchi na pámet.
Pasti na um.
Imati } na pométi.
Darxati }
Miriti na malich.
Brecati na koga.
Roditi se na svit.
Izájti } na svitlostot.
Dójti }
Márziti na zlo.
Izprícsiti se na koga.

Digitized by Google

Ganuti Gíbati Prignuti	ko. na milosardje.	Uznìti Uznositi Nositi	na bardo.
Kárati se na koga.		Povrátiti se na lókex.	
Obrátiti Okrénuti Privesti	poluvirza na viru.	Torgati na kòmàde. Targnuti sablju na koga. Dochi, sáchi se na manjè.	
Sùmnjiti na koga.		Stati komu na rèp.	
Pljuvati na marcinu.		Ucsiniti kom. shtogod na xò	
Shtetovati Kvarovati Gubiti	na csemu.	Iti Biti Státi	komu na ruku.
Staviti se na shto.		Ichi	
Dati komu shtogod na znan.		Zvati koga na rúcsak.	
Nukati koga na pòsò.		Vézati konja na konop.	
		Nataknuti, túcka na ráxanj.	

Bilixka. Sve skoro, vrimenorìcsi imajúche sebi pridrùxen pridstavak *na* kao. *napartiti*, *natovariti*, *naslôniti* potribujù ovaj isti pridstavak za sobom. Drugo: sve vrimenorìcsi zlamenujùche micànje, gíbànje, potézànje ali uznoshénje iz mista nixègà na vishè pitajù za sobom pridstavak *na*, n. p. *Uzpéti se na jablan*, *izáchi na velebich*, *skocsiti na stinu*.

Vrimenorìcsi pitajúchè pridstavak U.

§. 83. Postaviti macs u kene.		Skocsilo Súnulo	mu je u glàvu.
Zagledati se u shto.			
Utopiti se u môre.		Virovati bogu.	
Izgúbiti se u pripovìdànju.		Povirovati u csàre.	
Udariti kolac u zemlju.		Stòji u meni.	
Nadhoditi Nadvísiti	koga u mudrosti.	Staviti u trèche rùke.	
		Dati na ostavù.	
Poljùbiti otca u ruku.		Obrátiti u pustosh.	
Zamocsiti pero u cernilo.		Bacati u môre.	
Zaplesti se u kupinu.		Báciti u vodu.	
Postaviti shtogod u rèd.		Záchi u brime.	
Udriti u placs, u vìsàk.		Zajmiti jasprè u koga.	

Digitized by Google

Skupiti se } u harpu.
Sbiti se }
Pítati jasprè u koga.
Prositi milost u králja.
Skocsiti komu u ocsi.
Kázati u ocsi.
Zamotati duhanicu u rúbac.
Svíriti u diple.
Udarati u cìvnik.
Gledati u ogledalo.
Ostaviti shtogod u koga.
Zalôxiti Shtogod u koga.

Bilixka 1. Kod *Svakè* vrimenorìcsi, koja zlamenuje kakvo gibànje, ili micànje izvana u nutra, stòji pridstavak *u*: *Póchi s' polja u grad*, *uliti vino u bacsvu*, *varchi kupus u kacu*, *lechi u postelju*.

Bilixka 2. Svàkà vrimenorìcs, kod koje mìsto *kod* moxè stati *u*, pìtà òvì pridstavak za sobom, oli prid sobom, n. p. *Kúpio sam knjigu u Taliana*, *zajmio sam jasprè u priatelja*, *bio sam na posidu u sùdca*, moxè se rechi: *Kúpio sam knjigu kod Taliana*, *zajmio sam jasprè kod priatelja*, *bio sam kod sùdca*.

Bilixka 3. Vrimenorìcsi imajúchè prid sobom ovaj pridstavak, pitajù i za sobom vekshinom, ako se ne protivì koj drùgi zákon jurve izrumacsen.

Vrimenorìcsi pitajúchè pridstavak Za.

§. 84. Darmati } koga za nos.
Potézati }
Popasti koga za vràt.
Zgrabiti koga za rùku.
Hlépiti }
Csesnuti }
Venuti } za csìm.
Ginuti }
Pogíbati. }
Inaditi se za koga.
Dobrostáti za koga.
Siditi za tarpezom.
Piti za ali u csiè zdràlje.
Imati }
Uzéti } koga za slúgu.
Darxati }
Màriti za koga.
Uhititi se } komu za skùt.
Uvatiti se }
Prímiti se za gràna.
Odréditi koga za sùdca.
Lakomiti se za csìm.
Kruniti koga za králja.
Izabrati koga za vladaoca
Odlùcsiti koga za posridnika.
Privézati konja za plòt.
Udati se za momka.
Hoditi za kìm.
Prèxati za kìm.
Namazari koga za králja.
Voditi koga za rùku.
Darxati koga za budâlu.
Hájati za koga.

Digitized by Google

U òvì rèd postavljà Otac Appendini (na l. 208 i.°) vrimenorìcsi *rieti* iliti *rechi*, *govoriti*, *csuti pìsati*, i *znati*, u prílici: *Shto su rekli*, *ali govorili*, *csuli*, *pìsali i znali za tvoga brata?* i vèli na istom mistu, da se protivì zákonìm dobròga krasnôslovja iliricskoga potrìbovati *od* místo *za* n. p. *Shto su csuli od tvoga brata?* Uzdam se, da ne bude zamiriti, akò mu se rècsè, da bi se òvò moglo protiviti zákonìm njegova, a ne iliricskoga krasnôslovja.

U iliricskom jeziku drùgò che rechi: *pìsati shtogod za brata*, a drugo *od brata* i ost. pridstavak-bo *za* tìcsè samo isto sobstvo, ali stvàr, od kojè se govorì, a pridstavak *od* spadà kad na sobstvo samo oli stvàr, kad na kakvosti i svojstva sobstva, ali stvàri. Ako poznajèsh rázliku u latinskom jeziku medju pridstavcim od *de* i *ab*, razumi chesh, shto se lixè. Kàdà se pitàj n. p. *shto si csuo za brata?* pìta se; *je-li xìv, kako stoji?* Ako-li se pìtà: *shto si csuo od brata?* imà se na dvà nácsina razumiti: parvo *jesi-li csuo kako se ponosì tvoj brat*, iliti, *kakvo xivlènje vòdi?* drugo: *jesi-li csuo shto tvoj brat govori?* Napokon *za* ukazujè vekshinom shtogod dobra, a *od* shtogod zla n. p. *Jesi-li csuo, shto se govori od tvoga brata?* t. j. *jesi-li csuo, kako svit zlo o njem govori? Jesi-li csuo, shto za tvoga brata* t. j. *kako se zanj nástoji, kako se o njem dobro govori?* Da su òva dvà potìvna razumka, dopusti che istì O. Appendini, ali nè che dokázati, da se oba pod pridstavkom *za* uzdàrxè. Drugo. Na pìtànje *za koga*, *za shto*, *za koliko* svaki put, a za pridstavkom ovìm istìm vrimenorìcsi prilipljenìm mnogo pútah postavljà se pridstavak *za*: *záchi komu za légja*, *zasisti za zdilu*, *pìtati za koga*, *kúpiti za jaspru*, i ost.

Digitized by Google

Vrimenorìcsì pitajúchè pridstavak Po.

§. 85. Vládàti se po komu. Razglásiti po gládu.
Slati po koga. Skákati po njivi.
Hoditi po zemlj. Shétati po polju.
Plivati po môru. Udariti koga po glávi.

Bilixka: Nájti ohesh, moxè biti, josh koju vrimenorìcs òvè varste, ali se vekshinom ovakve vládajù polak pitànja, *kùdà*, *po koga* i *pothto*, kojih odgovor dolazi s' pridstavkom *po*. *Ingiezi se vòxè po môru, patke plivajù po vôdi: Shalji po govedinu, hodi po zecsevinu*.

Vrimenorìcsi pitajúchè pridstavak Od.

§. 86. Ovè varstè prostih i jednostrukih vrimenorìcsih ne budèsh mnogo nájti: *Shtéditi se od posla, trestise od straha, odahnuti od trúda, bixati od koga*; ako-li koju i najdesh, uzàznàj, da zlamenujè uklonénje ili odmaknútje csesa od csesa, ali kògà od kògà; drugo: da je tàkvà vrimenorìcs sastavljena od istògà pridstavka, a trèchè: da mòrà biti u tarpéchemu zlamenovànju: *olbien od kuchè, odpushtan od sluxbè, postvaljen od poglavárah, posiesen od nepriatelja*.

Vrimenorìcsi pitajúchè pridstavak Iz.

§. 87. 1) Vrimenorìcsi, kojegod zlamenujù kakvo izhodénje, prineshénje micànje ali gíbanje iz mista unutarnjègà na izvanskò, potribujù pridstavak *iz*. *Nositi vino iz pívnicè, bixati iz gràda, kopati jaspru iz zemljè, ubiti iz pushkè*.

2) Sve vrimenorìcsi sastavljene iz ovògà pridstavka: *izhoditi iz môra, izlietti iz jamè*.

3) Kàdà vrimenorìcs zlamenujè micànje, gíbànje, ali potézànje s' mista vishèga na nixè, potribujè misto pridstavka *iz* pridstavak *s'*. *Pàdà shimla s' krova*,

Digitized by Google

òrì se kamènje s' vishînè. vîcsè vîla s' velebicha, pobignuti s' polja, ukloniti te s' púta. Ovde svagdi misto *s'* moxè státi *iz*, kako vîdish.

Vrimenorìcsi pítajúchè pridstavak Po.

§. 88. *Lupnuti, bubnuti, bushnuti, trisnuti s' kîmè o zemlju, mâhnuti o zîd, râditi poslôvati o csemu, visiti o dlaci misliti o dobitku, omârsiti se o mèso, govoriti, misliti pisati o komu, pòmnjiti o napridku.* Vèli takogjer O. App. *pripoznati se o komu*, ali súdîm, da se boljè vèli *pripoznati se a komu*, jer je ovako i Stulli rèkò.

Vrimenorìcsi pítajúchè pridstavak k', *ali* ka.

§. 89. Pridstavak *ka* prid imenom pocsimajúchîm od istògà slova, a inacsjè *k'*, pítajù vrimenorìcsi sastavljene iz pridstavka *pri: pristúpiti k' oltaru Boxiem, primaknuti se k' tarpezi.*

Drugo. Svakà vrimenorìcs, koja zlamenujè primaknútje, ali priblixávànje k' csemu: *Svrâtiti se k' priateju, prilucsiti se k' ostàlîm, utechi ka komu.* Vèli se vindar *dóchi, otîchi, îchi potézati kuchi.*

Vrimenorìcs Biti.

§. 90. Ovà vrimenorìcs, ako ne stòjî u izrecsénju odgovarajúchèm, imádè svegjer dvà parva padànja, jedno prid sobom, a drugo za sobom: *Tî si lin, Jakov je marljiv.*

Kolikogod pútah dòjdè òvà vrimenorìcs u sadashnjem vrimenu samostojécha, ali u drugom kao *pomochna*, postavljà se udilj za parvom izrecsénja besidom, ako takva pridstavak ne bi bíla, a to svaki pùt prîkratjena: *sam, si, je, smò, ste, su. Jà sam gládan, tî si xêdan, on je pian, mî smo goli, oni su odivênivî ste obucsenî.*

Digitized by Google

Ako li je izresénje odgovarajúchè, stòji ù pocsétu brez prikratjénja: *Je-li doba póchi doma? Jest. Jeste-li nashi? jesmo. Jesu-li doshli? Jesu.* Ovò vìdish takogjer u govorénju pítajúchem, ako izvadish trèchè sobstvo jednobroja.

Shto se govorì od pomochnè vrimenorìcsi *biti*, to se imà razumiti od drugè *hotiti*. *Hochete-li upantiti sve, shto se od vrimenoricsih biti i hotiti kàxè? Hochemo. Dili Zobao trìshànjah? Bi. Hochesh-li naucsiti tvoje shtivènje? Hochu. Ja chu nástojati, koliko je magúche, ako chesh tì u drúxtvo psistati.*

Ako vrimenorìcs *biti* imádè prid sobom tajnorìcs *ni*, ne vàljà lípiti po dobrovnicsku: *nijésam* raztèxùch, oli *niésam* misto *ni sam*. Josh gorè csinè, koji misto *ni je* píshù *nie*, jère ne razlucsujù medju tajno- i vrimeno-rìcsi.

§. 91. Buduch, da naj vishè u govorénju òvè dvi pomochne rìcsi dohodè, za ne ucsiniti koj put kakvo pomànjkánje, vàljà slidéchà zabilixiti. Kàdà za jednom bojazljivom besidom slidì drùgà vrimenorìcs, kroz koju xelímò ukázati govorénje potvardjujúchè, imà za njom státi *da ne: On se bòji, da joj se shto ne dogodi. Vi se bojíte, da mi ne dosadite, ti se bojish, da ne budesh bien.*

Ako-li xelímò istì razumak kratjìm nácsinom ocsitovati, vàljà *da ne* izpustiti, a slidéchu vrimenorìcs u budúche vríme postaviti: *Bojim se, bi chu koran, strah me je, poginu chu.*

Dali, kàdà xelímò, da bude razumak níkajúchi, imà se prid budúchè vríme postaviti sàm vêznik *ni: Bojim se, né chu sve naucsiti, strah me je, nì si dobro razumio.*

Vrimenorìcs Imati.

§. 92. Ovà vrimenorìcs kao i mnògè drùgè, kàdà se bezsobstveno uzmè, pìtà za sobom drùgò padànje,

Digitized by Google

shto lahko budesh razumiti, ako znàsh, kàdà se u nimacskom izpùshtà spol *der*, *die*, *das*, oli kàdà se u talianskom, ali francezkom jèziku drugo padànje potribujè: *Imà ljúdih*, *ne imà poshtènja*, *biashe svega*.

§. 93. Koliko pútah dojdè uz jednu vrimenorics ime samostàvnò zlamenujúchè obchinski i neodredno stvàr koju razdiljivu, postàvljà se u drugo padànje r. p. *Daj-mi vína*, *donesi-mi kruha*, *kúpi mi mèsa*, *dovèni turskih Kónjah*. U ovìm príl'kam moxèsh poznati, da se ne govorì odredno i posebno od ovoga oli onega *vína*, *kruha*, oli *mésa*, ovih oli onih *kónjah*, nego u obchinu od kruha, vína, mésa, turskih kónjah.

Zàtò pak istò, jère se govorì od stvàri razdiljivè ne odredno, nego obchinski, dio se samo od cilògà pìtà, i razùmì. Kada-bo cílo shtogod ponáse razumìvàmò, 2 pad. mista ne imà: *donesi-mi víno*, *vodu*, *mèso* razùmì se odlucsno ovo ali ono víno, mèso, oli ova ali ona vodà, i t. d.

§. 94. Kàdà jedno ime samostàvnò s' drugim tako vlàdà, da se moxè u pridàvnò obrátiti, ako poslidnje ne zlamenujè stvàr, iz koje shtogod bivà, moxè se dobro razumak ricsih dati uzdarxech oba samostàvnà, jedno polak vládànja vrimenòricsi, a drùgò s' pridstavkom *od* u drugom padànju: *Gospodar od kuchè moxè narèditi svaka*, *koja su za dobro obitelji*; *u dobra gospodára ne ukazuje se dno od hambára*. Misto samostavnògà moxè státi pridàvnò: *gospodar kuchnì*, *dno hambarskò*, i ost.

Ime s' drugim ovako vladajúchè u 2 padànju mòrà strána, oli dio od njega biti, ili s' njim diloredno kào gospodar kuchom, gospodin sa slugom upravljatí. Ako-li ime vladajúchè zlamenujè stvàr iz drugè izvedenu, ali od njè ucsinjenu, poslidnje ime samostàvnò stòji dobro s' pridstavkom *od* ali *iz*: *zaila od* àli *iz zemljè*, *daska od* ali *iz darvita*; boljè se vindar potribujè *od*, zashtò takvo ime zlamenujè vekshinom odcipljénje od drugògà: ako vindar istinito zlamenujè

Digitized by Google

izvedjénje, bolje se potribuje *iz* nego *od*. Buduch pak da je mucsno ovu rázliku dokúcsiti svàki pùt; moxesh potribovati koje ti dràgò, vindar pria *od*, nego *iz*, ako se ne bi imala vrimenorics *iz* vladajúchà. *Izvadit cvìt iz rakiè*, *izmastit vino iz grozdja*. Od ovud moxèsh poznati rázliku medju *iz* i *od*, i vidit, da se ne bi dobro reklo: *kúpio sam polich soka iz zovìkè*, *oli maslich cvìta iz rakiè*, jère se u ovom razumku stvàri uzimljù kao posebi stojéchè, i od drugih jurvè odcipljene. Rázliku moxèsh takogjer u ovim izrecsénjim poznati: *Dojde mi riba od mòra*, *jio sam ribè iz mora*; *dojdoshè shimlúri iz gôrè*, *i donesoshè listja od gôrè*.

Od Pridstavka.

§. 95. Koliko padànjah Ricsôslovci iliricski postávljajù, zabilixismo na §. 25. Vishè padànjah, nego ih jezik podnosì; postávljànje uzrokovà nepoznánje jezika, a poglavito pridstàvakah. Kako si mògò zapaziti, nijedno se ime u nàs ne moxè vishè nego na 6 nácsinah prigíbati; kàdà indi u jednobroju nikoji mechù vishè, dolazì od tuda, jère mislè, da u nashem jeziku stòji, *od* kao u latinskom *a*, *ab* neznajúchi, da *od* drùgò padànje pità. Stho se pak kod nikih 7, a kod nikih 8 pàdànjah s' pridstavkon *u* nahodì, izlazì od nepoznánja vládànja pridstavka *u*, koj' u jednom razumku pità jedno, a u drugem drugo padànje iz med 6 mògùchih.

1) Pridstavak *u* stòjèch misto *pri* ali *kod*, ali imajúch ùzà se ocsito ali potajno vrimenorics *imati* pità vavik drùgò padànje: *U mene imà xita*, *u tebe pine zih*, *a u nashega priatelja jednóga i drugòga*. *U ljudih imà svega*, *u vàs imà svega*, *a poshtenja po naj vishè*, *u nashih prieteljah ne imà nishta*.

2) Pridstavak *u* na pitànje *kadi* potribuje 3. pad. *Bio sam u mlinu*, *sidio sam u kuchi*, *ucsio sam u nimacskom Grádcu*. *Bio si u ljúdim*, *vidio sam te u darvim*, *nashli smo ga u óvcam*.

Digitized by Google

Ako drugo koje padànje dádesh pridstavku, biti che protivnò zákonu jezika, kakono je kod napomènùtih pisàcah, i ostàlih Iliriànacah, koji ako u icsemu pomanjkívajù doisto u dávanju pridstavcìm padànjah, koja ne pitajù.

Tako chesh nájti kod App. i ostàlih: *nositi Boga pri parsih svoih* misto *pri parsìh svojìm*; zashto *pri* vládà samo trèchè a ne drugo padànje: *imati dìte pri parsìm*, *siditi pri pechi*.

Po Pità redovito 3 padànje: *boditi po zemlji*, *gaziti po travi*: kadà potribujè 4, napoménusmo kod vrimenorìcsih *slati písati po koga*. Na pítanje *kuda* 3. a drugda 2.

Imao je daklen O. Appendini, ucsech Taliáne jezik iliricski, rechi: *Idètè pomoch po priatêjìm*, *i lìk po Vilam*, a ne *po priateljih po Vilah*; niti: *Idè po kuchah*, *po shupshtinah*, nego *po kucham*, *po skupshtinam*. Ali se ní je csuditi, buduch písao u viláetu, u kom se dàrxì, da besida prostoga njegova rabotnika knjixniku drugè darxavè iliricskè misto zákona od pravogovorénja i lipôte jezika slúxiti moxè, kao da je národ iliricski rashiren po Europi, Azii, i Afriki, a jezik njegov na jednoj karpici zemljè prilìpljen. Za imáti jedan csistì i uredjenì jezik iliricski ne bi zadosta bílo, da bi se toliko Ricsôslòvicah ucsinilo, koliko medje dubrovnicske stanovníkah zatvorajù, ako se od drugih darxàvah ne poznádè. U svima dobro poishtesh cilovitost, ali u jednoj ne najdesh izvarstitost, kadi se vindar O. Appendini uztarsì naucsiti Taliáne jezik iliricski pod imenom sámògà Dubrovnicskògà, koj se ostàlim za temelj postàvljà.

U Pridgovoru izpovìdà, da Dalmatini, kàdà na shtivènje knjigah dubrovnicskih dòjdù, cich slovôsloxja njihove knjige s' pogardom odmechù. Ako upità Bosnjáke, Slavónce, Primorce, Horváte, kako im se dopada ù knjige dubrovnicske, dobiti che isti, i josh moxè biti nepovoljan odgovor, i to ne samo cich slovô-

Digitized by Google

elòxja, nego ako se rechi moxè, i cìch besidôslovja; imádu-bo u písànju, ne znam shto oshtròga, i neutesana.

Koja oshtrôcha vìdi mi se dohodît iz míshànja i potribovànja besidah ilirìcskih jurve izvan obicsaja postavljenih. Istina je, da i ja isti rado csujem dobrovcsana govoriti, ali kàdà uzmem jednóga kotarana, koje oni Morlake nàzivljù pak ih sastavim s' jednim uljudnim dubrovcsanom, ako bi po dúshi hotio súditi csìnì mi se da bi pria imò rázlog prisúditi svakom prostom prímorcu, kotaranu, boshnjáku ili slavóncu, nego u grádu odgojenom dubrovcsanu, jère ako uzmèm dubrovcsaninu ònò, stho imádè od uljudnosti gradskè, i dádem prímorcu, kotaranu, oli boshnjáku, ili slavóncu, a njega postavim u stálex ovizih, ostati che dalêko i dalêko izà njih. Razumìm pak óvde, boshnjáke, slavonce, koji s' Turcim ne obchè, kao i primorcè, koji se s' Talianim ne sastajù, nego u svojoj prostosti sámi mèdjù se obchè, kako se nahodì vìshè sélah.

Prama, *prema*, *protiva*, *supreti*, *suprach* pítajù isto 3 pad. ali ne zlamenujù istò: prvà dvà zlamenujù dobrohotnost, a poslidnji názlob i marzénje. *Kàxè dobro sarce prama tebi*, *uzdignuo se je potiva meni*. Inacsiè *prama* uzimljè se za prispodobiti jedna stvàr drugoj: *Ti dobro govorish prema tvojemù bratu*, *ali jà prema mome naucsitelju nikàkò*.

O za vrimenorícsim, koje drugde napoménusmo, pìtà 3 pad. *raditi o czemu*, ako-li stòji misto *po* na pitànje *kùdà* potribnjè csetvartò: *bubnuti s' kime o zemju*, *bushnuti o zid*, i ost.

U sebi ní je istinito, da *po* misto *o* na pítànje *kùdà* státi moxè, nego se samo po niki nácsin u razumku nahodì, kàdà izrecsénje razpravish.

Uzgor, *uzgóru* jest príricsak, a ne pridstavak, kako naparvodàjè App. niti pità ikakvo padànje; vèli bo se. *Stòji dîte uzgóru*, *uzgor glàvu*, razumì si *darxi*, *digni*.

Digitized by Google

Za imajuch vishè zlamenovànjah razlicsita pita padànja, dali ne 7 nácsinom, kojim hoche App. Je-li ilirícski recseno: *rodjen si za boja, ucsinjen si za druxbè*, kako se kod njega l. 287. nahodì, ostavljàm poznateljim jezika da sùdè, meni se csini, da bi se u njegovom razumku imalo rechi: *rodjen si za boj, ucsinjen si za druxbu*; jère pridstavak *za* samo na pítànje *kàdà* potribujè 2, na pítànje *kadi* 6, na pítanje *kojikò* i u ostàlim zlamenovànjim 4 padànje. *za mene xíva ne bude mira, josh za otca xiva, mnogo si bila kriva. Lexe vojske za gràdom, gàxmè topovi za bardom. Izidè za oku mèsa, popì za polich sherbeta; a za vino i ne pità, jère zanj i ne biashe.*

Prid na pítànje *kamo*, *kàdà* 4, a na pítànjè *kadi* 6 padànje potribujè: *Izletishè prid zarucsnika, dojdoshè prid kralja. Prid òvì rat; prid lanjsku zimu. Klècsahu prid otárom, i mu sahu prid starìm.* Na pítànje *kàdà* potribujè ovo padànje, kàdà zlamenujè, koliko da bi se rekło: *u pocsélu*, a u ostàlim zlamenovànjim imà 6. *prid ovim ratom, prid lanjskom zímom.*

Pod na pítànje *kako kamo* ishtè 4, a na pítànje, *kadi* 6 padànje: *Pod izgubljenje glavè da se ne maknèsh; pod silu, pod proklèstvo. Da si mi pod ostrôgom, znao bi pod csiom si nôgom.*

Na potribujè na pítànje *kadi* 3, na pítànje *kamo*, *kàda kako* i u ostàlim zlamenovànjim potèxè za sobom 4 padànje: *Lèxì grisbnik na martvacskoj postelji, darxi kerst na parsìm, ocsi bàcà na zemlju, pak se pùshtà na Boga. Pogàdjà se na misec; mìrì svitù na lakte; prilicsì na Mater; csini na frànczku.*

Ovì pridstavak imajuch zlamenovànje vrimenorìcsi dobivà teshki nadslovak, i pità 3. *Nà ti knjigu, nà vam jaspru*: Ako-li je sastavljen s' ricsicom *pò*, ali *pòl* imà 2 padànje, jère stòji misto samostàvnògà imena *polovica*: *Dójti na pò rúcska, govoriti napò ústah.*

Nad. Potribujè na pítànje *kadi* 6, a na pítànja *kamo, kako*, i u ostàlim zlamenovànjim 4 padànje.

Digitized by Google

Vārba réstè nad vrilom. Dìvica bì uzvèshena nad sve ostàlé; pójde nad jamu, side nad pakao.

U. Na pítanje *kadi*, *kadà* potribujè 3 padànje: *Spávati u odru, lexati a grobnici, u jeseni, u zimi, u prolichu; u mladosti csìnè se naj vèche ludosti.* Dobro se takogjer dajè 4 pad. na pítanje *kàdà*; *jesenas, zimus, prolitos, litos*, ali *ovu jesen, ovu zimu, ovo prolitje, ovo lito*, ili *ovè jeseni, ove zimè, ovogà prolitja, ovògà lita.* Ako-li se moxè postaviti pitànje *kamo*, dobivà 4 pad. *Otichi u gràd, dójti u carkvu, otichi u susida na posid.* Ostàlà smo drugde napoménuli.

S' alì *sa* zlamenujè drúxtvo, sakupljénje, oli sjedinénje; potribujè vavik 6. pad. kao pridstavak, i ako ukazujè drúxtvo, imà se u govorénje postaviti. Nájti chèsh ga takogjer s' 2 pad. ali onda stojì misto *iz*: *Dojti s' púta, pasti s' duba*, ali misto *cicha, zbogu, radi*: *s' tebe sam na òvo dospio.*

K' ali *ka*. Ucsì O. App. da pítà 3 pad. ali da Mekinjari od jezika (Cruscanti di lingua) govòrè. *Póchi*, ali *otiti* k' *Misi*. Ako se nájdè da kránjac veli: *grem* k' *Mashi*, *Horvat*, *idem* k' *Meshi*, *Slavonac idem* k' *Misi*, *ali*, k' *Mashi*, *Boshnjak*, *idem* k' *Misi*, *Dalmatin*: *pójti chu* k' *Misi oli na Misu*; ne znàm, shto bi se imalo odgovoriti. Csìnì mi se vindar, da bi se moglo jedno i drugo dobro rechi, dali ne tako *pojti na rúcsak*, oli k' *rusku*, kako dobro bilixi Iliriánac dubrovnicski na l. 293. Vèli-bo se: *zvati, na rúcsak, na vecseru, na uxinu. Hoche-li shtogod biti* k' *rúcsku*, k' *vecseri*, k' *uxini*, t. j. *za rúcsak, za vecseru, za uxinu*, oli, *u vrime rúcska, uxinè, vecserè.*

Od Príricsàkah.

§. 96. Príricsak neizvedenì izhodì na *a* ali *e sasma*, *vele*, ako je od samostàvnòga, na *ski ljudiski*, *gospodski*, *priateljski*, ostalì izhode na *o*: *dobro*, *lìpo*, *visôko*, *dràgo*. *Mux*, imà, *muxki*, i ako se josh koje nahodì

izhodéche na *x*; takogjer imêna izodéchà u 5 pad. na *xe* u príricsku imádù *x* prid k.

Príricsak od pridavnògà imena imádè stupaje kao i ono: *dobro*, *boljè*, *naj boljè*, *lìpo*, *lipshè naj lipshè*. A jest, kako se lahko vidì, u drugom i trèchèm stupaju isti s' imenom neznanògà plemêna.

Kàdà se imádè ime postaviti kao príricsak, ukazujè pítànje *kako*; ovògà-bo odgovor stòji kao príricsak; odkudà se razumì, da mnogo pútah 6 pad jest misto príricskà. *Prìmih s' velikom radosti tvoju poslanicu punu uljudnosti*.

Imà príricsak vekshinom misto u izrecsénju parvo: *Dobro je glúdna nahrániti, pomucsno je bárza stignuti*; *tko sveto xívè, sveto i umirè*.

Od Vêznika.

§. 97. Istò ime ukazujè, da beside od ovògà rèda govorénje slágajù, ter slovstva jedno s' drugìm vèxù i sapinjù, da se cilovitì i svarshenì uzimádè razumak. Odkudà ovde samo napominjèmò, kako se nikoji u govorénju potribujù.

1) Kàdà *da* stòji po nikì nácsin misto *ako*, i kàdà ukazujè koju varstu od xelénja, uzimljè pàrvò misto u izrecsénju: *Da sam jà bio znao, ne bi se tako nishta bílo dogodilo. Da ni si jutros do kasno spávò, sàdà bi boljè odgovárò.*

Ako-li se ne moxè kroz *ako* namistiti, imà svaki pùt prid sobom cilò slovstvo, *Molìm te, da mi istinu kàxèsh. Mnogi mislè, da tu rázlikè ne imà.*

Prem ako, sveako oli *akoprem, ako sve* plemenito poosimljù *ramonóslovstvo*, niti podpuni razumak dávajù, doklen se slidéchè slovstvo, oli izrecsénje s' *nishta nemanje*, oli *vindar*, *ele* ocsito ali potajno ne izreesè. *Sve ako nijedan od vas ne hotiashe onoliko sarcsenosti ukázati koliko imáshe: nishta ne manje sramotno nepriatelj odstùpì. Ako-si-prem vele mnogo trúdio; ele si*

Digitized by Google

malo zarádio. Prem da ne môgu s' njim govoriti; vindar dokucsujem, shto zamirè.

Kàdà se imà potriba od vishè vêznikah, vàljà ih postávljati, koliko se moxè, naj manjè, ako-li se òvò ne bi moglo dostáti, imà se govorénje priokrénuti.

Napokon imà se znati, da vêznik *ni* ne stòji nikàdà prid vrimenorìcsi nego prid imenom.

Od Medjumetàkah.

§. 98. Buduch òvì u govorénju uresheniem posve ritki, od njih óvde drùgò ne biliximo, vech shto smo na pàrvòm mistu rekli.

Od Dionorícsih.

§. 99. Buduch da dionorìcs vekshinom slùxì za dugàcskà slovstva i izrecsénja na kratjè izgovárati, ostajè pokázati, kàdà i kojim naesinom tò bivà.

1) Kàdà se u izrecsénju nahodì uznosivò zaime *koj, koja, koje* s' csinéchom vrimenosìcsi u sadashnjem, ali proshastom vrimenu s' csetvartìm padànjem tako, da se izrecsénje moxè ù tarpéchu varstu postaviti: u parvom dogodjaju izpùshtà se zaime, a misto svarshenè vrimenorìcsi postàvljà se dionorìcs sadashnjègà vrimena sloxena s' njezinim pridstupkom u pleménu, broju i padànju: *Svaki ucsenik, koj na vrime u ucsionicu ne dohodì, imà oshtro pedepsan biti.* Ako xèlish òvò na kratjè spravíti, imàsh rechi: *svàki ucsenik na vrime u ucsionicu ne dohodéchì imà oshtro pedepsan biti.* U drugom dogodjaju csìnì se na òvì ìstì nácsin, kàdà se izrecsénje u tarpéchu varstu postavì: *Proshtio sam s' velikom radostiu knjigu, koju si mi iz Rima pisao.* Vidìsh u zadnjem izrecsénju csetvàrstò padànje, kàdà postavish u tarpéchu várstu, imati chesh: *koja mi je od tebe iz Rima pisàna.* Postavivshì na gornjì nácsin izajti che: *Proshtio sam s' velikom radostiu knjigu meni iz Rima pisanu.*

Digitized by Google

2) Kàdà se nahodì vrimenorìcs csinéchà u davnoproshastom oli proshastom sastavljenom vrimenu s' vèznikom *kàdà*, *poslie*, *poklam kako*, lìpo se postàvljà vrimenorìcs u dionorìcs *prosh. vr.* sloxena s'poslidkom u broju i plemênu: *kako sam od tebe glàs prímio*, *tutako sam roditelje tvoje uznanio*, okréni: *Primivshi glàs od tebe tutako sam rod telje tvoje uznanio*.

3) Nahodech se u izrecsé ju *buduch da* s'vrimenorícsi u kojem proshastom vrimenu izpùshtà se da i pomochna vrimenorìcs, a proshàstò slàxè s' podlegom slidéchè vrimenorìcsi: *Buduch da si doshao*, *vàljà*, *da se razgovorimo*, reci: *Buduch doshao vàljà da se razgovorimo*.

Postavljànje csinéchè u tarpéchu varstu.

§. 100. Parvò padànje postavljà se u 2 s'pridstavkom, *od*, csetvàrtò u parvò, a vrimenorìcs u dionorìcs tarpéchè varste s' pomochnom vrimenorícsi *biti* istògà vrimena broja, i sobstava. *Svaki csovich ljùbi dobra mladicha*, reci: *Od svakògà je csovika ljubljen dobri mladich*.

Bilixka. Treche sobstvo jb. csinéchè vrimeno csi jest tarpéchè, ako mu se pridà riesica *se*: *ljùbi se*, *cìni se*, misto *on je ljubljen*, *on je cìnjen*; i ost.

Tumacsènje Vriménah.

§. 101. *Nesvarshenì nácsin* ukazujè dilovànje, oli stálex kojè stvàri nácsinom neodlucsivìm brez izgovàranja broja i sóbstvah: *Sbtiti*, *pìsati*, *govoriti*.

§. 102. *Dionorìcsi* imàsh podpuno jurve na dvà mista iztumacsene.

§. 103. *Kazajùchi nácsin* slùxì za ukázati shtogod sadashnje, proshasto, ali doshasto. *Pishem*, *pìsah*, *pìsao sam*, *pìsa chu*.

Sadashnjè vrìme ukazujè stvàr, koja se bash sàdà,

Digitized by Google

oli obícsajno sàdà csìnì, ili koja, je vavik i u svaka doba istinita. *Sùde Boxie nedostacsnost ljudska dokúcsiti ne primàxè.*

Polak prosbàstò potribujè se u govorénju dogodivshtvenom, iliti u dogodovshtinam, ukazujè stvàr, koja se dilovashe bash onda, ali obicsajno onda, kàdà se drùgà csiniashe. *Kàdà ja knjige písab, vash brat naj bolje spáva.*

Prosbasto samostàvnò ukazujè stvàr, kója biashe jurve ucsinjena, kàdà se drùgà csiniashe. *Já isbtom knjïgu napísab, kàdà ti dójdè; mi se isbtom digosmo, kàdà vì dójdoste.*

Prosbàstò sastavljènò jest u govorénju svagdeshnjem naj obicsajniè, i ukazujè stvàr ne davno dali cilovito proshastu. *Písao sam, i písao, i josb ní sam sve upísao.*

Dávno prosbàstò slúxì za ukázati stvàri jurve dobro davno ucsinjene, potribujè se samo u govorénju i písànju uresheniem.

Budùchè ní je potribito tumasciti, jère se posebi dobro razami.

Potribovànje vezajúchègà nácsina.

§. 104. *Vezajúchì nácsin* imà slìditi za vrimenorícsìm, koje zlomenujù hoténje, xudènje, proshénje, opominjànje, sùmnju, zapovídànje, csudènje, skarb, dopúshtànje, pripovidànje, uvitovànje, i ostala. *Csudìm se, da am je kazàno. Uzdam se, da chè vam navístiti.*

Polak prosbàstò ukazujè da bi se stvàr tada i tada ucsinila, ako bi u ista doba òvì i òvi uvit misto imao: *Já bi sve ucsinio dragè voljè, da si ti volj sbto uljudnii.*

Digitized by Google

Od pravopísanja.

§. 105. Koj che pravo písat. imà se slúxiti stanovitìm nadslovcìm, i zlamenjim u jeziku obicsajnìm.

U nashem jeziku postavljà se veliko slovo 1) na pocsélu svakoga izrecsénja, oli sriha govorénje pocsimajúchega; 2) na pocsélu svakoga imena vlastitoga; 3) na pocsélu iménah od znánjah, i csástih, kàdà su poglaviti govorénja pridstojak. 4) Zaime *tì* i *vì* kàdà se govorì oli píshè sobstvu u vechoj csasti postàvljenu. Shtogod rècsè Appendini, u nashem jeziku vishè obicsaj ne imà, potribovati *ti* sa svakìm brez rázlikè csasti, kako imashè Rimljani, nego se uzimljè *vi: Vì ste gospodine govorili, Vashe Velicsanstvo dostojà se naréditi. Vasha Uzvishenost izvolì zapovidìti*, i ost.

Od zlàmènjah obicsajnih u písànju.

§. 106. Nash jezik imádè zlamènje *razdilénja*, *s' jedínjènja*, i *umetkozaklápànja*.

Zlàmènje razdilénja jest potez (—) prílicsni sluxéchi za rastaviti pítànje i odgovor u kazànjim, kakò chesh obilatiè iztumacseno najti u mojoj Ricsoslovici francèzkoj.

Zlamènje sjedìnjénja potribujè se na svarhi rédka, na koj cíla besida ne moxè stati, tako da se imajù slovke a ne slova rastaviti, i slidéchè u slidéchì rédak postaviti kao: *dushev-ni*, *priatelj-ski*. Drugo potribujù se u pitànjim s vrimenorìcsi, za kojom imà slìditi *li* i ostàlim n. p. *jesi li csuo? hochè- li dojti?* Treche: medju zaimenom i zapovidajúchom vrimenorìcsi: *daj-mi*, *shto si obechao*, *kàxite-im istinu*.

Umetkozaklopci jesu dvà jedan prama drugom okrènùta oblika ( ) medju koje postavlja se kratko izrecsénje, da se bolje govorénje razumiti moxè. Ali koj bistro pishè, ovoga ne potribujè.

Digitized by Google

K' ovima se moxè pridrúxiti *zlàmenje izvàdjènja* to jest dvà zarezka „ postavljena na kraju svakoga rédka tugjega govorénja, kako si vidio na §. 16, koji se na svarhi uzbardo okrichù".

Od Medjubàdàkah.

§. 107. *Zarezak* (,) slùxì za razlúcsiti besidu od besidè, ukazujè raztegnútje izreesénja naj kratje, i postàvljà se prid véznik *i*, kolikò pútah duglja slovstva vèxè. *Milost, lipôta úljudnost, i ljubezljivost esinè ga zapriètna kod svakoga.*

Piknjozarezak (;) ukazujè malo duglja izrecsénja, i raztavljà úda romonôslovstva: *Ako xelish mirno xiviti, nikomu se ne imash zamirati; jère i od najmanjega moxèsh potribu imati.*

Dvojpiknja (:) imà misto na kraju izrecsénja, za kojim drugo za tumacsénje parvògà slídi: *Potom toga viknushè svi jednim glàsom: karv njegova varhu nàs i dice nashè.*

Piknja (.) postavljà se na svarhi romonôslovstva, i izrecsénja svarshenògà, kako móxèsh u svakom odsiku §. viditi, i na svarhi ovoga tumacsenja.

Zlàmènje pítànja (?) stojì na svarhi izrecsénja pítajúchega: *Jesi-li upantio, shto smo reklì?*

Zlàmenje zacsudjènja (!) postàvljà se za besidam ukazajúchim, csudo, xalost, smih, podvíkanje i ost. *Tuxni csovicse! nashto xivésh! csuda! shto se ucsinì!*

Ostàlà zlamènja kod nas malo obicsajna nájti chesh svakolika obilato iztumacsena u Ricsôslovici franz.

Od Glasômirjà.

§. 108. Ako se ishto u iliricskom jeziku mucsno nahodì, jesu doisto zákonì od glasômirja, koji, koliko su potribiti za pravo svaku besidu izrechi, toliko su mucsni za naucsiti, ne buduch, moxe biti, ni

Digitized by Google

jedan jezik u Európi, koj bi u istoj vrimenorìcsi oli imenu glàs minjao, kako ga minjà iliricskì. Zato izpovídajuch moju nedostacsnost, na parvo kàxèm, da ne imàsh od mene csekati sve ònò, shto bi se imalo u pogled glasóvah, i njihovè mirè rechi: jedno jère su vele mnogi, a drugo, jère malo koj od ovè varstè nauka písa. Imà nishto Della Bella, a nishto Appendini, dali posve malo. Tarsio se je Otac Stulli u Ricsôslovniku nà svaku besidu svoj nadslovak metnuti, ali koliko mu mogúche ní je bílo svaki nadslovak i glàs besidè ìabilixiti, toliko se na mnogìm mistim nadslovak besidi odpìsan nahodì, kojega ona vindar u govorénju ne ima, kako chesh lahko poznati, ako samo jedan list u Ricssôlovniku Latinsko-talianskò-iliricskom proshtièsh. Odkudà, koliko mi skàrb dúshah, i prímànje nàùkah potribìtiih u nezrilom vìku od dvádeset i sedàm ne svàrshenih gòdinah pripustì iz shtivènja iliricskògà i govorénja svagdashnjègà na paméti uzdarxati, slidécha samo bilixìm.

§. 109. Koliko knjìgah iliricskih otvorìsh, toliko chesh varstah od nadslovàkah náji, i viditi, da se nijedan skoro ní je toliko tarsio svakoj besidi svoj náravski glàs dati, koliko Otac Philipovich u knjigam *Nauka Kastjanskega*, i Stulli u svojem Ricsôslovniku, dali se ni oni svagdi ne slàxù shto u nadslovku, shtò u istom glàsu. Ja indi s' onom istom smionosti, kojom sam do sàdà od mnogih odstupljívao, ne za shtogod novògà ludo izvesti, nego samo za jezik izvarstìti ucsiniti, i zákonìm istinitìm utemeljiti, odstupljujèm i óvde po nishto, od nashih Ricsôslòvàcah.

Ako malo protrésèsh glasove bèsidah, vidi chesh bàrzo, da se u nashem jeziku samo csetiri nahodè: jedan je posvè krátak kao: *pas*, *nebo*, *dil*, drùgi je malo uzdignut pak bàrzo spushtan kao: *govôriti*, *tolikò*, *gribôta*, trèchi je malo potègnùt na dugljè kao: *kàram*, *pitàm*, *vèxèm*, à csetvàrti je posve raztègnùt kao: *kázati*, *vézati*, *pívati*.

Digitized by Google

se vekshinom tako nahodì: jère *govorenje*, i mnoga druga spodobna imádù ovaj nadslovak, ako i ne idè prid njima vishè skupglàshnikah.

5) Stullì mechè òvi ìsti nadslovak na imena izhodécha na *anje*, ali vechi dío takvih imà nadslovak teshki; kao: *prodávànje*, *kupòvànje*, *arvànje*, a ne *prodavánje*, *kupovánje*, *arvánje*, i ost. Vèli se vindar *pránje*, *poslánje*, i ost.

6) Na slovki stojéchoj prid *ch* kao: *karajúchi*, *govoréchi*, *imajúchi*, i ost.

§. 114. Pravila òvà jesu istinita i moràsh se polak njih vládati, ako xelìsh nashki pravo svaku besidu latinskìm slovima po njèzinoj slàsti upísat, i izgovoriti. Ovè csetiri varste nadslòvàkah imàmò, moxè biti, vindar, da bi se po mísli koga drugacsie imali zvati i potribovati, neka istumacsi, ne budem protivan, a dokler se to ne ucsinì, polak mojè slabosti nahodìm, da je ovaj nácsin naj prjkladnìi. U písanju jest jedno malo pomucsno svaki nadslovàk postaviti, alj se i ne pìtà, da se svi postavè, dosta-bo je one zabilixiti, kroz koje se besida od besidè razlucsujè kao: *bžli*, *bìli*, *pas*, *pàs vele vèlè* i ost. kako sam i jà ucsinio u Ricsôslovici franceskoj, ne pak sbog toga, nego cich pomanjkánja slóvah nadslovljenih.

U ovoj knjixci nájti chesh navlastito na parvìm lìstìm mnoge krivo postavljene, a nikoje i ne metnute, zato se ne moj na ònà púshtati, nego gledaj, shto zákoni zapovídajù. Dogodì se pak oto pomanjkanje, jère sloxitelji jezika ne posnashè, i jère tolikr nadslòvàkah ne imadosmo, a mnoga i mòme oku utekoshè, kako ć lahko u ovoj varstìti posla dogàdjà.

Shto sam na pocsélu imò napomenuti, napominjem óvde, da ne vàljà pò dubrovnicsku nikoje besidè razlézati na *ie* kao *vrieme*, *liepo*, *tielo*, *bielo* i ost. jère je breztemeljito; ní je-bo mogúche odkázati, u kojima se besidam òvò imà potribovati, a znà se, da ka-

Digitized by Google

digod Dubrovcsani potribujù *ie*, osàli bolji Iliriànci od Dalmaciè, Bosnè, Slavoniè, i Krajinè potribujù sam *i*, a Horvati s' Kranjcim sam *e*; k' tome isti se Dubrovcsani u ovòme ne slàxù, jedni pishù *vrieme*, a drugi *vrïeme*, i ost. po obicsaju.

GLÁVA SHESTNAÈSTÀ.

Od Poslànicah.

§. 114. Sve ako nauk od slágànja poslànicah u Ricsôslovici mista nájti ne bi ìmò; súdio sam, da bi vele koristno bílo shtogod od òvè varstè napoménuti, tìm vishe, da se, koliko znádèm, u nashem jeziku òvàj nauk iztumacsen ne nahodì, koj je vindar svakoj varsti cseljàdi prikô mirè potribit. Nishta od manje, koliko bi xelio imati iztumacseno, cicha nikojih okòlòvshtìnah za òvì putne imàsh csekati, nego u kratko napomènùtà raztégni; oblatie dici iztumacsi, i shto mànjkà, nadostavi; shto chesh naj lakshe ucsiniti, ako polak izglèdah nixe postavljenih vìshe púrah rázlicsite stvari mlaàosti za písati, i redovito slágati uzdádèsh, tere svakom polak njegovògà zacsétja, ili mîsli stvàr dànu i od njega jurve na àrtu postavljenu popravìsh. Pria svega toga vàljà Ucsenike dobro uvixbati u slidéchìm.

§. 115. *Poslânica, pïsmo, knjiga priatèljskà* ní je drùgò, nego na àrtu postavljene, i poslàte mîsli, koje xelímò òvòmu ali onomu priatelju ili znancu, oli kojemudràgo cseljadetu sobstveno jezikom ocsitovati.

Odkuda, kako-su-god rázlicsita sobstva, kojima se unutarnja sarca ocsitovati mògù, i kako su rázlícsiti pridmeti ili stvari, od kojih se u obchini, i drúxtvù ljudskom rázloxiti, i prigovárati moxè, tako su razlicsita sobstva, kojima, i rázlicsite stvàri, od kojih se písati moxè. Zato, kako-bi-god znali, oli znati ima-

li s'ovìm áli ònìm, od òvè ali ònè stvàri na ústa besíditi, vàljà, da u písmu govorimò: s'vechìm snìxeno, s'manjìm ljubeznivo, s'priateljom priateljski, s'nepriateljom uljudno, s'roditeljìm sinovski, s'porodom ocsinski, a s'xalostnìm rázgovòrno.

§. 116. U svagdashnjem govorénju ne podnosìmò ùbà ònè, koji stvàr jednu, koja bi se u malo besìdah izrechi mogla, mishajuch beside vishe nego neslàno k'stvàri ne spadajúchè na ùre i ùre ráztèxù. Ovò ìstò jest sasma nepovoljno u písmu svakome, a navlastito ónima, od kojih se mnoga csekajù. Zato u obchinu svaka poslànica morà biti *krátka*, *bistra*, i *nakitjena*.

§. 117. *Poslônica imà biti krátka*, to jest, mòrà se stvàr ònà, koju xelímo drugomi ocsitovat i znanu ucsiniti, s'malo bèsìdah, ne ticsuch inà na podlogu písánja nespadajúcha, na ártu postaviti.

Vàljà pak vidit, da ne bi tràxech biti, krátak pòstò dugacsak vishè; nego si mislio, oli kratji, nego si xelio ne otvorajuch cilovito i podpuno ònà, koja se ocsitovati morajù, poglavito, kàdà se pìshè od stvárih velikih i nazbiljnih.

§. 118. *Poslánica imà biti bistra*, to jest, buduch jezik od stvoritelja csoviku darovan, da s'njíme otajna sárca ocsitujè, vàljà u písánju takve beside pottribovati, koje su prikladne one iste nadmìsli od podlogè, koje mì imàmò, i koje bi xelili naocsice otvoriti, u paméti onoga, kòmu se pìshè, probúditi.

Odovudà poznajèsh, da ne smi u poslánici nikada mista imati takva besida, koja bi kroz dvostruki razumak mogla uzrokovati, da se ònò uznerazùmì, shto smo naúmili.

Dvostruki razumak moxè dati ne samo besida, nego cìlò slostvo, oli takogjer izrecsénje jedno s drùgìm pravo ne svèzànò, ili rèdom, kojìm slíditi mòrà, ne postavljeno.

§. 119. *Poslánica imà biti nakitjena*, to jest, stvari,

Digitized by Google

koje pìshèmò, morajù se na artu postaviti besidam csistìm, i nácsinom malo uzvizhenìlm i plemenitìim, nego bi na ústa govorili od istih stvárih. Za òvò pak vàlja poznati temelje jezika u Ricsòslovici iztumacsene; valjà poznati rázliku medju govorénjem seljánca i gradjanina, gradjanina i dvoranina, prostà i uaucsena; valjà znati podlogu na svoje díle razrédìti, izrecsénje s' izrecsénjem pravo svézati, kadikad *ramonôslostvo* uvesti, u malo besidah, takva izrecsénja potribovati, koja ne uzmògù biti uhu nepovaljna, i shtiocu odùrna. Tako mladost poducívajuch moxemo se nádati, da che se upúti malo po malo varhovitie misliti, i zamishljena pleminitie izrechi, i u,ísati.

Poslânica sina na Roditelje.

Ljubezni Roditelji!

Duxnost sinòvskà, i ljúbav ditinska ne pripúshtajù mi dugo moje doshastje i namistjénje òd Vas sakriveno uxdarxati; znam-bo dobro, da nòch i dàn o meni misliti ne pristajetè. I da se dàljè starati pristanètè, mogù vam obznaniti, da sam, Vishnjem budi hvala, srichno putòvò, i kroz priatéljstvo Gospodina Mandekicha zadovoljno namistje n shò. Ovaj ist vrlòni Gospodin ìmò je zá me dobrotu prikázati me Gospodinu Upravitelju od ucsionicah, kakono i mòme budúchem Naucsitelju, koji jedan i drugi vidivshi moja svidocsánstva od napridka ucsinjena proshastè godinè u Zadru biahù vele zadòvòljni, primiti me u broj ovdashnjih ucsènikah, tìm vishe, da sam nikoje stvari jurve pòshò, koje óvde tekar pocsimljù. Priljubezni Roditelji! molim priponizno, da mi oprostitè, shto sam Vas tako dugo u skàrbi stati pustio, u napridak doisto imàtè poznati, kolika je moja xelja i marljivost za ugoditi pridràgìm Roditeljìm, i za odgovoriti nji-

Digitized by Google

hovoj dobròti, kojè svaki dan veche plode berèm, i tvore pochutjujem. Samo neka nebèsa k' tome pristanù, da Vas na dùgu starost u povoljnom stálexu dojti uzvidìm.

Kucha mògà gospodára, koj mi ujedno sa svojom Gospojom zapòvìda prikásati Vam njihov poniznì pôklon, nahodì se blízu, kamenitih vrátàh, kadi nemirno c èkam glas od stálexa poljubljenih Roditèljah, kojma rùke celivajuch ostajem.

U Zágrebu na 12 Studena 1812.

Nedostòjnì sìn
N. N.

Csestitovànje na mlàdò lito.

Akò priatelj priatelju na pocsélu godinè obicsaj csestitovanja izpuniti ne zapù hta; koliko vechma ne imà se tarsiti za izvarshènje ovoga jedno díte, koje nishta pod nebom draxègà, ni milièga od povoljnògà svojih Roditeljah xivlénja napridovànja ne nahodì? Ne izvarshujèm pak samo obicsaj, nego xelìm priljubezni moji Roditelji! iz dubinè sarca, da bi Vam priblixavajùche se òvò mlàdò ljto sa svakom blagocsenosti, i zadovoljnosti dúshè i tila poteklo, i s' neizbrojenìm josh drugìm teklo. Za òvò chu nepristajno napridovati Vrilo daróvah molitvam trúditi, da bi se dóstojalo obilato milôstima svojìm rositi varhu ònih, kojizih csestitost, jest mojà istà blagocsenost. Prímite pridragi Roditelji! òvò mà ò svidocsánstvo ljúbavi ditinske, i dopustite, da se nazôvèm.

U Budimu na 14 Pròsìnca 1812.

Vash

poniznì sìn
N. N.

Digitized by Google

Radovànje na stignútju Csàsti.

Gospodine!

Ní-sam-li vazdá govorio, dà imátè po sve púte pria mlàdògà lita na vishì stepen koráciti? Evo da korácistè, i jà imadoh srichu docsekati ovu zadovoljnost. Molìm pak, da ne bi sàdà vishîna stepena priuzela misto Vashè uljudnosti i csovicsestva za moje kod Vas sluxbenicsstvo; i da bi se sitili svegjer imati me pod istom obrambom, pod kojom bih odpria, kako se uzdàm, da chete imati onoga, koj ostajè slúga zauvik, kàkvì biashe do sàdà.

U istinitom blagocsestiovànju od sarca pripôrùcsen ostajèm na Udbini na 17 Studena 1812.

Vash

Slúga snìxani
N. N.

Priporuka.

Gospodine Polkovnicse!

Priatélistvo i dobrôta Vasha priko dúxnosti csovicsestva nagonè me donositelja òvè knjigè Vashoj dobrôti cilovito izrúcsiti. Brez, shto mi je po tankoj karvi u rodu, uljudnosti njegovè radi, zasluxénjah i prikladnosti za svake csàsti i sluxbe nashih dàrxàvah zavexujè me mnòx njegovà poroda, s' kojìm u poslidnjem ratu kroz prolazak nepriateljskì, i prominénje Vládanja ostadè brez svega tako, da koj je mògò gospodski u míru xívsti, i svoj porod poshteno uzdignuti, i u kruh postaviti, sàdà ni sáma sebe, ako u ovoj prílicì ne budè Vashè pomochi, ní je moguch uzdarxati.

Digitized by Google

Ovò je, kako znáte, parvà milost, koju u Vas pi
tam. Ako-li toliko moje priatéljstvo i zaufanost ne
mògù, nu barem neka uzmoxè nj-gov sitni porod,
koj che Vas i u grobu znati blagosívati. Uzdam se
vindar da chete ràcsunati varhu mògà uzspoznánja do-
bro úvireni, chto zánj ucsinite, da primàm ucsinjeno
zà me istògà, koj jesam cilovito

U Karlovcu na 13 Lipnja 1812.

Vash

Slúga priponìznì
N. N.

Odgovor.

Gospodine!

Imàte jednom za uvik biti uvireni, koliko se pú-
tah uzmoxèm sititi, oli mi se Vì uzdóstojitè príliku
dati za posluxénje, da chete me tòlikò pútah vishè ne-
go pripavna nájti.

Izvan Vashega priatéljstva, koje znáte, koliko ci-
nim, ganushè me okòlòvshtine Vashega Rodiaka zai-
sto vele jâko tàkò, da u parvom pomaknútju, koli-
ko u menì stòji, imà biti razveseljen. Niti chu iko
me xívu, koj se u Vashe ime prikàxè, moje priatélj
stvo, i posluxénje uzkrátiti. Da pak moja blagohotnost
ne ostanè od Vashè stránè tashta i brezplodna, izvo
ljite u svàkà doba zapovídati s' onìm, koj se dìcsì bit

U Petrinji na 2 Oxujka 1812.

Vash

Priatelj
N. N.

Digitized by Google

Drágà Gospojo!

Iz csestnè Vashè knjigè od 13 ovoga razumih s' velikom xalosti izgubljénje vridnògà Vashega drûga, a mòga stârògà, i pridrágògà priatelja. I premda mi je òvò izgubljénje neizrecsèno jàko sarce ranilo; utaxen nishta od manje postajèm razmísljajuch, da je svoj tecsaj pricsestno dospio za prikorácit na xivot mnogo mirnìi; da je vitexkim korakom nàravi dûg plátio, i da se je s' naj poslídnjim postúpom oslobodio od pritèxkògà brimena ovògà zemaljskògà xivôta ostavivshi poslidku csestnu uspomenu vridna, poshtêna, i pravedna csovika.

Vi mèdjùto drágà Gospojo! pristanite tugôvati, i kripech se taxite silu dúxnè Vashè xalosti s' razmísljànjem mira, i pokoja vikovicsnjègà, na koj sè prinesè nash Pokojnik. Moje priatelstvo imà za Vas ostati svegjer istò, potribujte ga prosto u svakom dogodjaju, i prilici, kako i dosad, pacse josh jacse.

Kako mi okòlòvshtine sluxbè naj pria dopustè, imati chu csest razgovoriti Vas sobstveno s' mojom Gospojom, s' kojom garlechi Vas priateljski ostajem

U Varginu Mostu na 7 Svibnja 1812.

Vash

Priatelj
N. N.

Digitized by Google

malo zavádio. Prem da ne mógu s' njim govoriti; vindar dokucsujem, shto zamivà.

Kàdà se imà potriba od vishè vêznikah, vàljà ih postávljati, koliko se moxè, naj manjè, ako-li se òvò ne bi moglo dostáti, imà se govorénje priokrénuti.

Napokon imà se znati, da vêznik *ni* ne stòji nikàdà prid vrimenorìcsi nego prid imenom.

Od Medjumetàkah.

§. 98. Buduch òvi u govorénju uresheniem posve ritki, od njih óvde drùgò ne bilixímo, vech shto smo na pàrvòm mistu rekli.

Od Dionorícsih.

§. 99. Buduch da dionorìcs vekshinom slùxì za dugàcskà slovstva i izrecsénja na kratjè izgovárati, ostajè pokázati, kàdà i kojim naesinom tò bivà.

1) Kàdà se u izrecsénju nahodì uznosivò zaime *koj, koja, koje* s' csinéchom vrimenosìcsi u sadashnjem, ali proshastom vrimenu s' csetvartìm padànjem tako, da se izrecsénje moxè ù tarpéchu varstu postaviti: u parvom dogodjaju izpùshtà se zaime, a misto svarshenè vrimenorìcsi postàvljà se dionorìcs sadashnjègà vrimena sloxena s' njezinim pridstupkom u plemênu, broju i padànju: *Svàki ucsenik, koj na vrime u ucsionicu ne dohodì, imà oshtro pedepsan biti.* Ako xèlish òvò na kratjè spravíti, imàsh rechi: *svàki ucsenik na vríme u ucsionicu ne dohodéchì imà oshtro pedepsan biti.* U drugom dogodjaju csìnì se na òvi ìstì nácsin, kàdà se izrecsénje u tarpéchu varstu postavì: *Proshtio sam s' velikom radostiu knjigu, koju si mi iz Rima pisao.* Vidìsh u zadnjem izrecsénju csetvàrstò padànje, kàdà postavish u tarpéchu várstu, imati chesh: *koja mi je od tebe iz Rima pisàna.* Postavivshi na gornjì nácsin izajti che: *Proshtio sam s' velikom radostiu knjigu meni iz Rima pisanu.*

Digitized by Google

2) Kàdà se nahodì vrimenorìcs csinéchà u davnoproshastom oli proshastom sastavljenom vrimenu s' vèznikom *kàdà*, *poslie*, *poklam kako*, lìpo se postàvljà vrimenorìcs u dionorìcs *prosh. vr.* sloxena s'poslidkom u broju i plemênu: *kako sam od tebe glàs prìmio*, *tutako sam roditelje tvoje uznanio*, okréni: *Primivshi glàs od tebe tutako sam rod telje tvoje uznanio*.

3) Nahodech se u izrecsé ju *buduch da* s'vrimenorìcsi u kojem proshastom vrimenu izpùshtà se da i pomochna vrimenorìcs, a proshàstò slàxè s' podlegom slidéchè vrimenorìcsi: *Buduch da si doshao*, *vàljà*, *da se razgovorimo*, reci: *Buduch doshao vàljà da se razgovorimo*.

Postavljànje csinéchè u tarpéchu varstu.

§. 100. Parvò padànje postavljà se u 2 s'pridstavkom, *od*, csetvàrtò u parvò, a vrimenorìcs u dionorìcs tarpéchè varste s' pomochnom vrimenorìcsi *biti* istògà vrimena broja, i sobstava. *Svaki csovich ljùbì dobra mladicha*, reci: *Od svakògà je csovika ljubljen dobri mladich*.

Bilixka. Treche sobstvo jb. csinéchè vrimeno csi jest tarpéchè, ako mu se pridà riesica *se*: *ljùbì se*, *cìnì se*, misto *on je ljubljen*, *on je cìnjen*; i ost.

Tumacsènje Vriménah.

§. 101. *Nesvarshenì nácsin* ukazujè dilovànje, oli stálex kojè stvàri nácsinom neodlucsivìm brez izgovàràsja broja i sóbstvah: *Shtiti*, *pìsati*, *govoriti*.

§. 102. *Dionorìcsi* imash podpuno jurve na dvà mista iztumacsene.

§. 103. *Kazajùchì nácsin* slùxì za ukázati shtogod sadashnje, proshasto, ali doshasto. *Pishem*, *pìsah*, *pìsao sam*, *pìsa chu*.

Sadashnjè vrìme ukazujè stvàr, koja se bash sàdà,

Digitized by Google

oli obicsajno sàdà csinì, ili koja, je vavik i u svaka doba istinita. *Sùde Boxie nedostacsnost ljudska dokúcsiti ne primàxè.*

Polak prosbàstò potribujè se u govorénju dogodivshtvenom, iliti u dogodovshtinam, ukazujè stvàr, koja se dilovashe bash onda, ali obicsajno onda, kàdà se drùgà csiniashe. *Kàdà ja knjige písab, vash brat naj bolje spáva.*

Prosbasto samostàvnò ukazujè stvàr, koja biashe jurve ucsinjena, kàdà se drùgà csiniashe. *Jà isbtom knjigu napísab, kàdà ti dójdè; mi se isbtom digosmo, kàdà vì dójdoste.*

Prosbàstò sastavljènò jest u govorénju svagdeshnjem naj obicsajniè, i ukazujè stvàr ne davno dali cilovito proshastu. *Písao sam, i písao, i josb ní sam sve upísao.*

Dávno prosbàstò slúxì za ukázati stvàri jurve dobro davno ucsinjene, potribujè se samo u govorénju i písànju uresheniem.

Budùchè ní je potribito tumasciti, jère se posebi dobro razamì.

Potribovànje vezajúchègà nácsina.

§. 104. *Vezajúchì nácsin* imà slìditi za vrimenorícsìm, koje zlomenujù hoténje, xudènje, proshénje, opominjànje, sùmnju, zapovídànje, csudènje, skarb, dopúshtànje, pripovidànje, uvitovanje, i ostala. *Csudìm se, da am je kazàno. Uzdam se, da chè vam navístiti.*

Polak prosbàstò ukazujè da bi se stvàr tada i tada ucsinila, ako bi u ista doba òvì i òvì uvi: misto imao: *Jà bi sve ucsinio dragè voljè, da si ti volj sbto uljudnii.*

Digitized by Google

Od pravopísanja.

§. 105. Koj che pravo písat. imà se slúxiti stanovitìm nadslovcìm, i zlamenjim u jeziku obicsajnìm.

U nashem jeziku postavljà se veliko slovo 1) na pocsélu svakoga izrecsénja, oli stiha govorénje pocsimajúchega; 2) na pocsélu svakoga imena vlastitoga; 3) na pocsélu iménah od znánjah, i csástih, kàdà su poglaviti govorénja pridstojak. 4) Zaime *tì* i *vì* kàdà se govorì oli píshè sobstvu u vechoj csasti postàvljenu. Shtogod rècsè Appendini, u nashem jeziku vishè obicsaj ne imà, potribovati *ti* sa svakìm brez rázlikè csasti, kako imashè Rimljani, nego se uzìmljè *vi*: *Vì ste gospodine govorili*, *Vashe Velicsanstvo dostojà se naréditi*. *Vasha Uzvishenost izvolji zapovidditi*, i ost.

Od zlàmènjah obicsajnih u písànju.

§. 106. Nash jezik imádè zlamènje *razdilénja*, *s'jedínjènja*, i *umetkozaklápànja*.

Zlàmènje razdilénja jest potez (—) prílicsni sluxéchi za rastaviti pítànje i odgovor u kazànjim, kakò chesh obìlatiè iztumacseno najti u mojoj Ricsoslovici francèzkoj.

Zlamènje sjedìnjénja potribujè se na svarhi rédka, na koj cíla besida ne moxè stati, tako da se imajù slovke a ne slova rastaviti, i slidéchè u slidéchì rédak postaviti kao: *dushev-ni*, *priatelj-ski*. Drugo potribujù se u pítànjim s' vrimenorìcsi, za kojom imà slíditi *li* i ostàlim n. p. *jesi li csuo? bochè- li doiti?* Treche: medju zaimenom i zapovidajúchom vrimenorìcsi: *daj-mi*, *shto si obechao*, *kàxite-im istinu*.

Umetkozaklopci jesu dvà jedan prama drugom okrènùta oblika ( ) medju koje postavlja se kratko izrecsénje, da se bolje govorénje razumiti moxè. Ali koj bistro pìshè, ovoga ne potribujè.

Digitized by Google

K'ovima se moxè pridrúxiti *zlàmenje izvàdjènja* to jest dvà zarezka „ postavljena na kraju svakoga rédka tugjega govorénja, kako si vidio na §. 16, koji se na svarhi uzbardo okrichù".

Od Medjubàdàkah.

§. 107. *Zarezak* (,) slùxì za razlúcsiti besidu od besidè, ukazujè raztegnútje izreesénja najkratje, i postàvljà se prid vèznik *i*, koliko pútah duglja slovstva vèxè. *Milost, lipôta úljudnost, i ljubeznjivost esinè ga zaprièna kod svakoga.*

Piknjozarezak (;) ukazujè malo duglja izrecsénja, i raztavljà úda romonôslovstva: *Ako xelish mirno xiviti, nikomu se ne imash zamirati; jère i od najmanjega moxèsh potribu imati.*

Dvojpiknja (:) imà misto na kraju izrecsénja, za kojim drugo za tumacsénje parvògà slídì: *Potom toga viknushè svi jednim glàsom: karv njegova varhu nàs i dice nashè.*

Piknja (.) postavljà se na svarhi romonôslovstva, i izrecsénja svarshenògà, kako móxèsh u svakom odsiku §. viditi, i na svarhi ovoga tumacsenja.

Zlàmènje pitànja (?) stojì na svarhi izrecsénja pítajúchega: *Jesi-li upantio, shto smo rekli?*

Zlàmenje zacsudjènja (!) postàvljà se za besidam ukazajúchim, csudo, xalost, smih, podvíkanje i ost. *Tuxni csovicse! xashto xivèsh! csuda! shto se ucsinì!*

Ostàlà zlamènja kod nas malo obicsajna nájti chesh svakolika obilato iztumacsena u Ricsôslovici franz.

Od Glasômirjà.

§. 108. Ako se ishto u iliricskom jeziku mucsno nahodì, jesu doisto zákonì od glasômirja, koji, koliko su potribiti za pravo svaku besidu izrechi, toliko su mucsni za naucsiti, ne buduch, moxe biti, ni

Digitized by Google

jedan jezik u Európi, koj bi u istoj vrimenorìcsi oli imenu glàs minjao, kako ga minjà iliricskì. Zato izpovídajuch moju nedostacsnost, na parvo kàxèm, da ne imàsh od mene csekati sve ònò, shto bi se imalo u pogled glasóvah, i njihovè mirè rechi: jedno jère su vele mnogi, a drugo, jère malo koj od ovè varstè nauka písa. Imà nishto Della Bella, a nishto Appendini, dali posve malo. Tarsio se je Otac Stulli u Ricsôslovniku nà svaku besidu svoj nadslovak metnuti, ali koliko mu mogúche ní je bílo svaki nadslovak i glàs besidè žabilixiti, toliko se na mnogìm mistim nadslovak besidi odpìsan nahodì, kojega ona vindar u govorénju ne ima, kako chesh lahko poznati, ako samo jedan list u Ricssôlovniku Latinsko-taliansko-iliricskom proshtièsh. Odkudà, koliko mi skàrb dúshah, i prímànje nàùkah potribìtìih u nezrilom vìku od dvádeset i sedàm ne svàrshenih gòdìnah pripustì iz shtivènja iliricskògà i govorénja svagdashnjègà na paméti uzdarxati, slidécha samo bilixìm.

§. 109. Koliko knjìgah iliricskih otvorìsh, toliko chesh varstah od nadslovàkah nájti, i viditi, da se nijedan skoro ní je toliko tarsio svakoj besidi svoj náravski glàs dati, koliko Otac Philipovich u knjigam *Nauka Kastjanskega*, i Stulli u svojem Ricsôslovniku, dali se ni oni svagdi ne slàxù shto u nadslovku, shtò u istom glàsu. Ja indi s' onom istom smionosti, kojom sam do sàdà od mnogih odstupljívao, ne za shtogod novògà ludo izvesti, nego samo za jezik izvarstìti ucsiniti, i zákonìm istinitìm utemeljiti, odstupljujèm i óvde po nishto, od nashih Ricsôslòvàcah.

Ako malo protrésèsh glasove bèsìdah, vidi chesh bàrzo, da se u nashem jeziku samo csetiri nahodè: jedan je posvè krátak kao: *pas*, *nebo*, *dil*, drùgi je malo uzdignut pak bàrzo spushtan kao: *govôriti*, *tolìkò*, *gribôta*, trèchi je malo potègnùt na dugljè kao: *kàràm*, *pìtàm*, *vèxèm*, à csetvàrti je posve raztègnùt kao: *kàzati*, *vèzati*, *pìsati*.

Digitized by Google

§. 110. Glàs kratki ne imádè nikakva biliga, nego se razùmì, kàdà slovka ne imà nad sobom nikakva zlamena, da se imà na kràtkò izrechi. Nájti chesh vindar kod Stullia, Della Belle, Appendinia, Relkovicha, Kacsicha, Philipovicha, Kassia, Velikanovicha i ostàlih, da vekshinom slovo za samoglàsnikom ovògà glàsa dvostrucsè n. p. misto *nebo*, *tele*, *dilo* pishù *nebio*, *telle*, *dillo*, uzmnàxajuch slova brez potribè. Ako dobro òvi glàs protrésèsh, izpovidi chesh samnom, da se ne imà nikadà istò slovo dvápui u jednoj besidi medju dvà samoglasnika postávljati, nego, ako se ne imà koj od triu poslidnjih glasóvah, valjà slovku náglo i barzo izgovoriti.

§. 111. Glàs uzdignùti i barzo spushtànì bilixì se nadslovkom smotanim (^) kao. *Mud ôslostvo*, *li ôta*, *petérica*, *blagosôviti*, *zelêno*, *varêno*, *pecêno*, *svidôci*, *jeanôstruk*, *putòvànje*, *ovàma*, *dobrôt*, *pridtéljica*, i ostala, koja vidìsh, da mogúche ni je izkázati, jère òvì glàs ni svàkò ime u svakom padànju, ni svakà vrimenorics u svakom vrimenu ne uzdarxìvà. Súdìm, da ti je zadosta, akoga poznàsh, i kojim ga xlamenom imàsh bilixiti.

§. 112. Glas malo raztègnùtì bilixì se nadslovkom tèshkìm od lìvè, stránè, k' desnoj potegnùtim (`) kao: *glàs*, *pàs sùd*, *kàràm*, *p ram*. Ovì se nahodì:

1) Na zadnjoj slovki svakògà imena od drugògà prigíbànja u drugom padànju bílo samostàvnò, oli pridàvnò, ako izhodì na *e* kao: *xenè*, *srichè*, *voljè*, *dobrè*, *velikè*.

2) Na zadnjoj slovki pridavnih iménah od koga mudrago stupaja, kako smo obilato rekli na svojem mistu, kao: *velìkì*, *velìkà*, *velìkò*, *vèchì*. *vèchà*, *vèchè*, *manjì*, i ost. Príricsak vindar na *o* nadslovka ne imà: *dobro*, *rano*, *kasno*.

3) Sva padànja izhodéchà na *im*: *dobrìm*, *otcìm*, *ljudìm*.

4) Na zadnjoj i pridzadnjoj slovki pridàvnih iménah

il drugom padànju jednobroja: *dobròga*, *velikòga*, *manjèga*, *vechèga*.

5) Vekshinom na prídzadnjoj slovki samostàvnih iménah u drugom padànju vechbroja: *divojàkah*, *svètàcah*, a to onih, koja imádù u parvom jednobroja krátki glàs, ako ne imádù narashaja *klin klìnah*, *did dìdah*, i ost.

6) Na zadnjoj slovki svih sóbstvah sadashnjèga vrimena kazajúchega nácsina: *govorìm*, *govorìsh*, *govorì*, *govorìmò*, *govorìtè*, *govorè*, i ost.

7) Na zadnjoj slovki trechèga sobstva vechbroja proshàstòga samostavnòga, i budúchèga vrimena: *govorishè*, *pïsashe*, *govorichè*, *pisachè*.

8) Na zadnjoj slovki 2 i 3 sobstva jednobroja proshast. samo: *govorì*, *ljùbì*, *bì*.

9) U imênìm samostàvnim izhodéchìm na *st* kao: *milòst*, *kripòst*, *mòst*, *pòst*, *tàst*, *svàst*.

10) Vekshinom u svim besidam jednoslovicsnìm, a poglavito imênìm samostàvnìm, i zaimênim u parvom padànju: *pàs*, *klàs*, *kvàr*, *glàs mòst*, *pràh*, *stràh*, *dùh*, *jà*, *tì*, *mì*, *vì*, *nàs*, *vàs*.

§. 113. Glàs posve razlègnùti imádè nadslovak oshtrì od stránè desnè k' llivoj nizbardo potègnût (') kao: *kárati*, *pisati*, *kúpiti*. Imá se:

1) Na pridzadnjoj slovki drugòga padànja vechbroja u imênìm dvojslovicsnim, koja narashaja ne dobívajù: *xénah*, *ljudih*, *chudih*, *glávah*, *pásah*.

2) Na tajnoricsi *ni* prid vrimenoricsi *biti* u sadash. vr. *ni si*, *ni je*, *ni smo*, *ni ste*, *ni su*, i kod vrimenoricsi *ne hotiti* samo *ne chu*.

3) Na prídstavcim izhodéchìm na samoglàsnik, kada stojè prid zaimenom izhodéchìm na isti nácsin: *zá me*, *zá te*, *ná nju*, *ú te*, *ú me*.

4) Na samoglàsniku stojechem prid *nje* u samostavnìm, ako su prid njim dvà skupglàsnika: *tarsènje*, *zavarshènje*; Ali ovi zákon ní je obchinski, prem da

Digitized by Google

se vekshinom tako nahodì: jère *govorenje*, i mnoga druga spodobna imádù ovaj nadslovak, ako i ne idè prid njima vishè skupglàsnikah.

5) Stullì mechè òvi isti nadslovak na imena izhodécha na *anje*, ali vechì dío takvih imà nadslovak teshkì; kao: *prodávànje*, *kupóvànje*, *arvànje*, a ne *prodavánje*, *kupovánje*, *arvánje*, i ost. Vèli se vindar *pránje*, *poslánje*, i ost.

6) Na slovki stojéchoj prid *ch* kao: *karajúchi*, *govoréchi*, *imajúchi*, i ost.

§. 114. Pravila òvà jesu istinita i moràsh se polak njih vládati, ako xelìsh nashki pravo svaku besidu latìnskìm slovima po njèzinoj slàsti upísat, i izgovoriti. Ovè csetiri varste nadslòvàkah imàmò, moxè biti, vindar, da bi se po mísli koga drugacsie imali zvati i potribovati, neka izumacsi, ne budem protivan, a doklen se to ne ucsinì, polak mojè slabosti nahodìm, da je ovaj nácsin naj prikladnìi. U písanju jest jedno malo pomucsno svaki nadslovàk postaviti, alj se i ne pità, da se svi postavè, dosta-bo je one zabilixiti, kroz koje se besida od besidè razlucsujè kao: *bìli*, *bìl*, *pas*, *pàs vele velè* i ost. kako sam i jà ucsinio u Ricsôslovici franceskoj, ne pak sbog toga, nego cich pomanjkánja slóvah nadslovljenih.

U ovoj knjixci nájti chesh navlastito na parvìm lístìm mnoge krivo postavljene, a nikoje i ne metnute, zato se ne moj na ònà púshtati, nego gledaj, shto zákoni zapovídajù. Dogodì se pak oto pomanjkanje, jère sloxitelji jezika ne posnashè, i jère tolikò nadslòvàkah ne imadosmo, a mnoga i mome oku utekoshè, kako ć lahko u ovoj varstiti posla dogàdjà.

Shto sam na pocsélu imò napomenuti, napominjem óvde, da ne vàljà po dubrovnicsku nikoje besìde raztézati na *ie* kao *vrieme*, *liepo*, *tielo*, *bielo* i ost. jère je breztemeljito; ní je-bo mogúche odkázati, u kojima se besidam òvò imà potribovati, a znà se, da ka-

Digitized by Google

digod Dubrovcsani potribujù *ie*, ostàli bolji Iliriánci od Dalmaciè, Bosnè, Slavoniè, i Krajinè potribujù sam *i*, a Horvati s' Kranjcìm sam *e*; k' tome isti se Dubrovcsani u ovóme ne slàxù, jedni pìshù *vreme*, a drugi *vrieme*, i ost. po obicsaju.

GLÁVA SHESTNAÈSTÀ.

Od Poslànicah.

§. 114. Sve ako nauk od slágànja poslànìcah u Ricsôslovici mista nájti ne bi ìmò; súdio sam, da bi vele koristno bílo shtogod od òvè varstè napoménuti, tìm vishe, da se, koliko znádèm, u nashem jeziku òvàj nauk iztumacsen ne nahodì, koj je vindar svakoj varsti cseljàdi prikô mirè potribit. Nishta od manje, koliko bi xelio imati iztumacseno, cicha nikojih okòlòvshtìnah za òvì putne imàsh csekati, nego u kratko napomènùtà raztégni; obilatie dici iztumacsi, i shto mànjkà, nadostavi; shto chesh naj lakshe ucsiniti, ako polak izglèdah nixe postavljenih vìshe pútah rázlicsite stvari mladosti za písati, i redovito slágati uzdádèsh, tere svakom polak njegovògà zacsétja, ili mîsli stvàr dànu i od njega jurve na àrtu postavljenu popravìsh. Pria svega toga vàljà Ucsenike dobro uvixbati u slidéchìm.

§. 115. *Poslânica, písmo, knjiga priatèljskà* ní je drùgò, nego na àrtu postavljene, i poslàte mîsli, koje xelímò òvòmu ali onomu priatelju ili znancu, oli kojemudràgo cseljadetu sobstveno jezikom ocsitovati.

Odkuda kako-su-god rázlicsita sobstva, kojima se unutarnja sarca ocsitovati mògù, i kako su rázlícsiti pridmeti ili stvari, od kojih se u obchini, i drúxtvù ljudskom rázloxiti, i prigovárati moxè, tako su razlicsita sobstva, kojima, i rázlicsite stvàri, od kojih se písati moxè. Zato, kako-bi-god znali, oli znati ima-

Digitized by Google

li s'ovìm áli ònìm, od òvè ali ònè stvàri na ústa bešiditi, vàljà, da u písmu govorimò: s'vechìm snìxeno, s'manjìm ljubeznivo, s'priateljom priateljski, s'nepriateljom uljudno, s'roditeljìm sinovski, s'porodom ocsinski, a s'xalostnìm rázgovòrno.

§. 116. U svagdashnjem govorénju ne podnosìmò ùbà ònè, koji stvàr jednu, koja bi se u malo besìdah izrechi mogla, mishajuch beside vishe nego neslàno k'stvàri ne spadajúchè na ùre i ùre raztèxù. Ovò istò jest sasma nepovoljno u písmu svakome, a navlastito onima, od kojih se mnoga csekajù. Zato u obchinu svaka poslânica morà biti *krátka*, *bistra*, i *nakitjena*.

§. 117. *Poslônica imà biti krátka*, to jest, mòrà se stvàr ònà, koju xelímo drugomi ocsitovat i znanu ucsiniti, s'malo bèsìdah, ne tìcsuch inà na podlogu písànja nespadajúcha, na ártu postaviti.

Vàljà pak vidit, da ne bi tràxech biti, krátak pòstò dugacsak vishè; nego si mislio, oli kratji, nego si xelio ne otvorajuch cilovito i podpuno ònà, koja se ocsitovati morajù, poglavito, kàdà se pìshè od stvárih velikih i nazbiljnih.

§. 118. *Poslânica imà biti bistra*, to jest, buduch jezik od stvoritelja csoviku darovan, da njíme otajna sárca ocsitujè, vàljà u písânju takve beside pottribovati, koje su prikladne one iste nadmìsli od podlogè, koje mì imàmò, i koje bi xelili naocsice otvoriti, u paméti onoga, kòmu se pìshè, probúditi.

Odovudà poznajèsh, da ne smi u poslânici nikada mista imati takva besida, koja bi kroz dvostruki razumak mogla uzrokovati, da se ònò uznerazùmì, shto smo naúmili.

Dvostruki razumak moxè dati ne samo besida, nego cìlò slostvo, oli takogjer izrecsénje jedno s drùgìm pravo ne svèzànò, ili rèdom, kojìm slíditi mòrà, ne postavljeno.

§. 119. *Poslânica imà biti nakitjena*, to jest, stvari,

Digitized by Google

koje pìshèmò, morajù se na artu postaviti besidam csistìm, i nácsinom malo uzvizhenìim i plemenitìim, nego bi na ústa govorili od istih stvárih. Za òvò pak vàlja poznati temelje jezika u Ricsòslovici iztumacsene; valja poznati rázliku medju govorénjem seljánca i gradjanina, gradjanina i dvoranina, prostà i uaucsena; valja znati podlogu na svoje díle razrédìti, izrecsénje s' izrecsénjem pravo svézati, kadikad *ramonôslostvo* uvesti, u malo besidah, takva izrecsénja potribovati, koja ne uzmògù biti uhu nepovaljna, i shtiocu odùrna. Tako mladost poducívajuch moxemo se nádati, da che se upúti malo po malo varhovitie misliti, i zamishljena pleminitie izrechi, i u,ísati.

Poslânica sina na Roditelje.

Ljubezni Roditelji!

Duxnost sinòvskà, i ljúbav ditinska ne pripúshtajù mi dugo moje doshastje i namistjénje òd Vas sakriveno uxdarxati; znam-bo dobro, da nòch i dàn o meni misliti ne pristajetè. I da se dàljè starati pristanètè, mogù vam obznaniti, da sam, Vishnjem budi hvala, srichno putòvò, i kroz priatéljstvo Gospodina Mandekicha zadovoljno namistje n shò. Ovaj isti vrlòni Gospodin ìmò je zá me dobrotu prikázati me Gospodinu Uprovitelju od ucsionicah, kakono i mòme budúchem Naucsitelju, koji jedan i drugi vidivshi moja svidocsánstva od napridka ucsinjena proshastè godinè u Zadru biahù vele zadòvòljni, primiti me u broj ovdashnjih ucsènikah, tìm vishe, da sam nikoje stvari jurve p.òshò, koje óvde tekar pocsimljù. Priljubezni Roditelji! molim priponizno, da mi oprostitè, shto sam Vas tako dugo u skàrbi stati pustio, u napridak doisto imàtè poznati, kolika je moja xelja i marljivost za ugoditi pridràgìm Roditeljìm, i za odgovoriti nji-

Digitized by Google

hovoj dobròti, kojè svaki dan veche plode berèm, i tvore pochutjujem. Samo neka nebèsa k' tome pristanù, da Vas na dûgu starost u povoljnom stálexu dojti uzvidìm.

Kucha mògà gospodára, koj mi ujedno sa svojom Gospojom zapòvìda prikásati Vam njihov poniznì pôklon, nahodì se blízu kamenitih vrátàh, kadi nemirno c èkam glas od stálexa poljubljenih Roditèljah, kojma rùke celivajuch ostajem.

U Zágrebu na 12 Studena 1812.

Nedostòjnì sìn
N. N.

Csestitovànje na mlàdò lito.

Akò priatelj priatelju na pocsélu godinè obicsaj csestitovanja izpuniti ne zapù hta; koliko vechma ne imà se tarsiti za izvarshènje ovoga jedno díte, koje nishta pod nebom draxègà, ni milièga od povoljnògà svojih Roditeljah xivlénja napridovànja ne nahodì? Ne izvarshujèm pak samo obicsaj, nego xelìm prijubezni moji Roditelji! iz dubinè sarca, da bi Vam priblixavajûche se òvò mlàdò ljto sa svakom blagocsenosti, i zadovoljnosti dûshè i tila poteklo, i s' neizbrojenìm josh drugìm teklo. Za òvò chu nepristajno napridovati Vrilo daróvah molitvam trúditi, da bi se dóstojalo obilato milôstima svojìm rositi varhu ònih, kojizih csestitost, jest mojà istà blagocsenost. Prímite pridragi Roditelji! òvò mè ò svidocsánstvo ljúbavi ditinske, i dopustite, da se nazôvèm.

U Budimu na 14 Pròsìnca 1812.

Vash

poniznì sìn
N. N.

Digitized by Google

Radovànje na stignútju Csàsti.

Gospodine!

Ní-sam-li vazdá govorio, dà imátè po sve píte pria mlàdògà lita na vishi stepen koráciti? Evo da koráciste, i já imadoh srichu docsekati ovu zadovoljnost. Molim pak, da ne bi sàdà vishîna stepena priuzela misto Vashè uljudnosti i csovicsestva za moje kod Vas sluxbenicsstvo; i da bi se sitili svegjer imati me pod istom obrambom, pod kojom bih odpria, kako se uzdàm, da chete imati onoga, koj ostajè slúga zauvik, kàkvi biashe do sàdà.

U istinitom blagocsestiovànju od tarca pripôrùcsen ostajèm na Udbini na 17 Studena 1812.

Vash

Slúga snìxan
N. N.

Piperuka.

Gospodine Polkovnicse!

Priatélistvo i dobrôta Vasha priko dúxnosti csovicsestva nagonè me donositelja òvè knjigè Vashoj dobrôti cilovito izrúcsiti. Brez, shto mi je po tankoj karvi u rodu, uljudnosti njegovè radi, zasluxénjah i prikladnosti za svake csàsti i sluxbe nashih dàrxàvah zavexujè me mnòx njegovà poroda, s' kojim u poslidnjem ratu kroz probazak nepriatelski, i prominénje Vládanja ostadè brez svega tako, da koj je mògò gospodski u míru xívsti, i svoj porod poshteno uzdignuti, i u kruh postaviti, sàdà ni sáma sebe, ako u ovoj prílici ne budè Vashè pomochi, ní je moguch uzdarxati.

Digitized by Google

Ovò je, kako znáte, parvá milost, koju u Vas pi-
tám. Ako-li toliko moje priatéljstvo i zaufanost ne
mògù, nu barem neka uzmoxè nj-gov sitni porod,
koj che Vas i u grobu znati blagosívati. Uzdam se
vindar da chete racsunati varhu mògà uzspoznánja do-
bro úvireni, shto zánj ucsinite, da primàm ucsinjeno
zá me istògà, koj jesam cilovito

U Karlovcu na 13 Lipnja 1812.

Vash

Slúga priponiznì
N. N.

Odgovor.

Gospodine!

Imàte jednom za uvik biti uvireni, koliko se pú-
tah uzmoxèm sititi, oli mi se Vi uzdóstojite príliku
dati za posluxénje, da chete me tòlikò pútah vishè ne-
go pripavna nájti.

Izvan Vashega priatéljstva, koje znáte, koliko ci-
nim, ganushè me okòlòvshtine Vashega Rodiaka zai-
sto vele jâko tàkò, da u parvom pomaknútju, koli-
ko u meni stòji, imà biti razveseljen. Niti chu, iko
me xívu, koj se u Vashe ime prikàxè, moje priatélj
stvo, i posluxénje uzkrátiti. Da pak moja blagohotnos
ne ostanè od Vashè stránè tashta i brezplodna, izvo
ljite u svàkà doba zapovídati s' onim, koj se dicsi bit

U Petrinji na 2 Oxujka 1812.

Vash

Priatelj
N. N.

Digitized by Google

Dràgà Gospojo!

Iz csestnè Vashè knjigè od 13 ovoga razumih s' velikom xalosti izgubljénje vridnògà Vashega drûga, a môga stârògà, i pridràgògà priatelja. I premda mi je òvò izgubljénje neizrecseno jàko sarce ranilo; utaxen nishta od manje postajém razmísljajuch, da je svoj tecsaj pricsetno dospio za prikorácit na xivot mnogo mirnìi; da je vitexkim korakom náravi dûg plátio, i da se je s' naj poslídnjim postúpom oslobodio od pritexkògà brimena ovògà zemaljskògà xivôta ostavivshi poslidku csestnu uspomenu vridna, poshtêna, i pravedna csovika.

Vi mèdjùto dràgà Gospojo! pristanite tugôvati, i krìpech se taxite silu dúxnè Vashè xalosti s' razmísljànjem míra, i pokoja vikovicsnjègà, na koj sè prinesè nash Pokojnik. Moje priatelstvo imà za Vas ostati svegjer istò, potribujte ga prosto u svakom dogodjaju, i prilici, kako i dosad, pacse josh jacse.

Kako mi okòlòvshtine sluxbè naj pria dopustè, imati chu csest razgovoriti Vas sobstveno s' mojom Gospojom, s' kojom garléchi Vas priateljski ostajem

U Varginu Mostu na 7 Svibnja 1812.

Vash

Priatelj
N. N.

Gospodine!

Káxite nam istinito, molìmò Vas, je-li smímo zaufati Zekanu Shushichu 5 do 6000 taljírah; kakav jest csovik, ljùbì-li inade, i prigovàranja. Pushtàmò se cilovito na Vas s' prisegom darxati zauvik potajan od svakògà Vash odgovor. S' tìm garléchi Vas ostajèmò

Na Ríci 13 Listopàda 1812.

Jakov Kesiga
i drúxtvo.

Odgóvor.

Gospodine!

Da bì u mene Zekan Shushich 7 i 8000 taljírah targovinè zaiskò, dobio bi jù brez svakè mukè; dalì s' ovìm oglèdom i pogodbom, da ju on sobstveno prìmè, i racsúne podpìshè pridàjuch izrecseno, da je podpuno zadòvòljan s' robom prìmljenom; i da je unos zánju razbrojen posve pravedan. Stìm garléchi Vas ostajèm

U Kostanjici na 1 Lîpnja 1812.

N. N.

Gospodine!

M. B. U ime Boxje pod upravom Marka Zekicha iz Dubovca Shaljèm Vam s' kiriom, i plàchom po 3 forínta od stolitrja:

N.ro I. I balu bumbáka potezajúchu óvde 4½ stolitrja. Kàdà robu u dobrom stálexu i na odredjeno vrìme prìmitè, izplátite kiriásha cilovito s' 15 forìntih, i 18 krajcàrah, pak upravite s' robom polak náredbè N. N.

U Karlovcu na 9 Studena 1812.

Vash
Slúga pokornì
N. N.

Digitized by Google

Gospodine!

Po kiriáshu Janku Zvarkilu iz Kosova shaljèm Vam s' kiriom od 12 forintih.

N.ro 1. 4 bale vunè potezajúchè óvde 12 stolitrjah.
N.ro 2. Imate ju u dobrom stálexu, i na vríme od-
N.ro 3. redjeno prímiti. Ako-li recsem kiriàsh Janko
N.ro 4. Zvarkilo do 12 ovoga ne bi s' robom prispio, smíri chete ga samo s' polovicom od kiriè. Stìm i ost.

Primopìe.

Da sam danas od Gospodina Jurishe Pentavca targovca zagrebacskògà prímio hiljadu forintih, koje mi zadnjègà sájma za rázlicsitu robu ostadè dúxan, potvardjujèm s' ovìm.

Podp. u Sísku na 19. Rûjna 1811.

N. N.

Primopìs.

Varhu pedest i osam cekínah, koje od Todora Gushsarice u gotovu prìmih na racsun dûga.

Podp. u Sarbu na 1. Veljacsè 1811.

N. N.

Ali

Prímio sam istinito pedeset forintih od Jakova Buble.

Podp. na Udbini na 3. Rûjna 1811.

N. N.

Digitized by Google

Virnopis.

Podpisàni svidocsìm s' ovizìm svima, i svàkòme, kòmu prístòji, da je Jurisha Barkich vrìdni Mladich kroz tecsai òvè godinè medju 68, skupucsènikah po marlivom nástojànju drugò misto s' dàrom u parvom rédu zasluxio imati.

Skoro se tiessè njègovè chudorednosti, i ponáshànja, òvò biashe, svegier puno dobra izgléda, i svàkè pohvàlè dóstòjno. Za kojih vèchè uvirovànje dadoh mu pismeno, òvò svidocsánstvo vlastitom rúkom pisàno, podpisàno, i mojim obicsajnim pecsatnjakom potvardjeno.

Podp. u Gospichu na 7. Rûjna 1811.

m.p. Ante Sertich
Parvi Ucsitelj.

Virnopis.

Podpisàni svidocsìm s' ovìm svima, i svàkòme, kòmu pristòji, da je Todor Lavarnja, momak svakè pohvalè dóstòjan, u mene cílih osam godinah virno, vridno i poshteno slúxio.

U ime esesa na proshnju njegovu s' odpustjénjem, dadoh mu òvò svidocsánstvo; i za vèchè virovànje vlastitotom rúkom pisàno podpisah.

Podp. u Lóvinjcu na 10. Svibnja 1812.

Mâte Yarkljan

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google